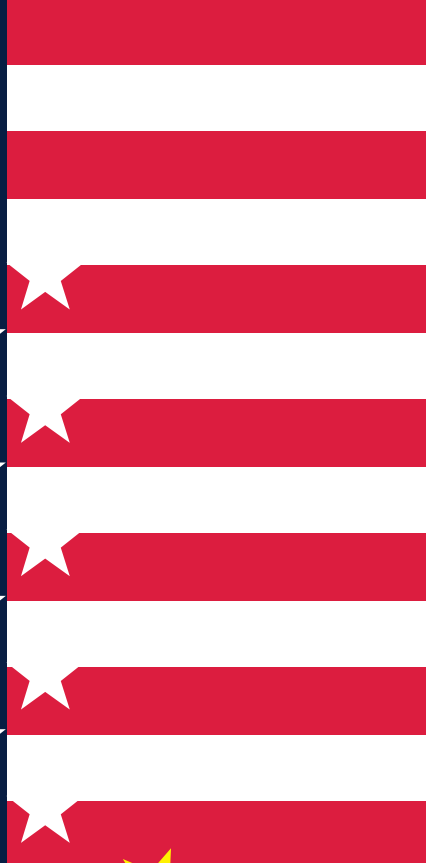
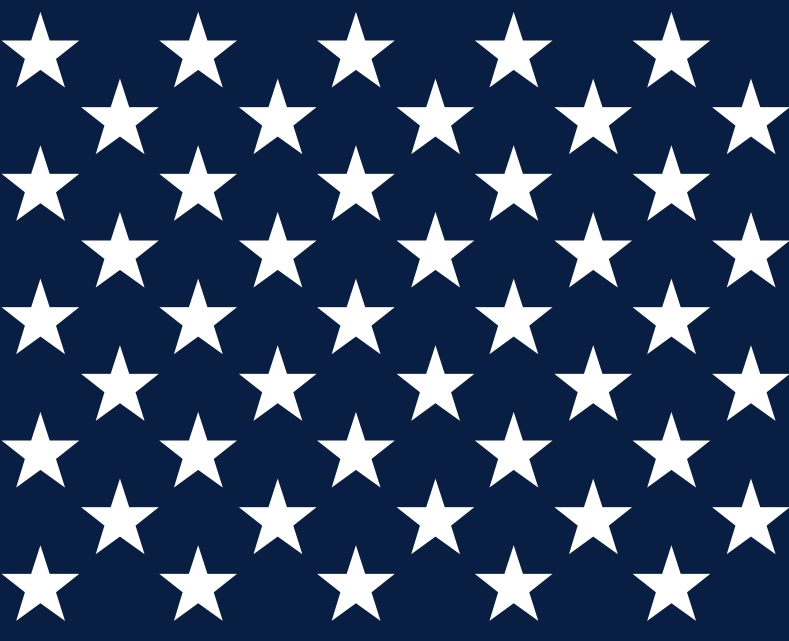




МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Институт за стратегијска истраживања



ДЕЈАН ВУЛЕТИЋ

ИГРА ВЕЛИКИХ

КИНЕСКО-АМЕРИЧКИ ОДНОСИ
И РЕФЛЕКСИЈЕ

Дејан Вулетић

ИГРА ВЕЛИКИХ

КИНЕСКО-АМЕРИЧКИ ОДНОСИ И РЕФЛЕКСИЈЕ



Др Дејан Вулетић, пуковник

ИГРА ВЕЛИКИХ: КИНЕСКО-АМЕРИЧКИ ОДНОСИ И РЕФЛЕКСИЈЕ

Прво издање

ИЗДАВАЧ

Институт за стратегијска истраживања
Вељка Лукића Курјака 1, Београд

ЗА ИЗДАВАЧА

Директор
Проф. др Драган Станар

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Ненад Путник
Др Небојша Вуковић
Др Милош Миленковић, пуковник

СУИЗДАВАЧ

Медија центар „Одбрана”
Браће Југовића 19, Београд

ЗА СУИЗДАВАЧА

Заступа директора
Игор Митровић, потпуковник

Библиотека „Војна књига”
Књига број 2809
Едиција *ИСИ*

Начелник Одељења за издавачку
делатност – Редакција „Војна књига”
Горан Јањић, дипл. инж.

УРЕДНИК

Мср Мирјана Сандић

УРЕДНИК – ГРАФИЧКИ ДИЗАЈНЕР

Данијела Парацки

ЈЕЗИЧКИ РЕДАКТОР

Слађана Мирчевски

КОРЕКТОР

Жељана Шубић

ТИРАЖ

100 примерака

ШТАМПА

Војна штампарија, Ратка Ресановића 1, Београд

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ

Војнофилмски центар „Застава филм”, Кнеза Вишеслава 92, Београд

Copyright©Институт за стратегијска истраживања, 2026.

ISBN 978-86-81121-51-1 (ИСИ)

ISBN 978-86-335-0956-5 (МЦО)



МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ
Институт за стратегијска истраживања

Пуковник др Дејан Вулетић

ИГРА ВЕЛИКИХ

КИНЕСКО-АМЕРИЧКИ ОДНОСИ
И РЕФЛЕКСИЈЕ

Београд, 2026.

С

САДРЖАЈ

Уводна разматрања	... 7
ГЛОБАЛНИ КОНТЕКСТ И ПОЈАВА НОВОГ БИПОЛАРИЗМА	... 11
ИНДО-ПАЦИФИК: ГЕОПОЛИТИЧКИ, СТРАТЕШКИ И ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ	... 21
Настанак, еволуција и савремена употреба термина Индо-Пацифик	... 21
Стратешки значај Индо-Пацифика у 21. веку	... 25
Кључне геостратешке зоне и теснаци Индо-Пацифика	... 26
Регионални безбедносни механизми и савези	... 28
Безбедносне претње и ризици у региону Индо-Пацифика	... 30
АМЕРИЧКИ ПРИСТУП ИНДО-ПАЦИФИКУ	... 35
Обамин доктринарни заокрет	... 36
Доналд Трамп – нови амерички наратив (први мандат)	... 38
Бајденова администрација: интегрисани приступ и обновљени савези	... 40
Други Трампов мандат: ревизија стратегије и селективни мултилатерализам	... 44
Војна присутност САД у Индо-Пацифику	... 46
СТРАТЕШКИ ИНТЕРЕСИ КИНЕ И ПРИСТУП ИНДО-ПАЦИФИКУ	... 53
Кина као кључни изазивач поретка у Индо-Пацифику	... 58
Привредни развој и енергетска безбедност Кине	... 63
Иницијатива „Појас и пут” – глобални инструмент кинеског утицаја	... 72

Кинеска поморска стратегија и острвски ланци	... 77
Кинеска војна моћ	... 81
Питање Тајвана и Хонгконга	... 89
ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ СУБЈЕКТИ У ИНДО-ПАЦИФИКУ	... 95
Индија – цивилизацијска сила и најважнији баланс у Азији	... 96
Јапан – стабилна демократија, технолошки колос и поморски чувар североисточне Азије	... 100
Аустралија	... 101
Русија – стратешки партнер Кине	... 102
Однос Кине и других држава региона (Вијетнам, Јужна Кореја, Индонезија и Сингапур)	... 105
Европска унија и Индо-Пацифик	... 109
НАТО и Индо-Пацифик – селективно ангажовање	... 110
САД И КИНА: ИЗМЕЂУ САРАДЊЕ, КОНКУРЕНЦИЈЕ И КОНФЛИКТА	... 115
Карактеристике односа САД–Кина: стабилна конкуренција или нестабилно ривалство?	... 116
Нуклеарна компонента ривалства САД и Кине	... 123
Трговинско и технолошко надметање САД и Кине	... 130
Могући сценарији односа САД и Кине у будућности	... 139
Закључак	... 153
Литература	... 159

У

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Геополитички односи између Сједињених Америчких Држава (САД) и Народне Републике Кине (у даљем тексту: Кине) представљају кључно стратешко питање међународних односа у 21. веку. Реч је о односу две суперсиле чија економска, војна, технолошка и политичка моћ обликују структуру глобалног поретка, од стабилности светске трговине до безбедности у стратегијски најважнијем региону данашњице – Индо-Пацифику (ИП). Управо у том региону, где се укрштају критичне поморске руте, највеће светске економије и брзорастуће војне силе, концентрисани су и главни потенцијали и највећи ризици будућих конфликта.

Полазну тачку за анализу савременог ривалитета великих сила представља концепт моћи као основна категорија политичких наука и међународних односа. Према Џозефу Нају (*Joseph Nye*), моћ је „способност остваривања жељених исхода и, ако је потребно, мењања понашања других да би се то постигло” (Nye, 2004, pp. 23–24). Његова подела на тврду (војна и економска) и меку моћ (култура, вредности, спољна политика) представља основу за разумевање начина на који САД и Кина пројектују утицај у Индо-Пацифику. Док се војна сила и економски капацитети, као основни елементи тврде моћи, могу користити за навођење других да промене своје ставове или понашање, мека моћ се темељи на способности државе да обликује преференције других актера, поставља политички дневни ред и моделира вредносне стандарде у међународном окружењу.

У анализи капацитета држава у систему међународних односа, Нај истиче да САД поседују највећи укупни фонд меке моћи, а затим следе Европска унија (ЕУ) и Јапан (Nye, 2004).

Кина, упркос расту, и даље има значајна ограничења – ауторитарни политички систем, спорове око Тајвана и Хонгконга и ограничену привлачност званичне идеологије. У Најевој анализи та земља (заједно са Индијом) није још увек глобална сила, већ азијски гигант са уочљивим растом ресурса меке моћи. Ограничења њене меке моћи Нај повезује и са економским заостатком у односу на САД (Nye, 2004). Своју процену он не заснива на квантитативном расту ресурса, већ на способности државе да интегрише војну, економску и меку моћ у глобалној размери. У том смислу, Кина, по његовом мишљењу, још увек не поседује капацитет за стабилну глобалну пројекцију војне силе, нити институционалну и идеолошку привлачност која би омогућила широку међународну легитимацију њеног лидерства. Поред тога, њен економски утицај, иако у порасту, остаје структурно зависан од западних тржишта, финансијских токова и технолошких ланаца вредности. Због тога је Нај не посматра као пуноправну глобалну силу, већ као регионалну силу са растућим, али и даље ограниченим глобалним дометом. Он закључује да је мала вероватноћа да Кина у скорије време постане озбиљан глобални конкурент САД, али да може представљати регионални изазов у Источној Азији (Nye, 2011, р. 142).

Бројни реалистички аутори указују на то да се међународни систем убрзано трансформише. Џон Миршајмер (*John Mearsheimer*) сматра да успон Кине неизбежно доводи до структурне конфронтације са САД, јер „велике силе теже максимизацији моћи у анархичном међународном систему” (Mearsheimer, 2014, р. 3). Грејам Алисон (*Graham Allison*) уводи концепт Тукидидове замке, упозоравајући да историјски у већини случајева када је изазивач у успону угрожавао доминантну силу, рат је постао реална могућност (Allison, 2017).

Индо-Пацифик у том контексту постаје централни војни, економски и политички простор у којем се најјасније испољава конкуренција суперсила. Уз економски раст Кине и Индије, ширење поморских капацитета, развој нових технологија, као и растућу зависност од морских линија комуникација, ИП постепено постаје осовинско геополитичко подручје 21. века. Контрола Малачког, Лузонског, Сундског и Ломбачког мореуза постаје основни фактор пројекције моћи.

Током последње три деценије САД су постепено померале тежиште своје политике ка Источној Азији. Од Клинтонове стратегије „конструктивне сарадње”, преко Обаминог „заокрета ка Азији”, до Трамповог и Бајденовог концепта „слободног и отвореног Индо-Пацифика” (*Free and Open Indo-Pacific – FOIP*), све америчке администрације постепено су препознавале стратешки значај Азијско-пацифичког, а касније Индо-пацифичког региона, као и чињеницу да ће будућност међународног поретка у великој мери зависити од односа са Кином. Вашингтон, како истичу Фридберг (Friedberg, 2022), односно Кембел и Ратнер (Campbell and Ratner, 2018), све више усмерава дипломатске и технолошке ресурсе на ограничавање кинеског утицаја и очување слободе пловидбе и регионалне стабилности.

С друге стране, Кина под вођством Си Ђинпинга (*Xi Jinping*) настоји да прошири свој регионални и глобални утицај кроз иницијативу „Појас и пут”, брзу модернизацију војске, развој система против приступа и ускраћивања деловања (*Anti-Access/Area Denial – A2/AD*) у Јужном кинеском мору и јачањем економске зависности земаља региона од кинеског тржишта. Тајван остаје централна тачка кинеског стратешког размишљања, а могући сукоб око острва сматра се једним од најризицијних потенцијалних кризних жаришта у 21. веку.

У том контексту, анализа будућих односа САД и Кине у ИП постаје неопходна за разумевање могућих сценарија – од контролисаног ривалитета и регионалног балансирања, до ограниченог војног сукоба високог интензитета.

Монографија је усмерена ка систематском испитивању стратешких интереса обе силе, улози регионалних актера (Индије, Јапана, Аустралије, Русије), динамици безбедносних аранжмана, технолошким и економским факторима. Заснива се на квалитативној анализи релевантне академске литературе и стратешких докумената САД, Кине и кључних регионалних актера, уз компаративно разматрање различитих теоријских приступа ривалству великих сила. Анализа је усмерена на то како се промене у расподели моћи материјализују у Индо-Пацифику и како утичу на безбедносну архитектуру региона. Сценарији развоја односа до 2040. године заснивају се на анализи уочених трендова и структурних фактора и представљају могуће правце кретања, а не прецизна предвиђања будућних догађаја.



ГЛОБАЛНИ КОНТЕКСТ И ПОЈАВА НОВОГ БИПОЛАРИЗМА

Почетак 21. века обележава дубока трансформација међународног система која је довела до постепеног слабљења америчке униполарности и формирања нове структуре глобалне моћи. Многи аутори сматрају да данас посматрамо успон структурног биполаризма премда још увек постоје мултиполарни елементи, посебно у економији и технолошком сектору (Ikenberry, 2011; Walt, 2018; Mearsheimer, 2014; Allison, 2017). У центру ових промена налази се стратешки ривалитет САД и Кине, који постаје системски покретач глобалних политичких, војних и економских процеса. Иако постоје и друге релевантне силе (Европска унија, Русија, Индија, Јапан...), анализе познатих светских институција као што су Истраживачко-развојна корпорација *RAND* (*Research and Development Corporation*), Међународни институт за стратешке студије (*International Institute for Strategic Studies – IISS*), Центар за стратешке и међународне студије (*Center for Strategic and International Studies – CSIS*) показују да ниједна појединачно нема капацитет да самостално дефинише структуру глобалног поретка нити да оспори дуалну доминацију САД и Кине у широком спектру кључних области: технологији, војној моћи, финансијама, глобалној трговини, сајбер домену и поморској пројекцији моћи.

У савременом међународном поретку уочава се тренд релативног економског слабљења САД и западног блока, а узроци тог процеса су бројни.

Западне економије бележе смањене стопе раста у поређењу са азијским (посебно у односу на Кину и Индију). Демографски пад, криза либералног поретка и политичка поларизација такође су негативни феномени карактеристични за САД и Европу. Међутим, тај пад није апсолутан. Сједињене Америчке Државе и даље држе кључне полуге глобалног финансијског система, технолошке иновационе базе и војне моћи, али је то релативно у односу на динамику успона Кине и других незападних актера. У исто време долази до постепеног јачања остатка света, с посебним нагласком на Кину. И поред успоравања у последњој деценији, кинески економски раст и даље је у просеку троструко бржи у односу на ЕУ и САД, што значајно утиче на глобалну расподелу моћи и убрзава трансформацију према мање хијерархијском, потенцијално мултиполарном систему (Zvezdanović, Lobanova, Nikolić, 2024, str. 261). Успон Кине довео је до постепене ерозије западне доминације и значајне трансформације глобалног система. Свет постаје мање униполаран, а много сложенији у политичком, економском и безбедносном смислу. Нарасла моћ Кине, праћена повећаном економском и војном самоувереношћу, фундаментално мења међународну позицију САД, отварајући простор за интензивније стратешко ривалство и постепено мењање међународних геополитичких односа.

Кина је од 2000. до данас постала највећа извозна економија света, изградила највећу индустријску базу света, највећу морнарицу, постала водећи инвеститор у Африци, Азији и Латинској Америци, развила напредне капацитете у вештачкој интелигенцији (*Artificial Intelligence – AI*), хиперсоничном оружју, квантним комуникацијама и биотехнологијама. Мајкл Бекли (Beckley, 2018) закључује да Кина није копија совјетског модела, већ комплексни изазивач, који комбинује економски, технолошки, војни и политички утицај. Пекинг промовише суверенитет као апсолутну вредност, нелиберални развојни модел и регионалне институције, као што су Азијска банка за инфраструктурна улагања (*Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB*), Регионално свеобухватно економско партнерство (*Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP*) и Шангајска организација за сарадњу (*Shanghai Cooperation Organization – SCO*). Ови процеси не трансформишу само расподелу материјалних ресурса већ постепено мењају и саме механизме кроз које се глобална моћ пројектује. Један од најважнијих таквих механизма остаје међународни монетарни систем. Један од најефикаснијих инструмената америчке моћи био је долар. Међутим, последњих година долази до тзв. дедоларизације. Кина и Русија

повећавају трговину у националним валутама, државе Залива преговарају о продаји нафте у јуанима, земље политичко-економске платформе БРИКС (*Brazil, Russia, India, China and South Africa – BRICS*) планирају сопствене платне и кредитне механизме. Иако је долар и даље доминантан, трендови указују на постепену ерозију монетарне униполарности. Како се финансијска хегемонија САД постепено релативизује, надметање две силе све више се премешта у домен технологије, који постаје нови кључни извор стратешке предности.

Међународни поредак данас карактерише технолошка трка пре свега у вештачкој интелигенцији, полупроводницима (чиповима), хиперсоничној технологији, квантном рачунарству и криптографији, 5G инфраструктури и другим напредним технологијама. Свака велика криза последње деценије убрзала је америчко-кинески ривалитет.

- Ковид 19 пандемија. Покренула је глобалну реорганизацију ланца снабдевања, растућу конкуренцију у биотехнологијама и „меку моћ” кроз вакцине.
- Рат у Украјини. Окретање Русије Кини убрзало је формирање неформалног блока Пекинг–Москва. Сједињене Америчке Државе су ојачале НАТО, повећале технолошку контролу и продубиле трансатлантске везе.
- Трговински рат 2018–2023. Од тарифног спора прераста у системско технолошко раздвајање САД и Кине (тзв. *decoupling*).
- Климатске промене и енергетска транзиција. Обе силе се надмећу у зеленим технологијама и приступу критичним минералима.

Током осамдесетих година прошлог века Пол Кенеди (*Paul Kennedy*) указивао је да Кина поседује потенцијал да у будућности доведе у питање америчку позицију на Пацифику (Kennedy, 1987). Сличне оцене делили су и други теоретичари међународних односа, указујући да ће растућа економска и војна моћ Кине временом постати структурни изазов за САД (Lemke, 1997; Goldstein, 1997; Christensen, 1999; Shambaugh, 1999). Један од најранијих политичких сигнала био је текст Кондолизе Рајс (*Condoleezza Rice*) (2000), која је истицала да Кина није стратешки партнер, већ потенцијални супарник америчкој униполарности. Миршајмер (Mearsheimer, 2014) истиче да велике силе природно теже максимизацији моћи и елиминацији ривала у свом региону. Из тог угла, САД настоје да задрже улогу глобалног хегемона, а Кина настоји да постане доминантна сила у Источној Азији. Две силе крећу се ка структурном сукобу јер њихови интереси

нису компатибилни. Овај приступ објашњава зашто се конкуренција шири на све домене – војни, економски, технолошки, идеолошки.

Успон Кине означио је на неки начин крај америчке униполарности. Период од 1991. до 2008. био је јединствен у модерној историји јер су тада САД постале једина глобална суперсила. Ниједна друга држава није имала ни приближну војну, технолошку, индустријску или политичку моћ. Међутим, ова униполарност почела је да еродира из три правца: кинески економски успон, дуг америчких војних операција (Ирак, Авганистан) и глобална финансијска криза 2008. године. Кина је у том периоду искористила стратешку грешку САД – претерано ослањање на тржишне реформе и уверење да ће „економска интеграција довести до либерализације Кине”. Уместо тога, Кина је ојачала ауторитарни модел, док је истовремено изградила светску индустријску и технолошку базу. Од 2010. свет улази у нови биполарни период, иако он нема исте карактеристике као биполарни свет Хладног рата. Разлика ривалитета САД и Кине у поређењу са ривалитетом САД–СССР јесте вишеструка. Економски ривалитет је основа мимоилажења, а међузависност САД и Кине је огромна, за разлику од односа са Совјетским Савезом. Сличност између два хладна рата огледа се у томе да водеће светске силе имају сукобљене интересе и визије, као и да се такмиче у војном наоружању и пројекцији моћи (Daly, 2022). Управо у овом контексту постепене трансформације моћи и ширења конфликта на више домена појављује се наратив о новом хладном рату.

Појам Хладни рат 2.0 (*Cold War 2.0*), како га тумачи Џорџ Такач (*George Takach*), описује нови модел глобалног ривалства, у коме борбене линије нису одређене територијом, већ доминацијом у кључним технологијама 21. века. У овој парадигми, централна осовина конфликта развија се између западних демократија, предвођених САД, и аутократских режима, пре свега Кине и Русије. Према Такачу, савремени надметачки поредак тако представља комбинацију идеолошке супротстављености и глобалне трке за технолошку надмоћ (Zhang, 2024). Термин није оригинално настао код Такача. Први пут га је званично употребио Роберт Зелик (*Robert B. Zoellick*), једанаести председник Групе светске банке (*World Bank Group*), током говора на америчкој војној академији Вест Поинт (*West Point*) 2008, када је указао да свет улази у фазу која све више подсећа на поделе из доба Хладног рата (Zhang, 2024). Док је „оригинални хладни рат” почивао на идеолошкој осцилацији између капитализма и комуни-

зма и трци у нуклеарном наоружању, Хладни рат 2.0 премешта фокус на економске, технолошке и дигитално-инфраструктурне сфере моћи. Термин добија на важности посебно након 2010, када бројни аналитичари и медији почињу да описују ескалирајућу конкуренцију САД и Кине кроз призму „новог хладног рата”. Интензитет ривалства видљив је у трговинском рату, убрзаним ограничењима у сектору полупроводника (чипова), као и у нарастајућој геополитичкој напетости.

Савремени наратив о Хладном рату 2.0 развија се и у академској литератури, у којој се истиче да ривалство више није усредсређено на територијалне сфере утицаја, већ на глобалне мрежне системе. Контрола инфраструктурних, производних, финансијских и дигиталних канала постаје главни инструмент моћи, а држава која доминира у тим системима управља протоком информација, роба и капитала. У том контексту, дигиталне технологије и вештачка интелигенција постају кључни мотор стратегијске компетитивности (Schindler *et al.*, 2023). Према Такачу, одрживост глобалног баланса све више зависи од међународних савеза, јер технолошко позиционирање не може бити резултат изолованог деловања једне државе. Такав систем партнерстава, предвођен Вашингтоном, има потенцијал да одреди исход Хладног рата 2.0, док Кина и Русија представљају осовину приближавања ауторитарних режима, иако формални савез не постоји (Zhang, 2024). Кина се тиме профилише као примарна сила аутократског блока, док Русија, упркос институционалним разликама, делује као стратегијски партнер у ревизионистичком оквиру.

Сједињене Америчке Државе имају централну улогу у Хладном рату 2.0, са стратешким циљем да ограниче успон Кине као технолошке суперсиле. Политика Вашингтона усмерена је на спречавање кинеског приступа критичним технологијама, пре свега у областима вештачке интелигенције и полупроводника, уз разматрање ограничења инвестиција у кинеске високотехнолошке компаније и контролу приступа америчком софтверу и хардверу који се могу користити за развој вештачке интелигенције. Посебан фокус добија Тајван, описан као кључни технолошки терен надметања. Највећа и технолошки најнапреднија компанија за производњу чипова (*Taiwan Semiconductor Manufacturing Company – TSMC*) производи око 70% светских напредних чипова, укључујући и чипове намењене системима вештачке интелигенције, што Тајван чини критичним за глобалне ланце снабдевања. Евентуална контрола Кине над Тајваном омогућила би монополизацију снабдевања или постављање

рестриктивних цена, што би створило „технолошку гвоздену завесу” и изазвало поремећаје на глобалном нивоу (Zhang, 2024).

Ипак, оваква интерпретација није остала без озбиљних теоријских приговора. Према оцени Џозефа Наја, Кина не представља егзистенцијалну претњу САД попут оне коју су некада представљале нацистичка Немачка или СССР. Пекинг не настоји да уништи, нити идеолошки трансформише амерички политички систем, као што ни САД не угрожавају егзистенцију кинеске државе. Стога је метафора „новог хладног рата” по Нају методолошки погрешна, јер током оригиналног блоковског сучељавања готово да није постојала економска, друштвена или академска интеракција између супротстављених страна. Данас је ситуација суштински другачија – обим трговине је масиван, а људске везе изразито дубоке. Само у САД студира више стотина хиљада кинеских студената, док се број кинеских туриста мери милионима годишње. Нај истиче да је кинески циљ пре свега реформа и прилагођавање постојећег међународног поретка, а не његова револуционарна деструкција. Како кинеска национална моћ наставља да расте, вероватнији пут развоја јесте управо коегзистенција и сарадња две силе, а не сукоб. Кина настоји да утиче на систем и обликује га у складу са сопственим интересима, али не тражи његово рушење, што ствара простор за интеракцију, компромис и заједничку адаптацију уместо непомириве конфронтације (Нје, 2019).

Док Нај наглашава могућност коегзистенције, други аутори истичу структурне ризике ескалације. Још 2017. године, у тренутку када се очекивало заоштравање односа између САД и Кине, Грејам Алисон је у наслову своје студије поставио суштинско питање савремене геополитике: „Да ли Америка и Кина могу да избегну Тукидидову замку?” Тако је упозорио на могући сценарио у којем две велике силе постају „предодређене за рат”. У потрази за одговором, аутор анализира низ историјских примера, међу којима се издваја Пелопонески рат, као парадигматски однос између силе у успону (Атине) и доминантне силе (Спарте), управо онај у којем је Тукидид уочио структурални узрок сукоба. Алисон се позива на Тукидидово тумачење преломног тренутка када су успон Атине и страх који је он усадио у Спарту учинили рат неизбежним, што аутор наводи као механизам који у савременим условима може бити карактеристичан за односе САД и Кине. Кина све више изазива америчку хегемонију у Индо-Пацифику, док САД све више реагују стратегијом обуздавања. Алисон истиче да сукоб САД и Кине није неминован, мада је потенцијал за

ескалацију реалан. Овај образац представља класичан ривалитет (Allison, 2017). Алисон анализира преко пет векова историјских сукоба и закључује да је у 75% случајева ривалства између сила у успону и постојећег хегемона исход био рат, што назива Тукидидовом замком (Ibreljić, 2020).

Нај додатно проширује овај оквир уводећи концепт Киндлбергерове (*Kindleberger*) замке, који указује на ризик да доминантна сила не успе да обезбеди глобална јавна добра, као што се догодило 1930-их, када САД нису преузеле улогу системског стабилизатора. Због тога, он сматра да америчка администрација у будућности мора избећи не само Тукидидову већ и Киндлбергерову замку (Nye, 2017). Према Шифринсону (Shiffrinson, 2018), растуће силе не морају нужно имати предаторски карактер. Уколико сила у успону не испољава ревизионистичке амбиције, већ показује спремност за кооперацију, оружани сукоб са хегемоном није неизбежан исход. Полазећи од таквог становишта, поједини аутори истичу да је одговорност за спречавање ескалације симетрично распоређена између доминантне и растуће силе. У том контексту, од САД се не очекује искључиво ослањање на инструменте одвраћања, већ и артикулација кредибилних дипломатских алтернатива. Ипак, значајан број савремених аналитичара указује да се односи између САД и Кине крећу дуж путање која носи потенцијал за сукоб великих размера. Сједињене Америчке Државе и даље делују као униполарни хегемон који контролише кључне политичке, економске и безбедносне токове, док Кина, као сила у успону, све интензивније преиспитује постојећи распоред моћи. Та динамика производи структуралне притиске који отварају питање могућег конфликта за глобалну супремацију.

Упркос овим различитим теоријским перспективама, у пракси се развија образац дуготрајне, али контролисане конкуренције. Интензивне трговинске и финансијске везе и потреба за сарадњом у глобалним питањима (климатским, енергетским...) одржавају конкуренцију испод прага отворене конфронтације. Ривалство се истовремено прелива на сферу технологије, економије, безбедносне архитектуре и контроле комуникационих токова. Сједињене Америчке Државе истичу да нове кинеске војне способности (нуклеарни арсенал, хиперсонични пројектили, свемирски и ракетни системи, A2/AD инфраструктура у Јужном кинеском мору) мењају стратешку равнотежу. Пекинг, с друге стране, истиче да САД, имајући у виду широку глобалну мрежу прекоморских војних упоришта и највећи војни буџет, тешко могу убедљиво оправдати наратив о сопственој

угрожености док истовремено критикују кинеску војну модернизацију (Fuhrmann, 2021). Тако се развија динамика дугорочне конкуренције, у којој обе силе теже да обликују институције, стандарде, трговинске режиме и базе моћи у своју корист – у Индо-Пацифику, Африци, Европи, али и у сајбер простору и свемиру.

И ИНДО-ПАЦИФИК: ГЕОПОЛИТИЧКИ, СТРАТЕШКИ И ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Индо-Пацифик је током последње две деценије постао један од најкоришћенијих геополитичких термина у анализама 21. века. Он описује огроман простор који обухвата Индијски и Пацифички океан, од источних обала Африке до западне обале Северне Америке, укључујући велики број држава, архипелага и поморских теснаца који представљају кључне глобалне артерије.

Током последње деценије дошло је до значајне промене у употреби термина Индо-Пацифик, који све чешће замењује ранији појам Азија-Пацифик у спољнополитичком и стратешком дискурсу бројних држава. Ова промена није пука лексичка замена, већ одражава концептуално ширење региона, из дотадашњег поимања као јединице која обухвата искључиво источни део Азије и Пацифик, ка простору схваћеном као мегарегион. Појам Азија-Пацифик настао је у постхладноратовском периоду, превасходно као резултат економске интеграције и јачања трговинских токова који су подстакли и интензивнију сарадњу у области безбедности.

НАСТАНАК, ЕВОЛУЦИЈА И САВРЕМЕНА УПОТРЕБА ТЕРМИНА ИНДО-ПАЦИФИК

Регион није нов геополитички конструкт, већ простор вековне размене (Chaudhuri, 1985; Pearson, 2003). Индијски трговци повезивали су Блиски

исток са Југоисточном Азијом. Кина је посредством династије Минг одржавала поморске експедиције. Арапски трговци формирали су дуго-трајне мреже од Аденског залива до Јаве. Ова историјска традиција чини азијске државе мање изолованим и више системски повезаним. Током европског колонијалног доба (16–20. век) европске силе (Португалија, Холандија, Британија, Француска) стварају нове трговачке руте и империјалне системе, који су у великој мери обликовани контролом морских путева (Schottenhammer, 2023).

Азијско-пацифички регион (*Asia-Pacific Region – APR*) традиционално је обухватао државе Источне и Југоисточне Азије и Пацифика, док је Индијски океан дуго посматран као засебна геостратешка целина. Насупрот томе, појам Индо-пацифичког региона укључује и Индијски океан и третира два океанска простора као јединствену геостратешку целину. Док је APR превасходно био економски и трговински оквир, Индо-Пацифик све више функционише као стратешки и безбедносни концепт. Током Хладног рата доминирао је уски азијско-пацифички оквир, при чему су САД изградиле мрежу билатералних савеза ради обуздавања комунистичког блока, споразуме са Јапаном (1960) и Јужном Корејом (1953), као и безбедносне везе са Тајваном, Филипинима и Тајландом (Sundararaman, 2023). Међутим, у постхладноратовском периоду долази до концептуалног проширења региона. Успон Кине и Индије, уз продубљену глобалну економску повезаност, подстакли су функционално повезивање два океанска простора. На тај начин Индо-Пацифик се профилише као нови епицентар међународног поретка, потискујући дотадашњу централну позицију евроатлантског простора у међународном систему. Концепт ИП премашује традиционално географско разумевање региона и почива на два кључна структурна помака:

- а) поморској димензији – растућа међузависност токова трговине и енергената;
- б) територијалном аспекту – регион обухвата приморске државе које повезују ова два океанска простора, чинећи мрежу међузависних безбедносних и економских интереса.

Регион обухвата значајан део планетарне површине и концентрише велики удео светске популације и глобалне економске активности, уз кључне поморске коридоре за трговину енергентима и робом (Wisniewski, 2023). Оно што га издваја није пука величина, већ спој огромних тржишта, богатих ресурса и најосетљивијих поморских артерија света, укључу-

јући Малачки мореуз, Лузонски мореуз, Сундин мореуз, Ломбок теснац, Ормуски пролаз (веза са Блиским истоком), Тајвански мореуз, Јужно кинеско море. Ове карактеристике објашњавају зашто га све чешће третирају као примарно чвориште глобалне конкуренције великих сила.

Због тога се појам ИП данас посматра као проширени геополитички конструкт, а не као географски ограничен регион (Sundararaman, 2023; Kaplan, 2010). Иако термин делује савремен, идеја о повезаности два океана има старију теоријску позадину. Још је адмирал Алфред Тајер Махан (*Alfred Thayer Mahan*) крајем 19. века указивао на једну велику поморску повезаност између Индијског и Пацифичког океана, чија контрола одређује глобалну моћ великих сила (Mahan, 2011). Појам постаје званични део стратегије САД током Обаине администрације „Заокрет ка Азији” (*Pivot to Asia*), а затим добија потпуну институционализацију у стратегијама усвојеним након тог периода. Концепт усвајају и Индија, Аустралија, Јапан, Велика Британија, Француска и ЕУ, што га из америчког стратешког оквира трансформише у шири геополитички концепт. Иако постоје разлике у интерпретацији, термин се у већини приступа ослања на просторну повезаност Индијског и Пацифичког океана, наглашен значај поморских токова и важност односа САД–Кина за безбедност региона.

Термин Индо-Пацифик није јединствено дефинисан, већ се различито тумачи у зависности од политичке, стратешке или институционалне перспективе. Индија га, на пример, званично посматра као простор који се простире *од источне обале Африке до западне обале Америке*, што је као став јасно артикулисао у свом говору премијер Нарендре Модии (*Narendra Modi*) на Шангри-Ла дијалогу о безбедности у Азијско-пацифичком региону (*Shangri-La Dialogue*) 2018. године (Modi, 2018).

Насупрот томе, америчко војно разумевање појма често је уже. Команда САД за Индо-Пацифик (*US Indo-Pacific Command – USINDOPACOM*) дефинише регион у оквирима своје зоне одговорности, која обухвата велики део Пацифика и значајан део Индијског океана (*US Indo-Pacific Command*, 2020). Његово идејно формулисање најчешће се везује за премијера Јапана Шинзоа Абеа (*Shinzo Abe*), који је у говору пред Парламентом Индије 2007. године позвао на продубљено партнерство Токија и Њу Делхија ради очувања слободе пловидбе, отворених трговачких рута, владавине права и безбедности азијског римланда (*Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 2007). Овај оквир се најчешће тумачи као одговор на

растући кинески утицај у поморском домену (Dolven and Vaughn, 2020; Green and Szechenyi, 2020).

Простор Индо-Пацифика је данас стратешки домен који је, између осталог, омогућио успон Кине током 1990-их и 2000-их, подстичући велике силе, нарочито Јапан, САД и Индију, да преиспитају и редеофинишу геополитички оквир Азије (Sundararaman, 2023). Прво је Јапан, затим САД и потом Индија, започео процес ширег концептуалног реконфигурирања региона, као одговор на растући кинески утицај. Међутим, упркос заједничком препознавању потребе за новом географском и безбедносно артикулацијом, три државе и даље не деле у потпуности идентичну визију Индо-Пацифика. Јапан и Индија, због снажне зависности од Индијског океана и Аденског залива, теже широј афричко-блискоисточној димензији, док САД дефинишу регион са примарним ослоном на Пацифички басен (Green and Szechenyi, 2020; Paskal, 2021). Оно што ипак повезује сва три приступа јесте поморски карактер Индо-Пацифика. Заједнички именитељ ових приступа јесте процена да би кинеска доминација над кључним поморским правцима могла угрозити националне интересе ових држава. Из кинеске перспективе, Индо-Пацифик концентрише кључне економске и безбедносне интересе, што га чини централним простором дугорочног надметања (Tran and Nguyen, 2023).

У кинеском званичном дискурсу термин Индо-Пацифик појављује се углавном у контексту критике такозване Индо-пацифичке стратегије САД, док кинески стратешки документи задржавају примарни оквир Азијско-пацифичког региона (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2023; State Council Information Office of the People's Republic of China, 2019).

У овом раду појам Индо-Пацифика користи се у функционално-стратешком смислу, који обухвата повезани поморски простор западног Пацифика и Индијског океана, са кључним жариштима у Јужном кинеском мору, Тајванском мореузу и Малачком пролазу. Овакво схватање не полази од максималистичке географске дефиниције (од источне Африке до западне обале Америке), нити од уске административне зоне одговорности појединих војних команди, већ од простора у којем се укрштају главни токови трговине, енергената и војне пројекције моћи САД и Кине. Стога се Индо-Пацифик у овом истраживању третира као оперативни геостратешки систем, а не као формално географска целина.

СТРАТЕШКИ ЗНАЧАЈ ИНДО-ПАЦИФИКА У 21. ВЕКУ

У савременим стратешким документима ИП се издваја као простор у којем се укрштају кључни војни, економски и политички токови глобалног система. Према Стратешком извештају о ИП (*Indo-Pacific Strategy Report*) америчког министарства одбране из јуна 2019, у региону се налази већина највећих светских армија, неколико нуклеарних држава и најпрометније поморске руте, што га чини јединственим чвориштем савремене геополитике. Његов значај не произилази само из концентрације моћи, већ из чињенице да поремећаји у овом простору имају директне последице по читав међународни систем.

Индо-Пацифик представља централни простор текуће трансформације међународног поретка и кључну арену у којој се обликује нова расподела моћи. За САД и Кину овај регион има статус примарног стратешког приоритета, јер у њему виде кључ за очување, односно преобликовање глобалног система. Како његов значај расте, развија се и сложена мрежа билатералних, минилатералних и мултилатералних аранжмана, који постепено интегришу економску и безбедносну димензију у јединствену регионалну архитектуру (Sundararaman, 2023). Регион тако функционише не само као географски простор већ и као политички пројекат који рефлектује промене у односу моћи и настојања великих сила да обликују институционалне и нормативне оквире будућег поретка.

Економска димензија представља један од главних разлога зашто је Индо-Пацифик постао кључни фокус глобалне политике. Регион обухвата више од четири милијарде становника и генерише приближно две трећине светског економског раста, док се кроз његове поморске коридоре одвија више од половине глобалне контејнерске размене (Stanković, 2023; Wisniewski, 2023). Девет од десет највећих светских лука налази се у овом простору, а регион представља једно од главних чворишта глобалних ланаца снабдевања, енергетских токова и финансијских инвестиција. За САД, Индо-Пацифик има директан утицај на милионе радних места и стотине милијарди долара инвестиција, што га чини виталним за дугорочни економски раст и технолошку конкурентност (The White House, 2022a). Искуство пандемије ковида 19 показало је колико су глобални системи зависни од стабилности овог региона, јер су поремећаји у ланцима снабдевања одмах произвели светске последице.

Војнобезбедносна димензија чини Индо-Пацифик једним од најосетљивијих простора савремене геополитике. У региону је стационирано

седам од десет највећих светских армија, пет држава поседује нуклеарно оружје, а значајан део америчких оружаних снага распоређен је управо у овом подручју (U. S. Department of Defense, 2019; Beriša, 2024). Кључни мореузи и поморске линије комуникације, попут Малачког, Тајванског и Ормушког пролаза, функционишу као критичне тачке пропусности светске привреде јер њихова блокада може изазвати глобалне шокове. Регион је истовремено и простор потенцијалне директне конфронтације између водећих сила, са три главна жаришта: Тајван, Јужно кинеско море и Источно кинеско море. У том контексту, надметање САД као постојећег хегемона и Кине као изазивача добија своју најконкретнију, безбедносно најјезичнију форму.

КЉУЧНЕ ГЕОСТРАТЕШКЕ ЗОНЕ И ТЕСНАЦИ ИНДО-ПАЦИФИКА

Индо-Пацифик није јединствен и хомоген геополитички простор, већ комплексна мрежа међусобно повезаних подрегиона у којима се укрштају економски токови, безбедносни интереси и пројекције војне моћи. Управо у тим просторним чвориштима постају видљиве структурне тензије савременог међународног система, као и дубинска повезаност регионалних спорова са глобалном стратегијском конкуренцијом.

Североисточна Азија представља индустријско и технолошко језгро Индо-Пацифика, али истовремено и један од његових безбедносно најосетљивијих потпростора. Концентрација напредних економија, нуклеарних капацитета и нерешених територијалних питања чини овај регион кључним за одржавање војне равнотеже. Америчко-јапански савез, трајно присуство америчких снага у Јужној Кореји, као и растуће кинеске поморске активности у Источном кинеском мору, формирају густу безбедносну архитектуру у којој тајванско питање остаје централна тачка потенцијалне ескалације. Технолошка централност Тајвана, посебно у области напредних полупроводника, додатно повезује војне ризике са глобалним ланцима снабдевања (CSIS, 2016; Erickson and Wuthnow, 2016).

Југоисточна Азија функционише као поморско и трговинско средиште читавог региона и као простор у којем се најдиректније укрштају кинеске и америчке стратегије. Државе *ASEAN-а*¹ налазе се на раскрсници

¹ *ASEAN* окупља десет држава и представља најважнији дипломатски оквир региона. Има важну улогу у равнотежи сила и јединствену способност да модерира односе великих сила

главних морских линија комуникације и представљају транзитни коридор за енергенте и робу између Источне Азије, Блиског истока и Европе. Истовремено, овај потпростор је место у којем се преплићу кинеске поморске иницијативе, америчке операције за обезбеђивање слободе пловидбе и најважнији светски трговински токови, што регион чини посебно осетљивим на безбедносне дилеме и спољне притиске (International Crisis Group, 2023).

Индијски потконтинент, са Индијом као централним актером, представља копнену и поморску противтежу растућем кинеском утицају. Географски положај Индије омогућава јој контролу над кључним приступима Индијском океану, док њено учешће у форматима као што је Квадрилатерални безбедносни дијалог (*Quadrilateral Security Dialogue* – *QUAD*) повезује регионалну безбедност са ширим америчким приступом Индо-Пацифику. Индија се истовремено позиционира као самостални пол моћи, настојећи да одржи стратешку аутономију у односу на оба велика ривала.

Океанија и пацифичка острва добијају све већи значај као позадински простор за поморску пројекцију и логистичку подршку. Аустралија, кроз *AUKUS*² и дубоку безбедносну интеграцију са САД, има централну улогу у одржавању регионалне равнотеже, док су мање острвске државе постале нове тачке дипломатског и војнополитичког надметања, посебно у контексту ширења кинеског утицаја у јужном Пацифику.

Посебну категорију унутар ових подрегиона чине поморски теснаци, који функционишу као структурне тачке рањивости глобалне економије и безбедности. Малачки мореуз остаје примарни коридор за енергетске токове ка Источној Азији и једна од најосетљивијих тачака кинеске поморске безбедности. Лузонски мореуз омогућава приступ западном

и спречава милитаризацију региона. Зато и САД и Кина покушавају да придобију *ASEAN* на своју страну. Његове слабости су политичка разједињеност, недостатак заједничке безбедносне политике и чињеница да су поједине државе „ближе Пекингу“ (Камбоџа, Лаос). Регион *ASEAN-а* представља један од кључних простора у којем се испољава стратешко надметање између САД и Кине.

² *AUKUS* је акроним за *Australia, United Kingdom, and United States*, односно Аустралију, Уједињено Краљевство и Сједињене Америчке Државе. То је трилатерални безбедносни пакт, основан у септембру 2021, с циљем јачања војне и безбедносне сарадње између ове три земље, пре свега у Индо-пацифичком региону. Пакт представља одговор на растући утицај Кине у региону, као и на све веће геополитичке изазове у глобалним односима.

Пацифику и има централну улогу у америчко-јапанској оперативној архитектури. Теснаци Сундин и Ломбок обезбеђују алтернативне руте у случају поремећаја у Малачком пролазу, док се Тајвански мореуз у релевантним анализама описује као највероватнија тачка директне ескалације између великих сила (CSIS, 2016; Erickson and Wuthnow, 2016; International Crisis Group, 2023).

РЕГИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ МЕХАНИЗМИ И САВЕЗИ

Регион Индо-Пацифика карактерише густа и преклапајућа мрежа савеза, партнерстава и институционалних оквира, која одражава трансформацију регионалне архитектуре безбедности и економске сарадње. Уместо јасно дефинисаних блокова, формира се фрагментирана, али високо повезана структура у којој се војни, политички и економски инструменти све више интегришу у шире стратегије великих сила (Sundararaman, 2023; Green and Szechenyi, 2020). Ови механизми не функционишу изоловано, већ као комплементарни елементи једног ширег система управљања конкуренцијом у региону.

Један од најизраженијих трендова представља јачање минилатералних безбедносних формата, који омогућавају већу оперативну флексибилност у односу на класичне мултилатералне организације. У том контексту, трилатерални безбедносни пакт *AUKUS* се профилише као високотехнолошки безбедносни аранжман усмерен на јачање подводних и поморских капацитета савезника САД, док *QUAD*³ функционише као шири стратешки форум који повезује безбедносну, технолошку и политичку сарадњу (Beriša, 2024; Green and Szechenyi, 2020). Сличну улогу имају и трилатерална сарадња САД – Јапан – Јужна Кореја, као и новији формати у западном Пацифику, који доприносе изградњи мреже одвраћања усмерене ка очувању регионалне равнотеже.

Паралелно са безбедносним иницијативама, развија се и геоекономска димензија регионалне архитектуре. Споразуми попут Регионалног

³ *QUAD* представља стратешки форум који окупља четири земље: САД, Јапан, Индију и Аустралију. Настао је ради унапређења сарадње међу чланицама у различитим областима, укључујући безбедност, трговину, климатске промене и технологију, са посебним нагласком на очување слободе пловидбе и стабилности у Индо-Пацифику. *QUAD* је постао значајан чинилац регионалне геополитичке динамике и често се посматра у контексту одговора на растући утицај Кине. Чланице настоје да јачају међусобну сарадњу и доприносе стабилности и безбедности Индо-Пацифика.

свеобухватног економског партнерства (*Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP*)⁴ и Свеобухватног и прогресивног споразума о Транс-пацифичком партнерству (*Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership – CPTPP*)⁵ не функционишу само као трговински механизми већ као конкурентни нормативни оквири који одражавају различите визије економског поретка у Индо-Пацифику (Petri and Plummer, 2020). Док *RCEP* наглашава регионалну интеграцију, *CPTPP* поставља више регулаторне стандарде, чиме добија изражену геополитичку димензију. Иницијативе као што је „Економски оквир Индо-Пацифика за просперитет” (*Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity – IPEF*)⁶, које не подразумевају класичну либерализацију трговине, већ се фокусирају на дигиталну економију, отпорност ланаца снабдевања и климатске стандарде, указују на померање геоекономског надметања ка нормативној сфери (Wong, 2023).

У овом сложенем окружењу регионалне организације Удружење нација југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*), Азијско-пацифичка сарадња (*Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC*)⁷,

⁴ *RCEP* представља мултилатерални трговински споразум, који обухвата земље Источне и Југоисточне Азије и има за циљ либерализацију трговине робом и услугама, унапређење инвестиција и јачање регионалних ланаца снабдевања, чиме се подстиче економска интеграција у ширем индо-пацифичком простору. Свеобухватни и прогресивни споразум за транспацифичко партнерство.

⁵ *CPTPP* представља високостандардни трговински споразум, који обухвата либерализацију трговине, дигиталну економију, заштиту интелектуалне својине и државна предузећа. Закључен је између 11 држава Азијско-пацифичког региона (Јапан, Канада, Аустралија, Нови Зеланд, Сингапур, Малезија, Вијетнам, Брунеј, Чиле, Перу, Мексико). У контексту Индо-Пацифика, *CPTPP* има значајну нормативну улогу као алтернатива *RCEP*-у, при чему одсуство САД, али и интересовање Кине за приступање, додатно наглашава његов геоекономски и геополитички значај.

⁶ *IPEF* су покренуле Сједињене Америчке Државе 2022. као део економске и трговинске иницијативе у региону Индијско-пацифичког подручја. Његови циљеви су унапређење економске сарадње, промоција економског раста, побољшање трговинских односа и решавање кључних изазова у региону Индо-Пацифика. Укратко, *IPEF* је економски оквир који има за циљ јачање сарадње и трговинске интеграције између земаља Индијско-пацифичког региона, али се разликује од традиционалних трговинских споразума по свом фокусу на шире области као што су дигитална економија, производни стандарди и климатске промене.

⁷ *APEC* представља форум економске сарадње који повезује економије Индо-Пацифика тако што промовише слободну трговину, инвестиције и економску координацију. Иако не представља формални трговински споразум, има важну улогу у обликовању економских норми, олакшавању ланаца снабдевања и изградњи поверења међу кључним актерима региона.

Форум пацифичких острва (*Pacific Islands Forum – PIF*)⁸ и Асоцијација земаља обода Индијског океана (*Indian Ocean Rim Association – IORA*)⁹ задржавају важну улогу као платформе за дијалог и изградњу поверења, али истовремено показују ограничене капацитете за колективно деловање у кризним ситуацијама (Acharya, 2014; Paskal, 2021). Концепт централности *ASEAN-а* илуструје настојање мањих и средњих држава да очувају институционалну аутономију у условима растуће конкуренције великих сила, док форумима попут *PIF-а* и *IORA-е* све више припада улога посредовања и стабилизације у ширем регионалном простору (Sundararaman, 2023).

Посматрано у целини, регионални механизми у Индо-Пацифику не представљају затворене савезничке блокове, већ динамичну и преклапајућу мрежу у којој се безбедносна логика, економска интеграција и нормативно позиционирање међусобно прожимају. Ова архитектура одражава структурну транзицију од класичне равнотеже снага ка сложенијем систему управљања конкуренцијом, у којем се регионална стабилност не ослања на један доминантни центар моћи, већ на интеракцију више међузависних актера.

БЕЗБЕДНОСНЕ ПРЕТЊЕ И РИЗИЦИ У РЕГИОНУ ИНДО-ПАЦИФИКА

Према подацима Стокхолмског међународног института за истраживање мира (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*) о глобалној војној потрошњи, процењује се да су САД 2024. године потрошиле око 997 милијарди америчких долара на одбрану, што представља приближно 37% укупне светске војне потрошње и око 3,4% сопственог БДП-а. Друге највеће државе по одбрамбеним издацима у 2024. су: Кина (око 314 милијарди долара, око 12% глобалне потрошње), Русија (око 149 милијарди долара, око 5,5% глобалног издатка), Немачка (око 88,5 милијарди долара) и Индија (око 86 милијарди долара) (SIPRI, 2025).

⁸ *PIF* представља централну регионалну институцију пацифичких острвских држава и важну платформу за артикулацију њихових интереса. У контексту Индо-Пацифика, *PIF* је постао простор геополитичког надметања, али и кључни актер у питањима климатске безбедности и одрживог развоја.

⁹ *IORA* представља мултилатерални форум држава Индијског океана, усмерен на поморску безбедност, трговину и заштиту морских комуникационих путева. У стратегијама великих сила добија на значају као институционални оквир за управљање конкуренцијом и стабилношћу у Индијском океану.

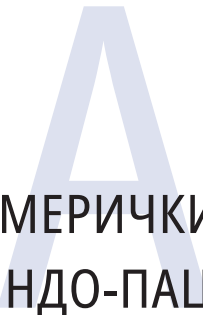
Кина, Русија и САД располажу надмоћним укупним војним капацитетима, што им омогућава глобалну пројекцију моћи изван непосредног регионалног окружења. Уз њих, поједине регионалне силе, пре свега Индија и Јапан, интензивно улажу у модернизацију наоружања и развој војних способности, чиме постепено стичу капацитет за трајније војно присуство широм Индо-Пацифика (Wisniewski, 2023, 185). Другу групу чине државе које се најчешће означавају као средње силе, као што су, на пример, Аустралија и Јужна Кореја. Оне спровode пажљив стратешки прорачун развоја ограничених експедиционих способности, што им омогућава да преузму значајније обавезе и да допринесу очувању међународне безбедности, пре свега у оквиру савезничких и партнерских операција. Највећи број држава у региону, међутим, спада у категорију малих држава, које настоје пре свега да задовоље своје непосредне потребе одбране преко локално усмерених, територијално оријентисаних војних снага (Wisniewski, 2023, p. 185).

Европско присуство у региону, пре свега ангажман француске, британске и немачке морнарице, често се у литератури тумачи као подршка концепту слободног, отвореног и инклузивног ИП, али и као фактор који усложњава стратешко окружење услед већег броја актера. Паралелно с тим, Русија све интензивније координише поједине активности са Кином и Ираном у ширем регионалном простору, што додатно усложњава постојеће ривалитете и подстиче формирање алтернативних центара моћи. Међутим, поморска и војна моћ представљају само једну димензију ривалитета. На трансформацију глобалног поретка у ИП значајно су утицали догађаји попут пандемије ковида 19, која је многим државама у региону пружила прилику да реафирмишу своју позицију у оквиру постојећих и новоформираних савезничких платформи, док су се истовремено асертивније супротстављале утицају својих конкурената (Chadha, 2022, p. 284).

Истовремено, како велике силе ИП региона попут Кине и Индије постепено обнављају ниво моћи који су имале пре колонијалног периода у 19. веку, очекивано расту и ризици повезани са њиховим амбицијама и стратешким интересима. Кључни ризици групишу се око три осетљиве осе: статусно-територијалних спорова (пре свега Тајван и поморске зоне), војне динамике у спорним морима и на копненим линијама разграничења (нпр. Хималаји) и економско-технолошких рањивости повезаних са ланцима снабдевања. Ривалитет САД и Кине у овом региону не односи се

само на локалну доминацију већ на будући карактер целог међународног поретка. Додатну димензију нестабилности представља чињеница да четири државе у простору ИП поседују нуклеарно оружје – САД, Кина, Индија и Пакистан – док се и Северна Кореја у све већој мери сматра нуклеарно кредибилном. Због тога се ИП може посматрати као географски најризичнији простор за потенцијални конфликт који укључује оружје за масовно уништење (Osiewicz, 2020).

Управо у том ширем оквиру ризика америчко-кинески односи постају кључни генератор нестабилности. Тачке трвења између САД и Кине нису изоловани инциденти, већ манифестације дубљих структурних супротности које се испољавају кроз статус Тајвана, спорне поморске режиме у Јужном кинеском мору и шире идеолошко-технолошко надметање у областима људских права, сајбер простора и дигиталног надзора. Према наводима америчке Агенције за сајбер безбедност и безбедност инфраструктуре (*Cybersecurity and Infrastructure Security Agency – CISA*), Кина спроводи глобалне операције крађе интелектуалне својине из области које представљају критичну инфраструктуру, а најизраженији обрасци присутни су у секторима здравства, фармације и научноистраживачког развоја, нарочито током пандемије ковида 19 (CISA, 2020). Билатерални односи достигли су нови минимум у августу 2022, када је Пекинг, у знак одмазде због посете председнице Представничког дома САД Ненси Пелоси (*Nancy Pelosi*) Тајвану, суспендовао више канала дијалога са Вашингтоном. Тај догађај је потврдио да САД и Кина улазе у фазу све израженије конфронтације са реалном опасношћу дубље и дуготрајније дестабилизације индо-пацифичког простора.



АМЕРИЧКИ ПРИСТУП ИНДО-ПАЦИФИКУ

Америчка улога у Индо-Пацифику развијала се кроз неколико стратешких фаза, почев од краја 19. века, преко Другог светског рата, Хладног рата и постхладноратовске трансформације. Још од анексије Хаваја и Филипина крајем 19. века, Сједињене Америчке Државе постепено су изградиле статус кључне поморске силе у Пацифику. Та позиција је институционализована након Другог светског рата, када су, победом над Јапаном и послератном окупацијом, преузеле улогу централног актера у обликовању безбедносне архитектуре Источне Азије. Током Хладног рата америчка стратегија у региону била је вођена доктрином задржавања, која није подразумевала само војно присуство већ и изградњу стабилног система савезништава, контролу кључних поморских комуникационих линија и развој мреже војних база у региону. У том контексту, циљ Вашингтона био је да комбинацијом политичких, војних и поморских инструмената ограничи ширење совјетског и кинеског утицаја и очува сопствену доминацију у западном Пацифику.

У постхладноратовском периоду САД консолидују војну доминацију у Азији, али тек успон Кине у 21. веку уводи нову фазу стратешког супарништва, која доводи до промене целокупне америчке доктрине. Од 2000-их година америчка политика прелази из фазе „управљања” регионом ка активној стратегији баланса моћи и одвраћања Кине. Историјски посматрано, САД су дугорочно ослањале своју стратегију у Индо-Пацифику на

војну моћ, користећи је као средство за очување и пројекцију интереса у басенима Пацифика и Индијског океана (Friedberg, 2002). Током Хладног рата, а потом и у деценијама које су уследиле, распоређивање америчких снага у поморским и копненим базама, као и стално присуство флоте, представљали су кључни стуб регионалног безбедносног поретка. Та стратегија имала је двоструку функцију – одвраћање потенцијалних противника и обезбеђивање међународних јавних добара, пре свега слободе пловидбе и безбедних трговачких рута. У том контексту, употреба војне силе као инструмента одржавања поретка постала је рутински елемент америчке политике у региону, што је, у савременој фази архитектуре, још израженије (Wisniewski, 2023, p. 186).

Током деведесетих година САД нису перципирале Кину као озбиљну безбедносну претњу, делом због процене да су њена армија и њени капацитети били технолошки и доктринарно недовољно развијени. Иако је модернизација била у току, поједини западни аналитичари наглашавали су низак ниво оспособљености људства, ограничену прецизност ракета и слаб потенцијал пројекције моћи (Gill and O’Hanlon, 1999). У Вашингтону су у том периоду видели Кину као, још увек, геополитички ограничену копнену силу без капацитета да оспори амерички примат на мору (Рејић, 2022, str. 241–255).

Ипак, у првој деценији 21. века постепено долази до промене динамике. Међусобна војна комуникација (заједничке поморске вежбе, посете база на Гуаму и консултације у домену одбране) стварала је утисак партнера, а не ривала (Eikenberry, 2007; Gill and Medeiros, 2007). Вашингтон је Кину видео пре као фактор стабилизације него дестабилизације, усмеравајући ангажман на борбу против тероризма и унутрашњу безбедност савезника, а не на офанзивно обуздавање Пекинга. Арт је закључио да Кина није проблем све док њена моћ остаје копнено усидрена и док САД контролишу западни Пацифик. Међутим, како истиче Пејић, управо игнорисање раног облика кинеске војне трансформације касније је довело до потребе за стратешким заокретом ка Индо-Пацифику и постепеног увођења политике балансирања 2011–2020. године (Рејић, 2022).

ОБАМИН ДОКТРИНАРНИ ЗАОКРЕТ

До стратешког заокрета америчке администрације према Азији долази током мандата председника Барака Обаме (*Barack Obama*), када је формулисана политика ребаланса (*rebalance*) или „заокрета ка Азији” (*pivot to*

Asia). Основна логика ове стратегије почивала је на процени да се тежиште глобалне економске и политичке динамике помера ка азијско-пацифичком простору, док истовремено дуготрајни војни ангажмани САД на Блиском истоку ограничавају њихову способност да одговоре на нове стратешке изазове (Green and Szechenyi, 2020; Sundararaman, 2023). Заокрет је, стога, замишљен као дугорочна реоријентација америчке спољне политике, а не као тактичка промена приоритета.

У кинеским дипломатским и академским круговима ова политика је често тумачена као прикривена стратегија обуздавања (*containment*), усмерена на спречавање даљег раста кинеског утицаја у региону. Из те перспективе, ребаланс није посматран као неутрална адаптација новим глобалним условима, већ као покушај очувања америчке хегемоније у простору у којем Кина постепено добија све већу економску и политичку улогу. Као одговор, Пекинг је настојао да прошири сопствени спољнополитички маневарски простор комбинацијом економских, дипломатских и инфраструктурних иницијатива (Miracola, 2019; Tran and Nguyen, 2023).

Амерички заокрет ка Азији почивао је на три међусобно повезане димензије: дипломатској, економској и војној. На дипломатском плану САД су настојале да ојачају присуство у регионалним институцијама, пре свега продубљивањем односа са *ASEAN*-ом, чиме су желеле да се позиционирају као трајни актер у регионалној архитектури (Sundararaman, 2023). Истовремено, обновљени су и проширени савезнички односи са Јапаном, Јужном Корејом, Аустралијом, Филипинима и Тајландом, који су добили централну улогу у одвраћању и стабилизацији Источне Азије (Green and Szechenyi, 2020).

Економска компонента заокрета била је оличена у Свеобухватном и прогресивном споразуму о Транспацифичком партнерству, који је требало да постави нове регулаторне стандарде у области трговине, инвестиција, дигиталне економије и интелектуалне својине. Његова улога је превазилазила домен трговине, будући да је представљао средство геоекономског обликовања регионалног поретка у условима растуће кинеске моћи (Petri and Plummer, 2020). Иако споразум никада није ратификован у америчком Конгресу, он је јасно илустровао настојање Вашингтона да економску интеграцију искористи као средство стратешког утицаја.

Војна димензија ребаланса подразумевала је постепено премештање тежишта америчких поморских и ваздушних капацитета ка Пацифику. Било је планирано да око 60% америчке флоте буде распоређено у том

региону, док су истовремено успостављене нове ротационе снаге у северној Аустралији и ојачано присуство у Јапану и Јужној Кореји (Green and Szechenyi, 2020; Beriša, 2024). Ови потези имали су за циљ да осигурају контролу над кључним поморским линијама комуникације и да појачају капацитете одвраћања у односу на растуће кинеске поморске способности.

Ипак, упркос јасно артикулисаног стратегији, Обамина заокрет није у потпуности реализован. Унутрашњи политички отпори, финансијска ограничења и наставак криза на Блиском истоку умањили су доследност његове примене. И поред тога, ребаланс је поставио концептуалне и институционалне темеље савремене америчке политике у Индо-Пацифику, дефинишући регион као примарну арену дугорочне конкуренције великих сила.

ДОНАЛД ТРАМП – НОВИ АМЕРИЧКИ НАРАТИВ (ПРВИ МАНДАТ)

Током првог мандата администрација Доналда Трампа (*Donald J. Trump*) нови приступ региону артикулисала је преко концепта „Слободан и отворен Индо-Пацифик”, који је први пут експлицитно представљен у Стратегији националне безбедности из 2017. године. У оперативном смислу, тај концепт повезао је више комплементарних линија деловања: наглашавање поморске доступности и стабилности трговачких токова, политичку подршку сувереном избору држава региона и јачање партнерских аранжмана као механизма балансирања кинеског утицаја. Посебно место у том оквиру добија *QUAD*, као формат који омогућава усклађивање безбедносних и технолошких политика четири државе, док су ограничења у погледу трансфера осетљивих технологија Кини постала један од инструмената дугорочног стратешког позиционирања (*The White House*, 2017).

Нови амерички концепт није само одговор на војни и економски успон Кине већ представља нови модел уређења регионалног система, заснован на отвореним трговачким путевима, партнерској безбедносној архитектури и спречавању успостављања моноцентричне доминације једног актера (Кине). Како САД, тако и Јапан, Аустралија и Индија настоје да кроз „Слободан и отворен Индо-Пацифик” афирмишу слободу пловидбе, суверену одлуку држава без спољне присиле, транспарентност, владавину права и економску отвореност (Demir, 2018; Dolven and Vaughn, 2020). Море остаје кључни простор и сарадње и стратешког надметања. Уколико Кина успе да оствари доминантан утицај над Јужним

кинеским морем и кључним поморским коридорима, глобални систем снабдевања, проток енергената и трговачке мреже могли би бити стратешки измењени.

Након ступања на дужност 2017. године, Доналд Трамп покренуо је кампању свеобухватног стратешког надметања са Пекингом на више нивоа. Кина је у том контексту дефинисана као дугорочни стратешки конкурент, а америчка политика је постепено прерасла у модел свеобухватне конфронтације, у којем су готово све димензије односа (економске, дипломатске, политичке и војне) почеле да се обликују кроз призму појачаног ривалитета (Hass, 2018; Campbell and Ratner, 2018). Трампов мандат обележен је и интензивним трговинским ратом са Кином (2018–2020), увођењем високих тарифа, санкција и ограничења против компанија као што су *Huawei* и *ZTE*. Ови инструменти економског притиска трансформисали су цео регионални модел трговине и довели до постепеног раздвајања америчке и кинеске економије.

У Стратегији националне безбедности САД из 2017. године Кина и Русија означене су као примарни системски конкуренти Вашингтону (The White House, 2017). Администрација Доналда Трампа процењивала је да раст кинеске економске и војне моћи представља највећи дугорочни изазов за америчке националне интересе, због чега се тежиште стратегије усмерава на Кину као централни објекат обуздавања и противтежног деловања (U. S. Department of Defense, 2019). Посебно се истиче Кина, која заједно са Русијом јача војне капацитете, шири свој политички и економски утицај и користи пропагандне и информативне инструменте у функцији дискредитације демократије и слабења америчког међународног легитимитета.

Следећа година доноси још директнији стратешки заокрет. Стратегија националне одбране САД из 2018. године наглашава дугорочно стратешко надметање са ревизионистичким силама, пре свега Кином и Русијом, као један од кључних изазова за националну безбедност Сједињених Америчких Држава. Кина се описује као сила у успону, која настоји да редеофинише азијско-пацифички поредак у своју корист, потисне САД из региона и дугорочно обезбеди глобалну доминацију, што доводи до промене фокуса америчке политике: са борбе против тероризма ка припреми за конкурентско надметање великих сила (Cordesman, 2019, p. 26; Stojanović i Šaranović, 2021, str. 121). Кулминација новог приступа било је потписивање документа Стратешки приступ Народној Републици

Кини (*Strategic Approach to the People's Republic of China*) 20. маја 2020, којим се формализује став да је америчка политика према Кини претходних деценија била неуспешна и да је потребна много чвршћа реакција у одбрани виталних националних интереса САД (National Security Council, 2020). Тај документ представљао је јасну прекретницу у америчко-кинеским односима у индо-пацифичком простору (Tran and Nguyen, 2023, pp. 1–3).

Сједињене Америчке Државе настојале су да задрже позицију кључног актера у азијско-пацифичком простору, али је одлука администрације Доналда Трампа о повлачењу из транспацифичког партнерства оставила утисак о смањеној посвећености Вашингтона регионалним економским интеграцијама. Истовремено, Кина је интензивирала активности у оквиру иницијативе „Појас и пут”, проширујући финансијске инвестиције и инфраструктурску повезаност са државама региона, што је значајно ојачало њен политички и економски утицај. Та промена динамике произвела је забринутост међу партнерима САД, који су уочили ризик од нарушавања постојећег поретка предвођеног Вашингтоном и продубљивања стратешког ривалитета двеју суперсила (Tran and Nguyen, 2023, pp. 1–3).

БАЈДЕНОВА АДМИНИСТРАЦИЈА: ИНТЕГРИСАНИ ПРИСТУП И ОБНОВЉЕНИ САВЕЗИ

Џозеф Бајден (*Joseph Biden*) изабран је за председника САД 2021. године, а доласком на власт није извршио радикалан заокрет у политици према Кини. Напротив, његова администрација је у великој мери задржала увозне таксе уведене током мандата Доналда Трампа, док су поједини инструменти економског притиска додатно проширени. Посебан акценат стављен је на ограничења инвестиција у кинеске компаније повезане са војноиндустријским и обавештајним сектором, као и са развојем технологија за масовни надзор. Потписивањем Извршне наредбе 14032 у јуну 2021, америчким држављанима забрањено је улагање у хартије од вредности компанија које су идентификоване као део кинеског војноиндустријског комплекса, при чему је листа обухватила укупно 59 субјеката (The White House, 2021; U. S. Department of the Treasury, 2021). У стратешким документима и јавном дискурсу администрације однос са Кином се све израженије представља у вредносном оквиру супротстављања демократије и ауторитаризма, док се Кина перципира као

најзначајнији дугорочни геополитички изазов по САД и њихове савезнике (The White House, 2022b). У складу с тим, политика Вашингтона је од почетка Бајденовог мандата усмерена на ограничавање раста кинеског глобалног утицаја и ублажавање ризика који проистичу из њеног свеобухватног економског, технолошког и безбедносног успона. Састанак председника Џозефа Бајдена и Си Ђинпинга, у новембру 2022, на маргинама Самита Г20 означио је поновно успостављање политичког дијалога између САД и Кине након дужег периода повишених тензија и ограничене комуникације. Иако је сусрет донео извесне сигнале стабилизације, значајна саопштења две стране открила су да између Вашингтона и Пекинга и даље постоје дубоке неусклађености у погледу кључних питања – пре свега статуса Тајвана, поштовања људских права, технолошких ограничења, као и трговинских политика које обе стране сматрају виталним за националне интересе.

За разумевање америчке позиције према Кини посебно је значајан говор државног секретара САД Ентонија Блинкена (*Antony Blinken*) из 2022. године. У том излагању, уз осврт на рат у Украјини и његове импликације по европску и глобалну безбедност, Блинкен се доминантно фокусирао на Кину, коју је дефинисао као најозбиљнији дугорочни изазов постојећем међународном поретку. Према њему, то је једина држава која истовремено поседује намеру да преобликује глобални систем, као и растуће капацитете (економске, дипломатске, војне и технолошке) који јој омогућавају да ту намеру спроведе у дело. У идеолошко-системском смислу, Кина у овом односу поседује почетну предност. Као дисциплинован аутократски режим, она има способност да брже интегрише све инструменте националне моћи и да доследније, са мањом политичком фрагментацијом, спроводи дугорочне стратешке циљеве. Ауторитарни системи одлучују брже, усмеравају ресурсе без значајнијих унутрашњих ограничења, те лакше одржавају стабилан спољнополитички курс у дуготрајном надметању или конфликту, за разлику од демократских влада чији политички циклуси подлежу изборној контроли и институционалним ограничењима, сматра Блинкен. Према њему, САД и Кина мораће да се суоче са реалношћу стратешког ривалитета у наредним деценијама, јер Пекинг настоји да позиционира Кину као водећу силу 21. века – пре свега као доминантну војну силу са јасно дефинисаним амбицијама успостављања сфере утицаја у ИП и шире, са крајњим циљем да постане примарни глобални актер (Blinken, 2022).

Доласком Џозефа Бајдена на чело америчке администрације, САД ја-чају приступ који спаја дипломатију, војну моћ, технологију и економију у јединствену стратегију. Бајденова администрација наставила је да по-држава принцип мултилатерализма. За разлику од Трампове политике „America First”¹⁰, која је била фокусирана на једностран приступ и огра-ничено учешће у глобалним иницијативама, после 2021. дошло је до наглашеног повратка мултилатералним структурама, нарочито у обла-стима климатске политике и јавног здравља након пандемије. Ипак, ова промена није подразумевала одступање од раније формулисаног тврдог курса према Пекингу. Напротив, политика САД према Кини показала је (и даље показује) континуитет у време мандата поменутих председника. Дакле, Трамп и Бајден задржали су концепт Кине као кључног страте-шког конкурента (Sundararaman, 2023, pp. 21–22).

За време Бајденове администрације САД уводе опсежније рестрик-ције трансфера технологије, забрану извоза напредних чипова Кини, ограничавање америчких инвестиција у кинески AI сектор, субвенцио-нисање домаће индустрије полупроводника (CHIPS Act, 2022). У Кон-гресу је усвојено више од 240 закона који се односе на различите аспекте кинеског обуздавања. Кина се све чешће означава као држава чији убр-зани технолошки и војни развој приморава Вашингтон на дугорочно одржавање високог темпа стратешког прилагођавања. Централна обаве-штајна агенција (*Central Intelligence Agency* – CIA) успоставила је нову мисију усмерену на Кину, док је директор Федералног истражног бироа (*Federal Bureau of Investigation* – FBI) Кристофер Реј (*Christopher Wray*) описао америчку реакцију као „одговор целог друштва” (Sundararaman, 2023, pp. 21–22). Паралелно с тим, очврснула је и унутрашња мобилиза-ција. Америчке савезне агенције, универзитети, институције локалне управе и професионалне организације подстакнуте су да ускладе дело-вање са националном политиком контроле кинеског утицаја унутар САД (Daly, 2022, p. 61).

Бајденова администрација је у раној фази мандата усмерила пажњу на интеракцију и међузависност два система савезништва – европског и

¹⁰ „Америка на првом месту” је фраза која се најчешће користи као део политичке и економ-ске идеологије која ставља интересе САД као најважније унутар међународне политике и спољних односа. Овај концепт се обично везује за политику „America First”, коју је током своје кампање и председничког мандата промовисао Доналд Трамп.

индо-пацифичког. У Индо-пацифичкој стратегији, објављеној у фебруару 2022. године, САД се дефинишу као „резидентна сила” у Индо-Пацифику, а закључује се да ће развој регионалних односа утицати на структуру будућег међународног поретка. У документу се посебно наглашава да су савези „највећа асиметрична предност” Вашингтона у односу на Кину и да је циљ администрације изградња „робусне, узајамно појачавајуће мреже савезништва”, која би омогућила колективно супротстављање кинеском утицају. Индо-пацифичка стратегија Бајденове администрације (2021–2025) заснива се на пет стратешких приоритета: очувању слободног и отвореног Индо-Пацифика, јачању партнерских односа унутар и изван региона, подстицању економског просперитета, јачању безбедности и изградњи регионалне отпорности. Политика Вашингтона усмерена је ка даљем оснаживању Индије као регионалног стуба, као и ка продубљивању сарадње у оквиру *QUAD* и безбедносног пакта *AUKUS*. Паралелно, стратегија предвиђа јачање билатералних односа са Јапаном и Јужном Корејом и интензивирање повезивања НАТО-а са државама Индо-Пацифика (Zhao, 2023, p. 13). У складу са тим, САД су продубиле, модернизовале и технолошки ојачале односе са традиционалним савезницима као што су Јапан, Јужна Кореја, Аустралија и Филипини. Истовремено је интензивирана сарадња са партнерима у ширем региону – Индијом, Индонезијом, Малезијом, Монголијом, Новим Зеландом, Сингапуром, Вијетнамом и државама пацифичких острва. Централни концепт америчког приступа постало је „интегрисано одвраћање”, засновано на развоју способности за операције у више домена (копно, море, ваздух, свемир, сајбер простор) и на унапређењу интероперабилности са савезничким снагама. Бајденова администрација је у том контексту покренула усвајање нових оперативних модела, оснажила системе командовања и управљања, повећала обим мултилатералних војних вежби и увела већу флексибилност у размештај снага.

Према процени америчких политичких елита, успон Кине представља највећи изазов за дугогодишњу хегемонију САД, а динамика односа две силе постаје један од кључних покретача глобалних промена. У Стратегији националне безбедности Бајденове администрације наглашава се да је циљ Вашингтона да очува „слободан, отворен, просперитетан и безбедан међународни поредак”, што подразумева активну конкуренцију са Пекингом у домену економије, технологије и безбедносних капацитета. Након избијања рата у Украјини, САД су додатно истакле неопходност

повезивања евроатлантског и индо-пацифичког безбедносног простора. Реториком о „квзисавезу Кине и Русије” Вашингтон настоји да подстакне НАТО и европске савезнике на активније учешће у питањима која се тичу Индо-Пацифика, укључујући Јужно кинеско море и Тајвански мореуз. Циљ овог приступа је повећање америчке маневарске моћи и стварање притиска на Кину на два геополитичка фронта – у Азији и у Европи (Zhao, 2023, p. 13).

У америчко-кинеском надметању присутна је све већа забринутост да би Кина у догледно време могла постати највећа светска економија. Технолошка трансформација коју Кина спроводи у домену војне примене нових технологија препозната је као потенцијална претња лидерству САД заснованом на иновацијама и високотехнолошкој супериорности. Пекинг, ослањајући се на брз технолошки напредак, модернизацију војних капацитета и милитаризацију нових технологија, све снажније утиче на глобалну безбедносну архитектуру, подривајући деценијама успостављену доминацију Вашингтона у међународном систему (Zhao, 2023, pp. 27–28). Описане динамике постају доминантан оквир америчке стратешке перцепције Кине у завршној фази друге деценије 21. века и представљају полазну тачку за редефинисање односа према Пекингу, које ће током администрације Доналда Трампа бити институционализовано и даље продубљено кроз логику великог надметања.

ДРУГИ ТРАМПОВ МАНДАТ: РЕВИЗИЈА СТРАТЕГИЈЕ И СЕЛЕКТИВНИ МУЛТИЛАТЕРАЛИЗАМ

Други мандат Доналда Трампа, који започиње у јануару 2025, обележен је институционализацијом логике великог надметања кроз рестриктивнији и технолошки усмерен приступ Кини. За разлику од првог мандата, у којем су мере често имале епизодичан карактер, нова администрација приступа односима са Пекингом као дугорочном структурном изазову, при чему економска, безбедносна и технолошка димензија бивају све чешће интегрисане у јединствени стратешки оквир. У складу са проценама да је технолошка доминација постала централни ресурс геополитичке моћи, САД су додатно пооштриле режим контроле извоза напредних полупроводника, вештачке интелигенције и квантних технологија, као и механизме надзора над кинеским инвестицијама у критичне инфраструктурне и дигиталне секторе (Zhao, 2023). Ове мере не представљају само инструмент економског притиска већ и настојање да се очува асиметрија у тех-

нолошким капацитетима која се перципира као предуслов очувања америчке стратешке позиције.

Истовремено, иако је јавни дискурс администрације често био конфронтацион, практична политика показује елементе тактичке уздржаности и селективног прилагођавања. Одлагања у примени рестриктивних мера према појединим кинеским технолошким платформама, као и опрезан приступ у питањима која би могла да изазову директну ескалацију, попут односа са Тајваном, указују на то да је стратегија вођена проценом системских ризика и могућих негативних ефеката по глобалне ланце снабдевања и финансијску стабилност. Како истиче Алисон (Allison, 2017), политика обуздавања Кине све мање почива на јасно дефинисаним „црвеним линијама”, а све више на управљању неизвесношћу и контролисању ескалационих потенцијала у условима међузависности.

Посебну новину другог Трамповог мандата представља наглашенији ослонац на савезничке и мултилатералне формате као допуну билатералним инструментима притиска. Иако је Трамп у свом првом мандату често исказивао скептицизам према мултилатерализму, у новом контексту се показује прагматичнији приступ који признаје ограничења унилатералног деловања у суочавању са системским ривалом. Институционално јачање формата *QUAD*, као механизма координације безбедносних, технолошких и економских политика између САД, Индије, Јапана и Аустралије, представља покушај изградње регионалне противтеже кинеском утицају у Индо-Пацифику (Zhao, 2023). Овим се америчка стратегија помера ка облику селективног мултилатерализма, који не подразумева обнову либералног институционализма, већ инструменталну употребу партнерстава ради очувања стратешке предности.

У целини, други Трампов мандат може се тумачити као фаза у којој је америчка политика према Кини прешла из реторичког надметања у стабилизовани модел системске конкуренције. Уместо настојања да се конкуренција разреши кроз институционалну интеграцију или економску међузависност, доминантна логика постаје управљање ривалством кроз комбинацију рестриктивних мера, технолошког позиционирања и контролисаних мултилатералних оквира. Оваква стратегија одражава шири заокрет ка управљању ризицима у високо повезаним и технолошки зависним системима, где стабилност више не почива на хегемонијској доминацији, већ на способности да се ривалство држи у границама предвидљивости и контроле.

ВОЈНА ПРИСУТНОСТ САД У ИНДО-ПАЦИФИКУ

Дуга историја ангажовања САД у ИП резултирала је формирањем шире мреже савезника и партнера, што Вашингтону пружа значајну предност у ублажавању тензија и реаговању на потенцијалне кризе. Поред тога, америчке војне капацитете подупиरे снажна и технолошки супериорна одбрамбена индустрија, што, у комбинацији са савезничком подршком, омогућава одржавање стабилне позиције у региону и потенцијално надмоћније деловање у односу на кинеску армију, нарочито у западном Пацифику. Иако је Кина изградњом вештачких острва настојала да ојача свој положај у Јужном кинеском мору, америчке снаге одржавају оперативну предност кроз разгранату мрежу савезничких аранжмана, ротационо присуство и приступ војним објектима партнера (нпр. у оквиру EDCA на Филипинима), као и логистичким и поморским присуством у кључним чвориштима региона, укључујући Сингапур. Додатно, америчка база на Окинави има изузетан значај због близине Тајвану. У Индијском океану кинеско подморничко присуство и логистичка упоришта у ширем ободу региона постепено проширују оперативни простор Пекинга, док америчка пројекција моћи у том домену и даље у великој мери почива на мрежи партнерстава и позиционирању снага у ширем луку од Арапског мора до Аустралије. Ипак, распоређивање авиона В-52 са нуклеарним капацитетом у Аустралији, на Гуаму и у оквиру заједничких вежби са Јужном Корејом, указује да САД граде слојевиту мрежну архитектуру одвраћања око кључних тачака западног Пацифика и ширег Индо-Пацифика (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 10).

Све јачи амерички фокус на индо-пацифичком простору директно је повезан са растућим изазовима, који пре свега долазе из Кине. Пекинг користи комбинацију економске, војне, дипломатске и технолошке моћи како би проширио свој утицај и позиционирао се као доминантан актер у региону, са дугорочном амбицијом да се наметне као најутицајнија глобална сила. Тај тренд убрзава пораст војних буџета, наоружавања и безбедносних трошкова држава региона ИП, што додатно оптерећује регионални баланс снага и стратешке односе (Shaheen and Askari, 2020, pp. 141–142).

Реакције држава на појачано америчко присуство у Индо-Пацифику нису хомогене. Одређене земље настоје да диверзификују спољнополитичке оријентације и продубе односе са Кином, посебно онда када америчко присуство перципирају као потенцијалну претњу сопственом су-

веренитету и стратешкој аутономији. У том контексту, Пакистан, Шри Ланка, Лаос и Тајланд пружили су подршку појединим кинеским регионалним иницијативама, настојећи да ограниче утицај Вашингтона кроз економску и безбедносну сарадњу са Пекингом (Shaheen and Askari, 2020, pp. 141–142). Насупрот томе, Аустралија, Јапан, Филипини, Јужна Кореја, Нови Зеланд и Индија у већој мери подржавају САД и ослањају се на њихову безбедносну улогу, док су Брунеј, Камбоџа и Мјанмар опрезни и тактички резервисани посматрачи америчке стратегије. С друге стране, Кина отворено оспорава америчку политику у региону, док Северна Кореја остаје у потпуној опозицији према Сједињеним Америчким Државама.

Као стратешки приоритет, САД истичу очување регионалног поретка у којем су поморске комуникације отворене, економски токови релативно предвидљиви, а државама омогућен широк простор за спољнополитички избор без наметнуте хијерархије моћи. У практичној артикулацији овог приступа Вашингтон комбинује неколико линија деловања: од одржавања услова за отвореност поморских и трговачких токова, преко продубљивања регионалних партнерстава и институционалног присуства, до улагања у економску отпорност и безбедносне капацитете савезника. Истовремено, значајан део политике усмерен је на изградњу способности региона да одговори на транснационалне изазове (од климатских и здравствених ризика до притисака на инфраструктуру и ланце снабдевања), што америчко присуство представља не само као војни већ и као шири управљачки оквир регионалне стабилности (The White House, 2022b).

Сједињене Америчке Државе додатно учвршћују позицију преко Иницијативе за одвраћање у Пацифику (*Pacific Deterrence Initiative – PDI*), која је оријентисана на јачање одвраћања, подршку партнерима и балансирање растуће кинеске војне моћи. На војном плану примењује се концепт интегрисаног одвраћања, уз план да се око 60% америчке површинске флоте распореди у ИП ради очувања безбедности морских токова и стабилности у Тајванском мореузу. Америчка Индо-пацифичка команда (*U. S. Indo-Pacific Command*) тренутно располаже са приближно 200 бродова и око 1.500 летелица. Питање Тајвана остаје једна од централних тачака стратегије. Некадашњи амерички председник Бајден више пута је изјављивао да би САД одговориле на евентуалну кинеску инвазију, иако званично остаје на снази доктрина „стратешке двосмислености”, уз правну обавезу САД да Тајван снабдевају одбрамбеним средствима у

складу са Одлуком о односима са Тајваном (*Taiwan Relations Act*) 1979. године (Jochheim and Barbosa, 2023, pp. 8–9).

Сједињене Америчке Државе располажу најразгранатијом и најмоћнијом војном мрежом у Индо-пацифичком региону, окупљеном око Индо-пацифичке команде. У Јапану је стационирано више од 50.000 америчких војника, пре свега на Окинави, у Јокосуки и Мисави (Manyin *et al.*, 2019), а у Јужној Кореји се налази око 28.500 припадника оружаних снага САД (Congressional Research Service, 2025). Острво Гуам представља стратешко чвориште за распоређивање америчких стратешких бомбардера и напредно базирање нападних подморница, док су Хаваји седиште Индо-пацифичке команде. У Аустралији је успостављено ротационо присуство америчких маринаца у Дарвину (*Darwin*), док је на Филипинима америчко војно присуство институционализовано Споразумом о унапређеној одбрамбеној сарадњи (*Enhanced Defense Cooperation Agreement – EDCA*), који оружаним снагама САД омогућава приступ у више филипинских војних објеката и њихово коришћење (Australian Department of Defence, 2025).

Пацифичка иницијатива за одвраћање оформљена је као паралела и допуна Европској иницијативи за одвраћање (*European Deterrence Initiative – EDI*), која је нарасла након руске агресије на Украјину 2014. године. У финансијској структури САД за 2023. годину уочљив је приоритет Индо-Пацифика. Иницијатива за одвраћање је пројектована на приближно шест милијарди америчких долара, док је за Европску иницијативу предвиђено приближно четири милијарде долара. Овај програм има за циљ модернизацију војне инфраструктуре, унапређење способности распоређивања и обуке, као и продубљивање сарадње са савезницима и партнерима у Индо-Пацифику. У том контексту, акценат је на развијању оперативне интероперабилности преко *QUAD* механизма (САД–Индија–Јапан–Аустралија), као и на технолошко-научном развоју у оквиру *AUKUS* аранжмана са Аустралијом и Уједињеним Краљевством. Канада и САД су током 2022. године продубиле сарадњу у области континенталне одбране, што је нарочито видљиво у домену заједничких интереса на арктичком и пацифичком простору. Паралелно са тим, Вашингтон је објавио нову стратегију за Арктик, наглашавајући растући стратешки значај региона у безбедносној матрици Северне Америке. Истовремено, САД су значајно појачале своје војно присуство у Европи, са додатним контингентом од преко 20.000 војника у 2022. години. Међутим, упркос

европском ангажману, кинеска војна модернизација, интензивнија активност у Индо-Пацифику и политичко-безбедносни притисци на Тајван остају главна стратешка брига Вашингтона и кључни фактор у обликовању америчке одбрамбене политике. Ипак, бројни стручњаци указују да остаје нерешено питање темпа, односно да ли се Пентагон креће довољно брзо у отклањању критичних празнина у способности одвраћања. То се посебно односи на недостатак одговарајућих сензора, муниције неопходне за потенцијалну подршку Тајвану, рањивости у системима командовања и контроле, као и ограничен број алтернативних измештених база и носача авиона који би могли преживети почетни кинески удар у случају конфликта (IISS, 2023, pp. 18–20).

На основу Споразума о унапређеној одбрамбеној сарадњи са Филипинима омогућено је отварање четири нове базе, две ка Тајвану и две ка Јужном кинеском мору, чиме Вашингтон добија јачу контролу првог острвског ланца (Cooper, 2022). Споразум са Папуа Новом Гвинејом омогућава САД коришћење шест аеродрома и лука, укључујући острво Манус, што проширује домет ка другом острвском ланцу. *QUAD* на неки начин све више добија карактер *безбедносног блока*, а не искључиво дипломатског форума. У формирању *мрежне безбедносне архитектуре* придружују се и европске силе, пре свих Француска. Одређене земље (Аустралија, Јужна Кореја, Нови Зеланд...) појачавају своје учешће, што указује на ширење антиревизионистичке архитектуре у региону (Smith, 2019; Sullivan, 2021; Рејић, 2021). Пекинг *QUAD* интерпретира као „азијски НАТО”, јер га доживљава као колективни механизам обуздавања кинеске поморске експанзије (Grossman, 2021; Takahashi, 2022).

Америчке оружане снаге усмеравају модернизацију ка операцијама у више домена (*Multi-Domain Operations – MDO*), које подразумевају јединствено дејство у копненом, ваздушном, поморском, сајбер и свемирском простору, уз прецизну ватрену подршку великог домета и мобилне противракетне капацитете. Након уочених структурних празнина током 2022. године, покренут је стратешки оквир за припрему и модернизацију снага *Waypoint 2028–2029*, чији је циљ реорганизација дивизијског модела и адаптација за услове будућег високотехнолошког ратовања (IISS, 2023, p. 21).

Америчко ратно ваздухопловство налази се у процесу замене старих платформи, али истовремено се суочава са проблемима регрутовања и задржавања летачког кадра. Иако америчко ваздухопловство (*United States*

Air Force – USAF) перципира Русију као акутну претњу, дугорочно највећи изазов представља растућа кинеска ваздушна моћ и очекивано технолошко изједначавање у региону Индо-Пацифика (IISS, 2023, р. 23). У том контексту, увођење стратешког бомбардера *B-21 Raider* током 2022. године представља јасно усмерење ка сценаријима сукоба са Кином, уз процену да ће висок трошак система ограничити могућност увођења већег броја савезничких држава у овај ниво способности. С друге стране, америчка Индо-пацифичка команда развија интегрисане капацитете у нуклеарном, свемирском, сајбер и конвенционалном сегменту, с циљем очувања оперативне предности у односу на Кину. Изазови у ланцу снабдевања, убрзано трошење технике и потреба за широм индустријском базом остају кључни проблеми за одржавање војне супериорности на дужи рок (IISS, 2023, р. 12).

Америчка стратегија у Индо-Пацифику представља најкомплекснији и најважнији елемент спољне политике САД у 21. веку. Њена суштина је очување поморске доминације, јачање савезништва, спречавање кинеске регионалне хегемоније, технолошко и економско надметање, одржавање међународног поретка заснованог на правилима. Сједињене Америчке Државе виде Индо-Пацифик као простор где ће се одлучити будући глобални поредак – отворен, мултилатерални и либерални (америчка визија) или хијерархијски, централизован и усмерен ка кинеском моделу. Иако робустан, амерички приступ ИП суочен је са озбиљним критикама. Кључне критике односе се на преоптерећеност глобалним обавезама, зависност од савеза (посебно Јапана и Аустралије), унутрашњу политичку поларизацију у САД, економску рањивост услед далекосежног *decoupling-a* и нејасан баланс између одвраћања и ангажовања. Реалисти, попут Миршајмера, сматрају да САД морају драстично ојачати војни капацитет ако желе да одрже примат у региону, док други аутори, попут Купчана и Наја, наглашавају да је комбинација моћи и дипломатије једини одржив модел (Kurchan, 2020; Nye, 2011).

Централни документ америчког стратешког планирања представља Стратегија националне безбедности (*National Security Strategy – NSS*) из 2025, која артикулише основни поглед актуелне администрације на међународни поредак и распоред моћи. У најновијој верзији Кина се дефинише као главни структурни изазов америчкој позицији, што указује да се однос према Пекингу више не посматра као једно од више спољнополитичких питања, већ као кључна оса око које се организује укупна стра-

тегија Сједињених Америчких Држава. Ова перцепција се даље преводи у домен одбране кроз Стратегију националне одбране (*National Defense Strategy – NDS*), у којој се Кина третира као примарни референтни оквир за планирање способности и будуће облике ратовања. Тако се концепт „стратешког конкурента” из *NSS-a* трансформише у конкретан безбедносни проблем који захтева прилагођавање доктрине, организације снага и технолошких приоритета (U. S. Department of Defense, 2026). На регионалном нивоу ова логика добија просторни израз кроз Индо-пацифичку стратегију САД (*Indo-Pacific Strategy of the United States*, 2022), која Кину позиционира као централни фактор регионалне нестабилности и главни разлог за изградњу мрежне архитектуре савезништава, партнерстава и технолошке координације. На тај начин шири стратешки оквир се постепено спушта на оперативни ниво регионалне политике.



СТРАТЕШКИ ИНТЕРЕСИ КИНЕ И ПРИСТУП ИНДО-ПАЦИФИКУ

Народна Република Кина проглашена је 1. октобра 1949, чиме је формално настављен континуитет државности након Републике Кине и вишевековних кинеских царских династија, уз баштињење цивилизацијског наслеђа дужег од две хиљаде година. Савремени политички и економски идентитет Кине обликује се управо проглашењем нове државе на тргу Тјенанмен у Пекингу, чиме је започет период револуционарне трансформације друштва и изградње социјалистичког развојног модела (Ђukić, 2023). Три године након оснивања Народна Република Кина отпочиње свој први систематски развојни циклус „Први петогодишњи план” (1953–1957), усмерен на брзу индустријализацију земље. Ова стратегија дала је апсолутни приоритет индустријском сектору, нарочито тешкој индустрији, металургији и производњи електричне енергије, док су пољопривреда и остали сектори економије били маргинализовани и препуштени ограниченим ресурсима (Zarić, 2018, str. 1–2). Концепт развоја, у великој мери инспирисан совјетским моделом, ослањао се на изградњу великих индустријских капацитета и високотехнолошких постројења, што је значајно убрзало раст тешке индустрије у првој деценији постојања Народне Републике Кине (Ђukić, 2023, str. 6–11).

„Први петогодишњи план” представљао је почетак дугорочне стратегије модернизације, у којој индустријализација постаје носећи стуб економског развоја, али и основа за будуће ширење кинеског утицаја у

међународним односима. Након што је њега релативно успешно реализовало, кинеско руководство је 1958. покренуло „Други петогодишњи план” (1958–1962), осмишљен као наставак убрзане индустријализације и технолошке модернизације Кине. Стратешки циљеви овог развојног циклуса задржали су примарну оријентацију ка тешкој индустрији, док је у политичком и економском дискурсу доминирала амбиција да се економски раст радикално убрза у односу на постигнуте резултате у претходном периоду (Chen, 2022).

Паралелно са усвајањем „Другог петогодишњег плана”, покренута је иницијатива „Велики скок напред” (*Great Leap Forward*), чији је циљ био трансформисати економску структуру Кине кроз масовну колективизацију пољопривреде, укидање приватног власништва над земљом и ослањање на задружне форме производње као средства за повећање укупног привредног учинка. Док је тешка индустрија наставила да се развија изградњом великих индустријских комплекса, политика је истовремено подстицала развој мале и средње производње, у покушају да се мобилише што шири сегмент радне снаге. Међутим, убрзана индустријализација, изведена без адекватних капацитета и пољопривредне основе, довела је до дубоких структурних поремећаја у кинеској привреди. „Велики скок напред” изазвао је драматичан пад пољопривредне производње, продуктивности, националног дохотка и плата. Финансијски дефицит подстакнут емисијом додатне новчане масе генерисао је инфлаторне притиске, а раст цена, у комбинацији са три године узастопних елементарних непогода, резултирао је масовном глађу која се сматра једном од највећих хуманитарних катастрофа 20. века (Chen, 2022).

Као одговор на кризу, кинеско руководство било је приморано да коригује политику. Приватно власништво над земљом је делимично обновљено, производним јединицама дата је већа оперативна аутономија, а индустријски радници масовно су премештани у руралне средине ради ревитализације пољопривреде. Инвестиције у индустријски сектор привремено су смањене како би се ресурси преусмерили у сектор хране и обрадивих површина. Ове мере омогућиле су постепен опоравак, али су последице „Великог скока напред” остале дубоко уписане у историјску свест Кине као опомена о цени преамбициозних развојних експеримената (Chen, 2022). Тешко економско раздобље у Кини наставило се и након краткотрајног опоравка од последица иницијативе „Велики скок напред”. Покушај политичке консолидације власти довео је до покретања нове

идеолошке кампање, „Културне револуције” (*Cultural Revolution*), која је започela 1966. и трајала све до 1976, оставивши дубоке политичке, друштвене и економске последице. Ово раздобље обележено је широком политичком нестабилношћу, репресијом, партијским чисткама и сукобима унутар Комунистичке партије Кине, што је довело до успоравања привредног раста и застоја у економској модернизацији (Lieberthal, 2022).

У индустријском сектору дошло је до замрзавања плата и укидања стимулативних бонуса, док је истовремено спроведено масовно запошљавање уз забрану отпуштања радника. Такав приступ довео је до осетног пада продуктивности и смањења ефикасности индустријске производње. Пољопривреда је такође трпела значајне губитке – чак и 1977. године *per capita* пољопривредни принос није достигао ниво из 1957, што јасно указује на дуготрајне структурне поремећаје у руралном сектору (Chen, 2022). „Културна револуција” званично се окончала 1976, након смрти Мао Цедунга (*Mao Zedong*), њеног идејног утемељивача и централне политичке фигуре покрета. Исте године долази до смене руководства Кине, што је означило почетак постепеног напуштања револуционарних политика и убрзо отворило пут за наредни историјски преокрет – структуралне реформе и економску либерализацију под Денг Сјаопингом (*Deng Xiaoping*), које ће у наредним деценијама трансформисати Кину у једну од најдинамичнијих светских економија (Ђukić, 2023).

Политичке промене након завршетка „Културне револуције” постале су брзо видљиве кроз постепено напуштање ранијих идеолошких политика и ревизију кључних економских одлука које су по свом дејству биле рестриктивне и неефикасне. Један од првих потеза новог државног руководства било је поновно увођење бонуса на зараде, с циљем мотивације радника и стабилизације производних односа. Након иницијалне политичке консолидације уследила је примена десетогодишњег развојног плана, чији је основни циљ био реанимирање привредног циклуса Кине и ревитализација индустријских и пољопривредних капацитета који су током претходне деценије стагнирали. Кључна новина у економској политици Кине у односу на претходно раздобље била је одлука да се привреда постепено интегрише у међународне економске токове, постепено отвори према светским тржиштима, нарочито кроз побољшање односа са западним државама. Ова промена омогућила је Кини да повећа свој извозни потенцијал, приступи новим тржиштима капитала и технолошке сарадње, као и да постепено изађе из стања економске изолације.

Паралелно са процесом економске либерализације покренута је нова стратешка иницијатива „Четири модернизације” (*Four Modernizations*). Ова политика дефинисала је четири кључна правца дугорочног развоја: пољопривреду, индустрију, науку и одбрану. Увођење иницијативе означило је преломни тренутак у савременој кинеској историји, будући да је поставило темеље за вишедеценијски модел развоја који је од краја 1970-их до данас резултирао трансформацијом Кине у глобалну економску силу (Lieberthal, 2022).

Кинески економски развој и постепено јачање улоге у светској привреди довели су до приступања Светској трговинској организацији 11. децембра 2001, што је представљало кључни корак у њеној дубљој интеграцији у глобалну економију. Након опоравка од азијске финансијске кризе, Кина је у 21. веку наставила убрзан раст, ослањајући се на макроекономску стабилност, контролу финансијских тржишта и отварање према свету. Брзо укидање царинских баријера и подстицање страних инвестиција допринели су јачању кинеских компанија и технолошком трансферу, што је омогућило да просечан раст БДП-а у првој деценији 21. века достигне око 10,5%, а удео Кине у глобалном БДП-у порасте са 7,5 на 15% у периоду 2001–2012. (Tang, 2013; Wang, 2017).

Светска финансијска криза 2008. године донела је први озбиљнији пад извоза и успоравање привреде. Реагујући на шок, кинеска влада је 2009. спровела сет мера за стабилизацију раста, што је омогућило постепени економски опоравак. Доласком Си Ђинпинга на власт 2012. године, реформе су продубљене. Покренута је интернационализација јуана, настављена либерализација финансијског система и модернизација регулаторних механизма. На спољнополитичком плану Кина је истовремено тежила јачању свог глобалног утицаја преко иницијативе „Један појас, један пут”, усмерене на ширење инфраструктурне повезаности у Азији и шире, што је постало један од темељних инструмената економске пројекције моћи (Wang, 2017).

Према подацима Међународног монетарног фонда, удео Кине у светском бруто домаћем производу бележи драматичан раст током последње четири деценије. Почетком реформског периода, 1980, Кина је учествовала са мање од 2% укупног светског БДП-а, док је 1990. тај удео остао на нивоу од око 2 одсто. До 2000. године достигао је приближно 3–4%, да би 2010. порастао на око 9%, а 2020. премашио 17% светске економске производње. Ови подаци илуструју дубоку структурну трансформацију

Кине из периферне економије у један од кључних стубова глобалног економског система (International Monetary Fund, 2025).

Кина је последњих деценија значајно увећала инвестиције у индустријски сектор, чиме је, захваљујући великом обиму и ниској цени производње, стекла репутацију „светске фабрике”. Међутим, доминација у масовној производњи често је била повезивана са нижим нивоом квалитета, што је утицало на њено позиционирање у глобалним ланцима вредности. У настојању да превазиђе овај модел раста и пређе на више технолошке нивое, Кина је покренула иницијативу „Made in China 2025”, усмерену ка модернизацији индустрије, подизању стандарда квалитета и развоју производа са већом додатом вредношћу. Ова стратегија има за циљ постепену трансформацију од земље оријентисане на масовну, јефтину производњу ка економији заснованој на иновацијама, технолошком развоју и конкурентним висококвалитетним производима на глобалном тржишту (Ђukić, 2023).

Кина је друга најмногољуднија држава на свету, са око 1,41 милијардом становника, и простире се на површини од 9,56 милиона km², при чему дели копнену границу дугу више од 22.000 km са 14 држава. Поред тога, Кина је поморска сила у настајању, са више од 14.500 km обале на Жутим, Источном и Јужном кинеском мору. Западна унутрашњост земље доминирају Хималајима, Тибетанском висоравни и пустињом Гоби, природним баријерама које истовремено штите државу, али и усложњавају прекограничне везе. Насупрот томе, источни приобални појас представља демографско-економску осовину државе, у којој се налази већина инфраструктуре, производних капацитета и урбаних центара. Историјска искуства колонијалних пенетрација Запада и Јапана у овај простор у 19. и 20. веку обликовала су кинеску безбедносну доктрину, условивши да јачање привредног и војног потенцијала постане темељ државне стратегије након 1949. године (Zarić, 2018).

Повољан географски положај приобалног појаса, у комбинацији са политиком „реформи и отварања”, омогућио је Кини изузетно брзу индустријализацију и интеграцију у глобалну економију. Развој посебних економских зона (Шенжен, Жухаи, Ксиамен итд.) произвео је дугорочан прилив страних инвестиција, пренос технологије и експанзију спољне трговине. Уз све већу зависност од увозних ресурса и ослањање на прекоморски извоз, развила се свест о неопходности контроле поморских комуникација и критичних енергетских рута. Геополитичка тежња да се

обезбеди слободан проток робе и енергената постала је кључна, а са њом постепено расте и кинеска војнопоморска стратегија. Уочљив је јасан прелазак са континенталне (телурократске) на поморску осовину моћи, од дефанзивног ка пројекционом моделу (Zarić, 2018).

Закони о територијалном мору (1992) и о искључивој економској зони и епиконтиненталном појасу (1998) кодификовали су кинеско полагање суверенитета над Тајваном, Сиша, Нанша, Диаоју (јап. Сенкаку) и другим архипелазима, постављајући правни темељ за ширење поморских активности и надзор над морским зонама. Кључни чвор кинеске стратегије остаје Тајван, чија би инкорпорација, у оквирима разматрања острвских ланаца, ојачала кинеску позицију у односу на америчку и савезничку архитектуру у западном Пацифику. У Јужном кинеском мору Кина гради вештачка острва и развија инфраструктуру која има и војну намену, посебно на појединим формацијама у Нанша и Сиша, што директно погађа интересе Вијетнама, Филипина, Брунеја и Малезије. У Источном кинеском мору спор око острва Диаоју (Сенкаку) остаје жариште кинеско-јапанских односа и тачка додира са америчком безбедносном архитектуром у Азији (Erickson and Wuthnow, 2016).

КИНА КАО КЉУЧНИ ИЗАЗИВАЧ ПОРЕТКА У ИНДО-ПАЦИФИКУ

Геостратешки успон Кине условио је потребу да ова традиционално континентална сила обезбеди несметан приступ Пацифичком и Индијском океану, као и да развије снажну ратну морнарицу способну за пројекцију моћи. Иако Кина располаже обалом дужом од 18.000 km, њен излаз на отворене океанске просторе ограничен је системом архипелага у Источном кинеском и Јужном кинеском мору, који нису под њеном пуном контролом (Trarara, 2020, str. 37–60). Ова географска реалност ствара стратешке страхове, пре свега могућност блокаде поморских пролаза и спречавање приступа отвореном мору, посебно у условима америчког војног присуства у региону. Интензивирани кинеске активности у приобалним морима, изградња вештачких острва, војних база и проширење поморских патрола показују тежњу Пекинга да постепено обезбеди доминацију у Пацифику и оспори утицај САД и њихових савезника (Cordes-man, 2016).

Успон Кине као политичке, економске и војне силе представља најзначајнији процес у трансформацији међународног система у којем су САД деценијама задржавале примат (Scott, 2008). Управо растућа моћ

Кине довела је у питање некада неоспорну америчку хегемонију, чиме је ИП постао кључно жариште будућег глобалног поретка. Индо-Пацифик обухвата огроман водени и копнени простор, али његова геополитичка специфичност огледа се у чињеници да се најдинамичнији безбедносни процеси одвијају у Јужном кинеском мору, које постаје централно подручје ривалитета великих сила. Као што је Источна Европа представљала осовину геополитичких процеса у 20. веку, данас се све јасније назире да би Југоисточна Азија могла постати поморски осовински регион 21. века, управо због раста кинеске моћи и тежњи да пројектује утицај у блиском и ширем региону (Scott, 2008).

У анализама савремених геополитичких токова, Јужно кинеско море све чешће се препознаје као простор у којем се укрштају економски, безбедносни и енергетски интереси водећих актера. Због изузетне концентрације трговачких и енергетских токова, овај акваториј функционише као структурни чвор глобалне логистичке мреже, чији би поремећаји имали директне последице по водеће економије Источне Азије и шире. Кроз Јужно кинеско море транспортује се приближно 80% кинеског увоза нафте и природног гаса, око 60% јапанског увоза енергената, као и већина енергетских токова намењених Јужној Кореји и Тајвану, што овом простору даје системски значај за регионалну енергетску и економску стабилност. Истовремено, у оквиру овог акваторијума налази се више од 200 острва, гребена и спрудова над којима сукобљена „историјска права” полажу бројне државе региона, укључујући Кину, Вијетнам, Филипине, Малезију, Индонезију и Тајван (Hayton, 2014). Оспоравања суверенитета над архипелагом Спратли (*Nansha*) и Парасел (*Xisha*) представљају један од главних извора регионалне нестабилности. Поред тога, питање контроле над Малачким мореузом добија посебан стратешки значај, јер би у условима кризе његова блокада могла довести до наглог прекида кинеских енергетских токова, са озбиљним последицама по економску и безбедносну позицију Пекинга (Sempa, 2019).

Стратешки гледано, Јужно кинеско море је за Кину оно што је Карипско море било за САД у 19. и 20. веку, зона проширеног маневра ка статусу велике силе (Kaplan, 2014). Контрола над овим простором омогућила би Пекингу да постане двоокеанска сила и да истовремено настави ширење моћи ка западном Пацифику и Индијском океану, чиме би изазвала дугодеценијску америчку доминацију у Азији (Scott, 2012). Уколико би Кина постигла предност у овом акваторијуму, дошло би до сужења

маневарског простора за америчку морнарицу и постепене промене баланса моћи у Индо-Пацифику, што у Вашингтону већ изазива перцепцију „стратешког померања центра гравитације светске моћи ка Азији” (Sempra, 2019). Стратешка важност Јужног кинеског мора представља једну од централних тачака геополитичког надметања у Индо-пацифичком региону. Круз де Кастро (*Cruz de Castro*) указује да се спор у овом акваторијуму мора посматрати кроз призму ширег кинеско-америчког ривалитета, при чему Вашингтон види слободу пловидбе као кључни национални интерес (*Cruz de Castro*, 2016). Регион обухвата преко 3,5 милиона km² (*China Institute of Marine Affairs*, 2011) и представља другу најпрометнију светску пловну зону, кроз коју транзитира преко једне трећине глобалне трговине, у вредности од више од 5 трилиона долара годишње (*Kirgen*, 2020).

Иако је економска димензија значајна, мотиви Кине у Јужном кинеском мору превазилазе комерцијалне интересе. Процене варирају у литератури; поједини извори наводе веома високе потенцијалне резерве, док друге процене указују на знатно умереније количине (*Stojanović i Šaranović*, 2021). Процене енергетских ресурса у Јужном кинеском мору значајно варирају у литератури, али се сагласно указује да је реч о једном од најбогатијих неистражених енергетских басена у Азији. Према различитим изворима, процењује се да регион располаже десетинама милијарди барела сирове нафте и изузетно значајним резервама природног гаса, што додатно повећава његов стратешки значај и мотивише интензивирање територијалних захтева и војног присуства у овом акваторијуму. Кина настоји да обезбеди стратешку дубину изградњом вештачких острва, милитаризацијом гребена и успостављањем контроле над пролазима од пресудног енергетског значаја, чиме проширује своје територијалне појасе и искључиву економску зону (*Zorko*, 2016). Такве активности већ су измениле статус мора и од слободне пловне зоне постаје зона контроле, ограниченог приступа и стратешког надметања великих сила. Због тога Јужно кинеско море више није само тачка регионалног спора већ чвориште пројекције утицаја у 21. веку.

Кина у 21. веку више није искључиво континентална сила. Поморске руте су артерије кинеске економије, а Јужно кинеско море и Тајван централни геостратешки вентил. Интензивни развој морнарице, убрзано ширење инфраструктуре на острвима, као и успостављање прве прекоморске базе у Цибутију, указују на дугорочни циљ – успостављање стабилне

контроле над поморским комуникационим линијама и елиминацију доминације америчке флоте. Уколико би Кина у потпуности наметнула утицај над Тајваном и Јужним кинеским морем, добила би оперативну стратешку дубину и омогућила продор у Индо-Пацифик и даље, што би коренито изменило структуру глобалне моћи (Zarić, 2018). Едвард Лутвак (*Edward Luttwak*) указује да је Кина истовремено копнена сила са огромном територијом, снажном копненом војском и нуклеарним арсеналом, али и поморска сила која убрзано гради највећу флоту на свету и доминира западним Пацификом. Та двострука природа Кине, према њему, ствара јединствену стратешку динамику која разликује Пекинг од било које друге велике силе модерне ере (Luttwak, 2012).

Кина је свесна да значајан број суседних и западних држава не гледа благонаклоно на њене дугорочне геостратешке амбиције, нарочито у погледу питања Тајвана, које Пекинг третира као унутрашње питање по принципу „једне Кине”. Полазећи од процене да би у случају кризе, нарочито евентуалног покушаја кинеске војске да изврши инвазију на Тајван, САД, Индија и поједине азијске земље могле предузети мере одвраћања, Пекинг је развио стратешки план чији је циљ обезбеђивање просторне дубине, енергетских рута и поморских праваца (Jochheim and Barbosa, 2023). У том контексту треба посматрати изградњу вештачких војних база у Јужном кинеском мору, које амерички адмирал Џон Аквилино (*John Aquilino*) описује као елемент шире кинеске стратегије пројекције офанзивне моћи изван матичних обала и покушај обезбеђивања контроле над Малачким мореузом (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 3).

Да би умањила ову рањивост, Кина развија паралелне правце снабдевања преко Пакистана и Мјанмара, а најзначајнији инструмент у том процесу представља Кинеско-пакистански економски коридор (*China–Pakistan Economic Corridor – CPEC*). Поменути коридор је кључни пројекат који повезује Кину са пакистанском обалом. Кроз њега Кина може директно да приступи Индијском океану, што има велики стратешки значај за њену трговину и економски раст.

Геокономски учинак наведеног коридора је двострук. Он скраћује транспортне линије и убрзава енергетске токове ка западним кинеским провинцијама и омогућава Пекингу да делимично заобиђе руте које надзиру САД и Индија, чиме се јача кинеска аутономија у кључним трговинским правцима. Због тога Кинеско-пакистански економски коридор није само инфраструктурни пројекат већ један од кључних механизма

за дугорочно осигуравање кинеске стратегијске дубине и морског присуства у индо-пацифичком простору.

Промене у кинеској регионалној политици које су постале видљиве почетком друге деценије 21. века значајно су утицале на перцепцију моћи Пекинга у Источној и Југоисточној Азији. Успон Кине, као велике силе са израженим економским капацитетима и убрзаним војним развојем, условио је раст интересовања бројних држава, што се потврђује и јачањем сарадње у оквиру Шангајске организације за сарадњу. Истовремено, благонаклон однос Пекинга према државама попут Северне Кореје, Ирана и Мјанмара, које Запад често позиционира ван прихватљивих оквира постојећег поретка, подстиче претпоставку да Кина тежи изградњи алтернативне мреже савезника чији би циљ био дугорочно преобликовање међународног система. Ипак, иако се Русија у академској и политичкој анализи најчешће препознаје као главни кинески партнер у том подухвату, та осовина сарадње није без ограничења, јер се интереси две државе не поклапају у мери која би омогућила чврст и трајан савез (Rejić i Blagojević, 2022, str. 97–103).

Кина себе позиционира као највећу земљу у развоју и истовремено као респектабилну регионалну силу са растућим глобалним утицајем, укључујући и све развијеније инструменте „меке моћи” у међународним односима. У кинеском дискурсу посебно се наглашава модел „одговорне велике силе”, који подразумева поштовање суверенитета и унутрашњег политичког уређења других држава. Кина овим концептом настоји да се разликује од западних сила, које Пекинг често оптужује за интервенционизам и мешање у унутрашње и спољнополитичке процесе суверених земаља (Dimitrijević, 2018, str. 53–54). У кинеској стратешкој култури, како истиче Дејвид Шенбау (Shambaugh, 2013), регион Индо-Пацифика представља „природну сферу интереса Кине”, простор где се одвија заштита кинеског суверенитета, одбрана територијалних захтева, приступ ресурсима, обезбеђивање трговинских коридора, стицање статуса водеће силе у Азији. Промена кинеског поморског мишљења огледа се у преласку са дефанзивне обалске одбране на стратегију контроле првог и другог ланца острва, од Јапана до Индонезије, што је предуслов за већу дубину маневра и пројекцију моћи на отвореним океанима (Stepić, 2016, str. 620). Кључни фактор ове трансформације јесте економија заснована на извозно оријентисаној индустрији, високој потрошњи енергената и растућој зависности од увоза нафте и гаса, што чини Кину геоекономски рањивом (Mitrović i Trailović, 2014).

Супротно очекивањима да би успон Кине могао довести до појаве класичне политике равнотеже моћи сличне оној у Европи почетком 20. века, у региону Источне Азије доминира другачији образац. Уместо реакције на *објективну акумулацију моћи*, кључни фактор који је подстакао регионалне државе на стратешко позиционирање јесте *перцепција кинеске претње*. Због тога САД предводе *status quo* коалицију, која настоји да ограничи кинески утицај, док државе региона развијају војне капацитете и јачају партнерства ради очувања сопствене безбедности. Иако је Пекинг у више наврата тежио стварању шире коалиције, није успео да окупи стабилан блок држава које би делиле визију ревизије постојећег поретка, а додатни терет представља и рат у Украјини, који усложњава однос Москве и Пекинга, смањујући спремност Кине да улаже стратешки капитал у савез чије би последице могле угрозити њен глобални положај (Pejić i Blagojević, 2022, str. 104–110).

Историјска основа кинеске геополитичке културе често се симболички изражава кроз два архетипа, трговину и зид, односно кроз „Пут свиле”, као простор економске интеракције и Велики кинески зид, као симбол заштите, контроле и стратегијског дистанцирања. Ова дихотомија одражава дуготрајну кинеску тежњу да истовремено буде отворена према свету, али и да очува сопствени модел социјалне организације и политичке стабилности. Савремена политика Пекинга тако представља континуитет старих цивилизацијских образаца. Кина је данас економски гигант, али истовремено и држава која пажљиво чува своју идентитетску посебност, настојећи да глобално деловање усагласи са традицијом, историјским самопоимањем и специфичним развојним моделом.

ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ И ЕНЕРГЕТСКА БЕЗБЕДНОСТ КИНЕ

Кинеска економија од 1978. (почетак реформи Денг Сјаопинга) бележи просечан раст 9–10% годишње. У последње четири деценије Кина је остварила један од најбржих привредних успона у савременој историји, трансформишући се из затворене и сиромашне државе у другу највећу економију света, кључног трговинског партнера за више од 140 земаља и централног актера глобалних ланаца снабдевања. Та земља није само „фабрика света”, она данас постаје технолошка суперсила (AI, квантне технологије, роботика, 5G, хиперсонична оружја). Подаци Светске банке (*World Bank*) показују да је од почетка 21. века остварила изузетно динамичан привредни раст, мерљив кроз снажан пораст бруто домаћег производа.

У периоду између 2000. и 2010. номинални БДП Кине више пута је увећан, што јој је омогућило да престигне Јапан и позиционира се као друга економија света по величини БДП-а, одмах иза САД (World Bank, 2023a; World Bank, 2023b). Иако је разлика у обиму БДП-а у односу на САД и даље велика, већ почетком друге деценије 21. века постало је јасно да Кина поседује потенцијал да дугорочно оспори америчку економску доминацију. Додатно, крајем прве деценије 2000-их година Пекинг је постао највећи страни власник америчког државног дуга, што је продубило специфичну комбинацију стратешког ривалитета и финансијске међузависности две државе. Упркос импресивном расту, Кина се суочава са одређеним унутрашњим проблемима као што су демографски пад (највећи у историји те земље), зависност од страних технологија (напредни чипови), економска стагнација у неким секторима и друго.

Последице кинеског успона директно утичу на глобалну економију, али су посебно видљиве у источном делу Азије, где долази до трансформације трговинских токова, инвестиционих образаца и производних структура. Иако је могуће да Кина, уколико се покlope повољни економски и политички услови, оствари стабилнију форму регионалног лидерства, Пекинг се истовремено суочава са значајним структурним и политичким ограничењима у настојању да обликује регионални поредак у складу са сопственим стратешким интересима (Tran and Nguyen, 2023). Кина у све већој мери користи економске инструменте као средство политичке моћи и остваривања стратешких интереса у међународном поретку. Раст њених економских капацитета значајно је појачао степен међузависности са другим државама, али је истовремено променио асиметрију моћи у корист Пекинга. Као мање зависан актер у глобалном економском систему, Кина у таквом односу може да конвертује економску међузависност у политички утицај и да је користи за обликовање ширих безбедносних и институционалних питања (Macikenaite, 2020, p. 124). Повећање кинеске економске снаге није довело само до раста трговине и инвестиција већ и до стварања нових механизма глобалне финансијске координације, што се може видети у институцијама као што је Азијска инвестициона банка за инфраструктуру (*Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB*). Такви инструменти делују као посредничке архитектуре између економске моћи Кине и реалне политичке пројекције, чиме се постепено мења дистрибуција утицаја у међународном систему (Macikenaite, 2020, p. 124). Како се кинеска економска моћ наставља да шири у усло-

вима глобалне међузависности, асиметрија моћи се мења у њену корист, омогућавајући постепену трансформацију економске предности у политички утицај и значајнију улогу у међународним институцијама.

Кина је данас једна од кључних економских сила савременог међународног поретка, локомотива глобалног економског раста, држава са другим по величини економијом у свету, другим местом у глобалном извозу, највећим спољнотрговинским суфицитом и највећим девизним резервама. Њен економски раст већ деценијама спада међу највише у свету, што је значајно допринело трансформацији њене улоге у међународном систему. Да би држава достигла статус глобалне суперсиле, неопходно је да испуни одређене предуслове: да буде довољно велика и демографски масивна да утиче на глобална кретања; да одржи унутрашњу стабилност; да поседује динамичну економију способну да утиче на глобални раст и да буде интегрисана у светске трговинске и финансијске токове. Савремена Кина испуњава све наведене услове. Кина је једна од четири највеће државе по територији, а по броју становника далеко надмашује друге велике силе (скоро пет пута САД, девет пута Русију и више од четрдесет пута Канаду). Истовремено, представља специфичан цивилизацијско-политички модел који се не уклапа у доминантне западне теоријске оквири. Стога се Кина геополитички и геоекономски позиционира различито од западних сила, што је чини тешко читљивом и често недовољно разумљивом у доминантним академским моделима интерпретације (Ibreljić, 2020, str. 158–159).

Уздржавајући се од унутрашњих спорења између кинеских и англосаксонских развојних пројекција, уочљиво је да у најновијој стручној литератури, како у Кини, тако и међу иностраним аналитичарима, доминира схватање да ће та земља и у наредним деценијама остати један од главних носилаца глобалног економског раста. Ипак, истиче се да ће Пекинг бити принуђен да модификује своје развојне токове, пре свега кроз постепено успоравање темпа раста и дубље реформе постојећег економског модела, уз јачање домаће тражње као носећег стуба раста уместо традиционалне ослоњености на извоз. Та трансформација подразумева структуралне промене у економској сфери, али и ублажавање унутрашњих социјалних напрезања. Посебан изазов представља дугорочно смањење неједнакости између урбаних и руралних подручја, као и између високо и ниско приходних друштвених слојева, чија неравнотежа остаје један од најкритичнијих фактора одрживости кинеског развоја.

Ове реформе су неопходне како би се предупредила развојна стагнација која се јавља када економије достигну средњи ниво дохотка и изгубе динамику раста, феномен који је већ ограничио даљи развој појединих азијских економија у прелазу из индустријске у високотехнолошку фазу (Ibreljić, 2020, str. 160–161).

У последњој деценији Кина је остварила значајан напредак у развоју технологија вештачке интелигенције, уз континуирани раст државних улагања у истраживање и развој. Њен модел иновационе политике у великој мери ослања се на снажну улогу државе, која стратешким планирањем дефинише технолошке приоритете и усмерава ресурсе ка секторима од кључног значаја за националне развојне циљеве. Овај приступ видљив је у програмима као што су „Made in China 2025” и „План развоја вештачке интелигенције нове генерације”, који представљају оквир за технолошку модернизацију, дигиталну индустријализацију и јачање аутономије кинеске високотехнолошке производње (Zhang, 2024, pp. 2–3).

Упркос снажном државном улагању у истраживање и развој, кинеска технолошка индустрија и даље показује осетљивост у стратешки важним областима, пре свега у производњи полупроводничких чипова високих перформанси. Зависност од увозних компоненти и технологија чини Кину рањивом на рестриктивне мере и извозна ограничења, што у условима заостравања америчке технолошке политике носи ризик од озбиљног поремећаја индустријских ланаца производње. Овај аспект указује да, упркос убрзаном развоју и расту инвестиција, њена технолошка самодовољност и даље није у потпуности достигнута. С друге стране, део аргументације занемарује значајне конкурентске предности Пекинга. Кина је данас један од кључних носилаца глобалних ланаца снабдевања, са снажном контролом над обрадом ретких метала, као што су галијум и германијум, који су од суштинске важности за напредну полупроводничку производњу и војнотехнолошке системе. Пошто кинески стратешки економски интереси обухватају кључне минерале, компоненте и средњострујне производне фазе, свака даља ескалација санкција које предводе САД могу довести до симетричне или асиметричне одмазде Пекинга, укључујући рестрикције извоза критичних материјала и контролу приступа ланцима снабдевања (Zhang, 2023). Поред тога, огромни индустријски капацитети омогућавају Кини да резултате технолошких истраживања брзо трансформише у финалне високотехнолошке производе, уз структурну предност у погледу трошкова производње (Zhang *et al.*, 2022).

На спољнополитичком плану, уколико би у будућности тежила глобалном вођству, неопходне би биле дубље промене у начину на који пројектује сопствени идентитет и политички модел у међународном окружењу. Кина поседује специфична и историјски укореена схватања о односу државе, друштва и привреде, која се значајно разликују од западних концепата организације власти. Управо та цивилизацијска посебност представља и предност и ограничење њених глобалних амбиција: док јој омогућава самобитност, истовремено отежава стицање шире међународне легитимације.

Западни аналитичари сматрају да повећање кинеског утицаја, иако економски пожељно у контексту светског раста, подразумева и потребу да Пекинг стекне шири политички легитимитет, нарочито у очима суседних држава. То би захтевало промену начина на који се Кина представља свету: не више као центар цивилизацијске гравитације у који се други природно укључују, као у доба династијских система, већ као једна велика сила међу другима, предводник у оквиру заједничког међународног простора, а не оса око које се свет нужно окреће. Према садашњим званичним ставовима кинеског државног врха, Пекинг не тежи глобалној хегемонији. Примарни циљ Кине није преузимање садашњег поретка, већ његова реформа, односно измена правила успостављених након Другог светског рата, која у великој мери одражавају америчку моћ и вредносни модел. Иако већина аналитичара процењује да Кина у дугледно време неће сматрати глобално вођство стратешким императивом, њени капацитети (становништво и акумулирано богатство) већ сада је чине силом са изузетно видљивом пројекцијом у светском систему. Стога се може претпоставити да ће се кинеска перцепција сопствене глобалне улоге развијати пропорционално расту њене моћи, у складу са транзицијом из регионалног у планетарни ниво утицаја.

„Велика стратегија” представља дугорочни и свеобухватни концепт Кине, који обухвата планско деловање државе у сферама економије, безбедности, војне моћи, дипломатије и глобалног позиционирања. Иако није формално кодификована у једном документу, она се препознаје као вишеслојна државна политика усмерена ка јачању националних капацитета и ширењу утицаја Кине у међународном систему. Њена суштина јесте стратешко обликовање будућности земље заснивано на дугорочном планирању, технолошком развоју и контролисаној трансформацији друштва и економије (Lađevac and Stekić, 2021, p. 47). Економска димензија

представља први и најразвијенији стуб кинеске велике стратегије. Преко програма као што је „Made in China 2025” Пекинг тежи индустријској модернизацији и јачању домаћих високотехнолошких капацитета, с циљем смањења зависности од страних технологија.

Паралелно са привредним растом, Кина убрзано развија војне капацитете како би обезбедила сопствене интересе у Индо-Пацифику и ојачала улогу у глобалној безбедносној архитектури. Улагања у хиперсоничне системе, сајбер простор и модерну поморску флоту представљају континуитет процеса којим се Пекинг позиционира као сила са способношћу одвраћања и пројекције моћи. Политички утицај је, такође, важан елеменат стратегије. Кина настоји да прошири своју улогу у међународним институцијама, обликује правила глобалне трговине, дигиталне безбедности и технолошких стандарда, као и да промовише алтернативни модел развоја који није заснован на западном нормативном оквиру. Истовремено, држава гради сопствене платформе мултилатерализма преко регионалних структура попут *БРИКС-а* и Шангајске организације, чиме смањује зависност од система предвођеног Сједињеним Америчким Државама. Регионална доминација у ИП представља предуслов за глобалне амбиције. Контрола стратешких простора, попут Јужног кинеског мора и Тајванског мореуза, омогућава Кини да обликује безбедносне токове у окружењу које доживљава као кључни геополитички периметар. Унутрашња стабилност остаје завршни и темељни стуб стратегије, неопходан услов за сваку спољну пројекцију моћи. Контролисана економија, политичка кохезија и социјална равнотежа представљају услов да Кина може да делује дугорочно и предвидљиво на глобалној сцени (Lađevac and Stekić, 2021, p. 47).

Нови развојни модел Кине „Двојна циркулација” (*Dual Circulation*) представља стратешки заокрет у економској политици у којем се тежиште раста помера са спољне на унутрашњу динамику. За разлику од ранијих фаза развоја које су се у значајној мери ослањале на извоз и директне стране инвестиције, овај оквир полази од процене да дугорочна одрживост више не може почивати на спољној тражњи као примарном мотору развоја. У том смислу, унутрашњи економски циклус, заснован на јачању домаће потрошње и технолошке аутономије, добија улогу носећег стуба раста, док спољни циклус задржава значај, али у функцији стабилизације и допуне унутрашњих развојних процеса. Оваква структура омогућава Кини да истовремено умањи осетљивост на спољне шокове и задржи ин-

теграцију у глобалну економију (Zakić, 2021, pp. 83–84). Практична импликација овог приступа јесте усмеравање ресурса ка иновацијама, дигиталној трансформацији и индустријама високе додате вредности, уз паралелно отварање простора за дубље структурне реформе у области тржишта, финансија и технолошке самосталности.

Импресиван успон Кине представља један од најзначајнијих геополитичких процеса савременог доба. Економска и друштвена модернизација, започета током последњих деценија 20. века, створила је предуслове за брз индустријски развој, технолошки напредак и глобално економско позиционирање Кине. Развој сопственог социоекономског модела, који у многим аспектима одступа од доминантног неолибералног концепта светске економије, учврстио је легитимитет Кине као новог центра моћи у међународном поретку. Њен модел, заснован на државно управљаном развоју, индустријској експанзији и ширењу међународних економских веза, постао је алтернативна парадигма која директно изазива западни модел глобалне доминације. Управо комбинација динамичног привредног раста, технолошке трансформације, ширења трговинских токова, као и промоције мултиполарног поретка, поставила је Кину у сам врх глобалних сила и створила потенцијал да се убрза процес релативног опадања западне моћи (Bžejžinski, 2013, p. 25).

Кина своје геополитичке амбиције настоји да реализује превасходно путем економске експанзије, користећи трговину, инвестиције и инфраструктурну дипломатију као главне полуге спољнополитичког деловања. Ширењем економског утицаја на просторе Азије, Африке, Европе и Америке, Пекинг постепено гради позицију једног од кључних центара моћи у савременом међународном систему. Стратегијско оријентисање ка статусу економске велесиле заснива се на комбинацији знања, технолошког развоја и тржишних механизма, али истовремено подразумева очување особености кинеског цивилизацијског и културног идентитета, што представља једну од константи кинеског историјског и политичког само-разумевања.

Паралелно са економским успоном, Кина значајно унапређује своју војну моћ, препознајући да одбрамбени капацитети представљају један од кључних симбола великих сила. Последња деценија посебно је обележена интензивним растом војног буџета, што је Пекингу омогућило убрзање модернизације оружаних снага и постављање темеља за пројекцију моћи ван националних граница. Иако је амерички војни буџет и даље

недостижно већи, Кина већ данас заузима друго место у свету по висини укупних издвајања за одбрану, што је чини дефакто кључним безбедносним актером у Индо-Пацифику. Осим тога, Бела књига одбране из 2019. померила је раније дефинисан оквир стратешког циља – уместо 2050, амбиција Кине је да статус „војне силе светске класе” достигне већ до 2030. године, што указује на убрзање агенде и јасну намеру за ширење геостратешког домета (Stojanović i Šaranović, 2021, str. 112–113).

Кинески модел *string of pearls* (ниска бисера)¹¹ представља интегрисани механизам економске експанзије и потенцијалне војне пројекције моћи. Из кинеске перспективе, овај концепт није ограничен искључиво на инвестиције у транспортну и трговачку инфраструктуру, већ у себи садржи дугорочну стратешку намеру обезбеђивања континуитета снабдевања енергентима и сировинама неопходним за функционисање кинеске економије. Истовремено, у њему је садржан и геостратешки потенцијал који се огледа кроз развој лука, терминала, складишта и логистичких капацитета, стварајући предуслове да се одабране тачке у ИП могу употребити и у војне сврхе. Управо ова димензија чини „нisku бисера” инструментом ширења кинеског утицаја у приобалним и прекоморским зонама, у складу са визијом кинеских теоретичара који заговарају изградњу мреже стратешких поморских упоришта као подршку активностима Народноослободилачке армије на великим даљинама (Miracola, 2019). Пекинг је инвестирао у низ лука које потенцијално могу функционисати као логистичка и војнопоморска упоришта, омогућавајући надзор кључних тачака (*choke-points*) у Индо-Пацифику, посебно Малачког мореуза, кроз који пролази око 80% кинеског увоза нафте (Jochheim and Barbosa, 2023).

Кина је 2013. године постала највећи светски нето увозник сирове нафте, чиме је енергетска безбедност постала један од кључних стубова њене спољнополитичке пројекције и инфраструктурне дипломатије. Као што је у свом извештају навео Центар за стратешке и међународне студије (*Center for Strategic and International Studies – CSIS*), кинеска „трка за сигурношћу снабдевања” представља један од кључних покретача иницијативе „Један појас, један пут”, али и ширег развоја гасоводних и нафтоводних коридора у Евроазији. Један од најзначајнијих инфраструктурних

¹¹ „Ниска бисера” је аналитички (геополитички) концепт који се користи у западној и индијској литератури.

пројеката у том контексту јесте гасовод Кјаукпју, који од 2013. директно повезује Кину са Мјанмаром и индо-пацифичким поморским простором. Гасовод поседује капацитет од око 12 милијарди кубних метара природног гаса годишње, док пратећи нафтовод – од дубоководних лука Ситве (*Sittwe*) до Кунминга (*Kunming*) – омогућава транспорт до 22 милиона тона нафте на годишњем нивоу. Енергетска сарадња се продубила и са Пакистаном, где је 2021. кинеска компанија добила стратешки уговор за изградњу нафтовода Пакистан–Кина. Према подацима Међународног монетарног фонда, Кина држи око 30% укупног пакистанског спољног дуга, а карактеристично је да је овим уговором кинеским компанијама уступљен не само оперативни менаџмент већ и удео у профиту и капиталу самог цевовода. Упркос високој задужености Исламабада, расположиве процене указују да ће пројекат бити настављен, што наглашава ширину кинеске енергетско-геоекономске пројекције моћи у региону (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 3).

Под руководством Си Ђинпинга, Кина настоји да дугорочно умањи своју енергетску зависност кроз продубљивање сарадње са Руском Федерацијом. Енергетско партнерство две државе засновано је на моделу узајамне користи. Русија поседује капацитете да задовољи велики део кинеских потреба за нафтом и гасом, док Кина њен извоз може да упије као стабилно и дугорочно тржиште. Повећање руских испорука енергената омогућава Пекингу да смањи зависност од рута које пролазе кроз геостратешки осетљиве тачке попут Малачког и Ормушког мореуза, чиме снижава ризик по енергетску безбедност и шире спољнополитичке амбиције. У том контексту, Москва је изградила гасовод „Снага Сибира” (*Power of Siberia*), док је у припреми и пројекат „Снага Сибира 2”, чији би капацитет, према проценама, био тек нешто мањи од планираног обима гасовода „Северни ток 2”. Поред руског правца, Кина гради и додатне енергетске канале, укључујући арктичке поморске руте, које би могле омогућити снабдевање нафтом и гасом из Русије, али и транспорт кинеске робе ка Европи, уз избегавање теснаца контролисаних од западних сила (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 3).

Стратешка предност Пекинга произилази из географске близине Индијског океана и развијене инфраструктуре дуалне намене, која омогућава релативно брзу пројекцију поморских капацитета и приступ кључним тачкама контроле трговачких рута. Ипак, кинеска стратегија суочава се са значајним ограничењима. Поједине луке изграђене у оквиру шире

инфраструктурне мреже не располажу техничким капацитетима за прихват тешких ратних бродова, неке су географски рањиве, а Кина и даље нема институционализован систем војних савеза упоредив са оним који поседују САД и њихови партнери. Иако кинеска морнарица располаже највећим бројем површинских бродова, америчка морнарица задржава квалитативну предност у офанзивним способностима, радијусу деловања и ракетним системима, што укупни оперативни баланс и даље одржава у корист Вашингтона (Jochheim and Barbosa, 2023).

ИНИЦИЈАТИВА „ПОЈАС И ПУТ” – ГЛОБАЛНИ ИНСТРУМЕНТ КИНЕСКОГ УТИЦАЈА

Ново геоекономско позиционирање Кине не може се разумети без увида у геостратешке факторе који одређују реализацију њених глобалних развојних пројеката. Иницијатива „Појас и пут” промовисана 2013. представља један од најамбициознијих пројеката у модерној историји, који се одвија у два правца:

- копнени коридор, односно економски појас Новог пута свиле (*Silk Road Economic Belt – SREB*), који обухвата правац Централна Азија – Русија – Европа и
- поморски коридор, односно Поморски пут свиле за 21. век (*21st Century Maritime Silk Road*), који обухвата правац Југоисточна Азија – Индијски океан – Блиски исток – Африка – Медитеран.

Копнени коридор почиње у Сијану, наставља се преко Ланџоуа, Урумчија и Коргаса у аутономном региону Синђанг, након чега се грана ка централноазијском и блискоисточном простору, достижући Иран, Ирак и Сирију, да би затим преко Босфора прешао у Европу и железничком рутом Мармарај повезао Бугарску, Румунију и Чешку. Крајња тачка копненог правца је лука Дуизбург у Немачкој, највећи европски железнички чвор кинеске робне размене, одакле се мрежа даље рачва према Ротердаму и југу Италије, где се две компоненте „Појаса и пута” симболички спајају у Венецији (Fallon, 2015).

Поморски правац „Појаса и пута” полази из приобалних индустријских зона југоисточне Кине (Фуђијан, Гуангдонг, Гуангси, Хаинан), крећући се преко Малаке ка Јужној и Западној Азији, Источној Африци и Медитерану. Траса пролази кроз Куала Лумпур и Калкуту, а затим дуж Индијског океана ка Најробију, Рогу Африке и Црвеном мору, одакле се кроз Медитеран везује за Атину и Венецију као европски крајњи чвор

пројекта. Паралелно, Кина гради мрежу стратешких инфраструктурних коридора – Кина–Монголија–Русија; Кина – Централна Азија – Западна Азија; Кина – Индокинеско полуострво; Нови евроазијски копнени мост; Кина–Пакистан и Бангладеш–Кина–Индија–Мјанмар, с циљем да обједини простор Евроазије у јединствено логистичко-трговинско подручје и изгради најдужи копнени економски коридор на свету, са више од 60 држава обухваћених системом трговинских, енергетских и транспортних веза (Summers, 2016; Liu, 2017). Поморска компонента се истиче као стратешки најзначајнија, јер директно задире у сфери интереса Сједињених Америчких Држава (Рејић, 2024).

Иницијатива „Појас и пут” има три основна циља:

- обезбеђивање економске и енергетске безбедности – иницијатива „Појас и пут” је покушај да се смањи зависност од Малачког мореуза;
- јачање политичког утицаја – путем инфраструктурних кредита, улагања и трговине Кина стиче политичку лојалност држава у Азији, Африци и Европи;
- стварање паралелног међународног поретка – на дужи рок „Појас и пут” омогућава Кини да створи алтернативне финансијске институције као што је Азијска банка за улагање у инфраструктуру, изгради глобалну мрежу лука под кинеском контролом, потисне амерички утицај у кључним државама.

Идеја о обнови „Пута свиле” појавила се у кинеском политичком мишљењу крајем 20. века, у тренутку када су економски показатељи јасно указивали да Кина прераста у највеће производно и индустријско средиште планете. Савремена стратегија „Појас и пут” представља институционализовану реинтерпретацију историјске трговинске артерије која је вековима повезивала евроазијски континент, омогућавајући кретање робе, људи и идеја између Истока и Запада. Захваљујући свом развојном потенцијалу, иницијатива је постала централни инструмент кинеске „велике стратегије”, усмерен на економско повезивање Кине са Азијом, Африком, Европом и Медитераном, са нагласком на инфраструктурне и инвестиционе пројекте који подстичу дугорочну међузависност (Рејић, 2024).

„Појас и пут” представља један од најобухватнијих развојних механизма савременог доба који тежи да економски и инфраструктурно повезује просторно највећи евроазијски коридор. Пројекат обухвата зону са више од 4,4 милијарде становника и производним капацитетима процењеним на 21 милијарду америчких долара, што приближно одговара

једној трећини светског БДП-а (Janković, 2016). Тако постављена, иницијатива има потенцијал да постане покретач економске ревитализације читавог простора Евроазије и Африке, као и да значајно преобликује глобалне трговинске и инфраструктурне токове (Janković, 2016; Dimitrijević, 2018). Према проценама, иницијативи „Појас и пут” до 2024. године приступило је више од 140 држава, које заједно обухватају готово 75% светске популације и више од половине глобалног БДП-а (Countries of the Belt and Road Initiative, 2025).

Циљ иницијативе није само изградња инфраструктуре, већ стварање мрежне повезаности која integriше државе, тржишта и капитал у заједнички развојни систем. Реализација стратегије Новог пута свиле повезује овај оквир са већ постојећим регионалним структурама сарадње, попут Шангајске организације за сарадњу, Евроазијске економске заједнице, ASEAN-а, као и ширим економским интегративним иницијативама у Индо-Пацифику. У том смислу, „Појас и пут” није изолован стратегијски концепт, већ надградња и функционално повезивање различитих регионалних економских зона у један нови простор континенталне и поморске интеграције. Посебно значајну улогу у развоју Новог пута свиле има учешће држава у активностима међународних и регионалних финансијских институција као што су Азијска инфраструктурна инвестициона банка и Нова развојна банка (*New Development Bank – NDB*). Ове институције делују као алтернативни механизми финансирања у односу на доминантни западни финансијски систем предвођен Светском банком, ММФ-ом и Азијском банком за развој (*Asian Development Bank – ADB*). Због тога се наведене финансијске институције у литератури све чешће описују као пандан трансатлантском монетарном моделу, са потенцијалом да временом умање структурну зависност глобалне економије од западних финансијских центара (Dimitrijević, 2018; Šaranović *et al.*, 2019).

Иако Пекинг иницијативу „Појас и пут” представља као пројекат заједничке користи и економског развоја, амерички аналитички кругови је све чешће тумаче као геополитички и безбедносни инструмент за ширење кинеског утицаја. Уколико се посматра распоред кинеских поморских улагања, уочава се образац који премашује оквири економске логике и прераста у геостратешку инфраструктуру. У пракси, ова иницијатива превазилази класичне инфраструктурне пројекте и функционише као вишеслојни механизам економске и политичке пројекције. „Појас и пут” данас функционише као инструмент кинеске економске експанзије и

спољнополитичке пројекције моћи. Поред остваривања профита и унапређења глобалне инфраструктурне повезаности, иницијатива има и геополитичку функцију. Дугорочним инвестицијама у стратешке инфраструктурне пројекте, Кина тежи да изгради трајне економске зависности држава учесница, што јој дугорочно обезбеђује утицај, тржишни приступ и политичку полуугу у циљним регионима.

У западној литератури овај приступ се све чешће дефинише као дипломатија замке дуга (*debt-trap diplomacy*), у којој кредитирање великих инфраструктурних пројеката доводи земље у позицију високе задужености, након чега Пекинг добија могућност преузимања управљачких, стратешких или концесионих права. Најчешће навођени пример је лука Хамбантоа на Шри Ланки. Пошто власт у Коломбу није могла да отплати кредите, инфраструктура је дата Кини у закуп на 99 година, што је интерпретирано као преседан који омогућава Пекингу трајно упориште на улазу у Бенгалски залив. Такав стратешки положај могао би да, у случају потребе, обезбеди кинеској ратној морнарици логистички ослонац и утицај над морским путевима који повезују Ормушки залив и Малачки мореуз, два најважнија енергетска пролаза Евроазије (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 4).

Развој алтернативних трговинских и енергетских рута тиме постаје услов за већу стратешку аутономију Кине. У мери у којој „Појас и пут” омогућава смањење зависности од уских и рањивих поморских пролаза, расте и способност Пекинга да води проактивнију спољну политику, укључујући и војнобезбедносне циљеве, уз мањи ризик од притиска спољних актера. Управо зато иницијатива није само економски већ и дугорочни геополитички механизам преко кога Кина гради структуралне предуслове будуће моћне позиције у Индо-Пацифику и шире. Економска димензија „Појаса и пута” посебно је заснована на развоју транспортне инфраструктуре (ауто-путева, железница, дубоководних лука), али истовремено и на развоју енергетских система попут нафтовода, гасовода, терминала за течни нафтни гас, електроурежа и нуклеарних капацитета. Поред тога, значајан део стратегије односи се на дигиталне и информационе токове, што указује на намеру да се утицај прошири и на домене телекомуникација, надзора података и дигиталне трговине (Beriša, 2024, pp. 133–136). Иако су економски мотиви полазиште иницијативе, бројни истраживачи упозоравају да је њена суштина дубље политичка. „Појас и пут” функционише као средство продора кинеских

финансијских токова, ширења дипломатских веза и јачања механизма структурног утицаја на глобалном нивоу (Miracola, 2019).

Иницијатива Формат „17+1” (*China–Central and Eastern Europe Cooperation 17+1*) представља важан саставни део ширег оквира „Појаса и пута”, заснованог на заједничкој тежњи Кине и земаља Централне и Источне Европе да успоставе специфичну платформу за сарадњу у готово двадесет различитих области, у којима су већ постигнути одређени резултати. Формат „17+1” се у кинеском дискурсу представља као саставни део свеукупних односа Кине и Европе и као формат који почива на принципима отворености, инклузивности и транспарентности, при чему Пекинг наглашава пуно поштовање различитог статуса партнера – држава чланица ЕУ, земаља кандидата и придружених држава (Zakić and Šekarić, 2021, pp. 8–9). Формат „17+1” означен је и као механизам за „промовисање новог типа међународних односа” (Liu, 2017, Zakić and Šekarić, 2021, p. 8), са посебним фокусом на транзитне државе између Истока и Запада. Циљеви 13. петогодишњег плана Кине укључују јачање заштите животне средине, унапређење позиције земље у глобалној економији, већа улагања у иностранству и активније учешће у механизмима глобалног економског управљања (Zakić and Šekarić, 2021, p. 8). Геоекономски пројекти повезани са иницијативом „Појас и пут”, у које спада и Формат „17+1”, тако функционишу као канали за продор кинеског капитала, технологије и компанија у кључне секторе држава учесница.

Посебно место у том оквиру заузима енергетска сарадња. Енергетски сектори појединих држава 17+1 идентификовани су као приоритетне области кинеских улагања, са нагласком на изградњу и ревитализацију критичне енергетске инфраструктуре – електрана, преносних мрежа, гасних и нафтних терминала, као и капацитета за обновљиве изворе енергије (Yu, 2018; Zakić and Šekarić, 2021, pp. 8–9). На тај начин, енергетска сарадња у формату „17+1” не представља само техничко-економски сегмент билатералних односа већ и важан инструмент кинеске геоекономске стратегије у Европи, јер омогућава дугорочно позиционирање Пекинга у домену кључне инфраструктуре и јачање структурне међузависности са државама Централне и Источне Европе.

Укупно гледано, Пекинг систематски гради позицију примарне поморске силе Евроазије, ослањајући се на иницијативу „Појас и пут” и користећи инфраструктуру као средство економског утицаја и потенцијалну војну логистику. У оквиру спољне компоненте стратегије Кина ће наста-

вити да инвестира у иностранству, али у секторима другачијим од ранијих фаза индустријске експанзије. Већи део инвестиција биће преусмерен ка секторима као што су информационе технологије, одрживи развој, здравство и истраживачко-развојне активности. Посебан приоритет имају земље у суседству и оне обухваћене иницијативом „Појас и пут”. Истовремено, биће омекшан улаз за стране директне инвестиције у појединим областима, уз реформу регулативе која олакшава приступ страног капитала. Извоз ће остати витална компонента раста, али више неће бити централна као раније – Кина свесно пристаје на његов релативни пад значаја, услед раста производних трошкова и ширења протекционизма у свету. Увоз ће такође бити реструктурисан тако да одговара развојним приоритетима домаће економије и технолошке модернизације (Zakić, 2021, pp. 83–84).

КИНЕСКА ПОМОРСКА СТРАТЕГИЈА И ОСТРВСКИ ЛАНЦИ

Развој велике океанске ратне флоте један је од најјаснијих сигнала успона велике силе, што у историјској аналогiji са Немачком пре Првог светског рата помаже у разумевању зашто САД данас посматрају Кину као стратешку претњу. Велика Британија је почетком 20. века реаговала на нагло јачање немачке флоте јер је угрожавало њене виталне интересе као доминантне поморске силе. На сличан начин САД данас опајају брз развој кинеске морнарице. Како Парент (*Parent*) и Росато (*Rosato*) истичу, поморске силе често спорије реагују на раст копнене војне моћи, али су осетљиве на експанзију океанских флота ривалских држава, јер такав развој директно нарушава слободу приступа морима и однос снага на глобалним поморским рутама (Parent and Rosato, 2015; Levy and Thompson, 2010). Кинеска стратегија из 2015. године, у којој се експлицитно наглашава напуштање копнено-центристичког мишљења и преусмеравање ка управљању морима и океанима, као и изградња јаке флоте, јасно показује да Пекинг тежи положају пуноправне поморске силе (Cole, 2010; Zarić, 2018; Pejić i Blagojević, 2022).

Кина је први пут јасније артикулисала намеру развоја способности деловања у удаљеним морским зонама у Белој књизи одбране из 2008. године. Ово опредељење додатно је наглашено 2013, када је Пекинг формулисао потребу за заштитом националних интереса у иностранству, док су у Белој књизи одбране из 2015. те намере први пут систематски и експлицитно дефинисане у оквиру концепта заштите отворених мора

(*far-seas protection*). Значајан корак у том правцу било је отварање кинеског поморског логистичког објекта у Џибутију 2017, што представља прву прекоморску војну базу Кине. Иако је Пекинг тај потез образложио учешћем у мировним операцијама и заштитом држављана у иностранству, база истовремено омогућава трајније војно присуство у Индијском океану и ширем индо-пацифичком простору, што је индикатор растуће асертивности Кине у глобалним поморским токовима (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 2).

Паралелно са развојем морнаричке моћи, Кина је спровела најобухватнији инфраструктурни инвестициони талас у ИП и Африци, нудећи кредите и капитал државама које иначе не би могле да финансирају велике пројекте. Иако ова помоћ омогућава убрзан развој, бројни аутори истичу две дугорочне последице, а то су ризик од дужничког зависништва и могућност да инфраструктура пређе под кинеску контролу и добије војностратешку намену (двострука употреба), што сужава маневарски простор малих држава и умањује њихову стратешку аутономију (Brautigam, 2020; Green, 2021). Због тога се многе азијске државе налазе у сложеној позицији настојећи да задрже користи економске сарадње са Кином, али истовремено траже механизме балансирања како би избегле структурну зависност и заштитиле сопствени суверенитет.

Кључна доктринарна полазишта кинеске поморске стратегије први пут су јасно и систематски формулисана у Војној стратегији Кине (*China's Military Strategy 2014*), а касније дограђена и потврђена у Белој књизи националне одбране (*White Paper on National Defense, 2019*). У тим документима поморска безбедност дефинисана је као један од носећих стубова укупне националне стратегије, док су присуство америчких снага дуж западног Пацифика, развој регионалних војних партнерстава, јачање Јапана и сепаратистичке тенденције у Тајвану, Тибету и Синђангу препознати као примарни безбедносни изазови по кинеску стабилност и суверенитет (Stojanović i Šaranović, 2021). У таквом контексту армија Кине добија нове стратешке задатке, при чему заштита поморских права и интереса и безбедности у новим доменима (свемир и сајбер простор) постаје приоритет највишег ранга (Blasko, 2015).

Зоне A2/AD (*Anti-Access/Area Denial zones*) представљају кључни елемент кинеске поморске и ракетне стратегије. Она обухвата поморске, ваздушне и ракетне капацитете, који служе да ограниче приступ противничким снагама у стратешки важним областима, првенствено у првом

острвском ланцу (Јужно кинеско море, Источно кинеско море, зона око Тајвана). Циљ наведеног система јесте да спречи улазак противничких снага (*anti-access*) у одређену зону (простор) и да ограничи њихово маневрисање и ефективно дејство унутар тог простора (*areadenial*). Кинеске A2/AD способности укључују балистичке ракете средњег домета, противбродске ракете, подморнице, авијацију и сензорске мреже, све усмерено на спречавање америчке морнарице да слободно делује близу кинеских обала. Ове зоне омогућавају Кини да створи обалну тампон-зону, која обезбеђује заштиту приобалног дела док се истовремено стварају услови за деловање у удаљеним подручјима. Контрола A2/AD зона је стратешки циљ у контексту ривалства са САД, јер ко доминира овим зонама, може да утиче на поморске комуникационе линије и регионалну безбедност.

Постављањем циља заштите прекоморских интереса, Кина је прешла са традиционалне доктрине одбране „приобалних и блиских морских зона“ (*near-sea defense*) на проширени, глобални концепт заштите „далеких мора“ (*near-sea defense + far-sea protection*), што означава стратешко померање тежишта са искључиво приобалне контроле на шире оперативне зоне у Индо-Пацифику (Fravel, 2012; Singh, 2016). Ова трансформација одговара растућој осетљивости кинеске економије на безбедност поморских рута и пролаза као што је нпр. Малачки мореуз, кључна тачка глобалне трговине и транзита енергената. Услед процене да би блокада или ограничена проходност морских теснаца могла представљати озбиљан удар на кинеску привреду и војну мобилност, Пекинг развија механизме преусмеравања снабдевања путем копнених коридора, што значајно мења енергетску и геостратегијску архитектуру Евроазије (Khurana, 2018).

Посебан значај у том процесу има раније поменути Кина–Пакистан економски коридор, који повезује луку Гвадар са регионом Синђанг, омогућавајући приступ Персијском заливу без проласка кроз Малачки мореуз. Паралелно са тим, развој копнених коридора у оквиру „Појаса и пута“ повезује западне кинеске провинције са енергетским зонама Каспијског басена, нудећи дугорочну компензацију за поморску рањивост (Harper, 2019). Разграната инфраструктурна мрежа нафтовода, гасовода, железнице и саобраћајних коридора унутар „Појаса и пута“ постаје стратешки механизам којим Кина умањује спољну енергетску зависност, јача логистичку отпорност и постепено напушта позицију силе чији је раст условљен једним морским теснацем.

Експанзија кинеске поморске стратегије последњих деценија у великој мери је условљена оживљавањем класичних геополитичких доктрина, нарочито идеја Алфреда Тејера Махана (*Alfred Thayer Mahan*). У кинеском академском и стратешком дискурсу бележи се пораст интересовања за Маханово схватање значаја „морске моћи”, што је праћено све учесталијим превођењем и проучавањем његових дела. Он полази од претпоставке да је економски и политички успон држава неодвојив од приступа морима, слободне пловидбе и развијене поморске трговине. Такође, истиче да богатство нација зависи од способности да одрже несметан проток ресурса и трговачке размене, што подразумева контролу пловних путева, сигурне луке и јаку трговачку флоту. Тако, према Махану, поморска трговина и отворени приступ страним тржиштима представљају основу за национално богатство и економску моћ. Други стуб његове теорије односи се на тезу да се поморска моћ не може одржати без војног присуства и способности доминације на мору. Он наглашава да држава, да би била велика сила, мора поседовати ратну морнарицу довољно снажну да контролише кључне морске теснаце, путеве и акваторије. Војнопоморска надмоћ омогућава заштиту трговине, транспорта енергената и укупних националних интереса, па и утицај на копну. Када се ове две хипотезе споје, добија се целовита Маханова формула морске моћи, која почива на три кључна елемента: економском богатству, приступу светским тржиштима и војнопоморској доминацији као гаранту њихове одрживости. Управо ова идеја данас све више обликује кинески нормативни оквир за разумевање сопствене улоге у Индо-Пацифику и шире (Mahan, 2011).

Владимир Трапара, ослањајући се на Маханов концепт поморске моћи, сматра да је свет ушао у нову еру у којој поморска пројекција моћи опет постаје примарна геополитичка одредница. За разлику од претходног периода дуге доминације копнене силе, значај морнарице условљен је глобализацијом, зависношћу великих економија од неометане поморске трговине и специфичним положајем Кине као силе која нема јасне копнене изазове, нити простор за територијалну експанзију. Услед тога, ривалство САД и Кине неминовно поприма поморски карактер, а модерни процеси наоружавања и измене стратегија двеју сила показују да је тај процес већ у току. Савремена динамика указује да обрасци који подсећају на Маханово разумевање морске моћи поново добијају на значају у међународним односима. У таквом окружењу Кина настоји да избегне стратешке грешке ранијих изазивача поморске хегемоније (Немачке,

Јапана и СССР-а), али се истовремено суочава са противником који располаже најразвијенијим поморским капацитетима модерне ере. Ако се прогнозе о даљој ескалацији ривалства покажу тачним, ово би могао постати први случај доминантно поморског надметања великих сила после Другог светског рата. Главно питање, према аутору, јесте да ли ће Кина успети да одржи економски раст који покреће глобалну привреду и да ли ће трендови деглобализације, које ривалство производи, вратити међународне односе у стање дубоког неповерења и могућност новог глобалног сукоба (Traraga, 2020).

Концепт острвских ланаца представља кључни геостратешки аналитички оквир за разумевање борбе великих сила за контролу поморских комуникација, теснаца и приступа отвореном океану у западном Пацифику. У стратешкој литератури, први острвски ланац, који се протеже од јапанског архипелага преко Тајвана и Филипина ка југоисточној Азији, традиционално се посматра као природна и војна баријера која ограничава слободу маневра кинеске морнарице и њен излазак у дубоки океан (Yoshihara, 2012; Erickson, 2017). У том контексту, настојања Кине усмерена су на слабљење америчке и савезничке контроле унутар овог појаса и успостављање оперативне доминације у околним морима, пре свега у Источном кинеском и Јужном кинеском (Erickson and Wuthnow, 2016). Истовремено, други острвски ланац, који обухвата Гуам, Маријанска острва и простор према Папуи Новој Гвинеји, представља кључну компоненту америчке стратешке дубине и ослонац за пројекцију војне силе ка западном Пацифику (Rhodes, 2019). Међутим, овај појас истовремено постаје и простор у којем Кина настоји да прошири своје оперативно деловање, у складу са развојем поморских, ракетних и ваздушних способности дугог домета, ради јачања пројекције моћи ка централном и источном Пацифику (U. S. Department of Defense, 2024). У том смислу, први острвски ланац функционише као инструмент обуздавања Кине, док други обезбеђује значајну оперативну САД и логистичку предност, што потврђује централно место острвских појасева у савременој индо-пацифичкој геополитици.

КИНЕСКА ВОЈНА МОЋ

Убрзани економски раст Кине током прве две деценије 21. века омогућио је интензивну модернизацију њених оружаних снага. Од 2000. до 2012. године Кина је постала један од водећих увозника наоружања у

Источној Азији, што је делимично резултирало и значајним јачањем копнених, поморских и ваздушних капацитета, као и увођењем савремених транспортних, амфибијских и борбених система (SIPRI, 2010). Паралелно, кинеска војска је на основу лекција из операција САД на Балкану и Блиском истоку започела развој копнено-експедиционих јединица способних за распоређивање ван националних граница, укључујући и амфибијске компоненте, модернизацију тенкова и јачање јединица за специјалне операције, а све ради обезбеђења мобилности и могућности брзих интервенција (Рејић, 2021, str. 316).

У новом миленијуму кинеске оружане снаге су, поред класичних система, почеле систематски да развијају и технолошки напредно наоружање: од средстава за електронско ратовање и хиперсоничног оружја до програма развоја антисателитских и сајбер способности (Рејић, 2021, str. 317–318).

Упркос растућим тензијама које прате интензивну изградњу и модернизацију кинеских оружаних снага, у академским и стратешким круговима и даље влада значајна неизвесност у вези са стварним обимом кинеског буџета за одбрану. Процене расхода варирају од тврдњи да Кина троши свега једну четвртину војног буџета САД, до ставова да се већ приближила нивоу готовог паритета са Вашингтоном (Achcar, 2023; Allison and Glick-Unterman, 2021; Eaglen, 2023). Овакво неслагање у подацима одражава ограничену транспарентност кинеских институција, као и методолошке разлике у мерењу стварне војне потрошње.

Иако апсолутни износ буџета остаје предмет контроверзи, готово је неспорно да је Кина у последњим деценијама реализовала изузетно динамичан раст издвајања за одбрамбене капацитете. Континуирано повећање инвестиција у савремене системе наоружања довело је до дубоке трансформације Народноослободилачке армије (*People's Liberation Army* – *PLA*), чији је технолошки и организациони напредак драматично променио одбрамбени пејзаж Индо-Пацифика (Maizland, 2020; Mazarr *et al.*, 2022; U. S. Department of Defense, 2022). Поред чињенице да располаже најбројнијим контингентом активног војног особља у свету, Пекинг је развио и, према неким показатељима, највећу ратну морнарицу по укупном броју пловних средстава, као и способности које у појединим доменима могу премашити америчке, посебно у развоју одређених напредних система наоружања и војних технологија нове генерације (Achcar, 2023; Eaglen, 2023).

Према извештају Министарства одбране САД из 2021, Кина данас располаже највећом морнарицом на свету, са око 350 бродова у саставу борбене флоте. Њихове пројекције указују да ће кинеска морнарица до 2030. године бити на приближно 460 пловила, при чему раст пре свега подразумева модерне вишенаменске површинске борбене платформе (U. S. Department of Defense, 2021). Тренутни састав од око 355 бродова укључује борбене бродове, подморнице, носаче авиона, океанске амфибијске бродове, бродове за противминска дејства и помоћне јединице флоте, а процењује се да кинеске подморнице поседују капацитет за лансирање ракета са нуклеарним бојевим главама, што додатно ојачава кинеске капацитете нуклеарног одвраћања (U. S. Department of Defense, 2021). Поред формалних поморских снага, Пекинг финансира и развија кинеске поморске милиције у Јужном кинеском мору као инструмент подршке територијалним амбицијама, при чему су истраживања идентификовала око 120–122 пловила која делују као део организованих поморских милиција, при чему се поморска милиција Танмен често истиче као модел за ову врсту активности „у сивој зони” (Poling, 2021; Kennedy and Erickson, 2016).

Процене америчког министарства одбране указују да Кина тренутно поседује више од 1.250 конвенционалних балистичких и крстарећих ракета домета 500–5.500 km, док САД, према истом извештају, располажу само копненим пројектилима краћег домета (70–300 km). Уз то, кинеска морнарица поседује око 350 бродова и подморница, што је бројчано више у односу на америчку морнарицу, која има око 293 јединице (U. S. Department of Defense, 2020). Способност Кине да конвенционалним средствима прецизно погађа циљеве у ширем Индо-Пацифику и оспори приступ америчких снага постала је један од главних елемената у формулисању Вашингтонове стратегије обуздавања. У том контексту посматра се и повлачење САД из уговора о балистичким и крстарећим ракетама средњег домета 2019. године, јер уговор између некадашњег СССР-а и САД није укључивао и Кину, која је наставила несметан развој пројектила средњег домета, док су САД биле правно ограничене (U. S. Department of Defense, 2020).

Еволуција кинеске моћи резултирала је појачаним безбедносним трвењима и стварањем нових архитектура одвраћања и савезништва. Раст могућности кинеске армије подстакао је реакције у региону и шире, укључујући формирање нових безбедносних образаца и партнерстава као

што су *QUAD* и *AUKUS*, али и интензивирање америчких настојања да ојача присуство у Индо-Пацифику (Allison and Glick-Unterman, 2021; Taffer and Wallsh, 2023). Унутар САД оваква динамика покренула је нови талас преиспитивања дугорочног стратешког усмерења и питања адекватности сопственог одбрамбеног буџета. Поједини аутори тврде да је неопходно значајно повећање улагања како би се очувала предност над Кином, посебно у доменима модерних технологија са потенцијалном војном применом (Bartels, 2020; Mearsheimer, 2021). Други, међутим, указују да САД још увек несразмерно надмашују кинеску потрошњу, чак у мери већој од укупног збира десет наредних држава по одбрамбеним издвајањима (Korb, 2021; Obama, 2016), што упућује на закључак да питање моћи не почива искључиво на финансијским улагањима, већ и на ефикасности, капацитетима пројекције моћи и структури савезничких односа.

Кина се данас с правом сматра економском велесилом, али још увек није достигла статус војне суперсиле у пуном смислу те речи. Како истиче Стјуарт Форд (*Stuart Ford*), Кина се налази у средишту дугорочног процеса модернизације и унапређења својих оружаних снага и одбрамбених капацитета. У том контексту, она тренутно представља „силу у настајању” у војном домену, са јасном тенденцијом да у оквиру наредне деценије постане војна суперсила, уколико настави садашњи темпо улагања у одбрану и технолошки развој (Ford, 2023, p. 451). Оваква процена полази од разликовања између економске и војне моћи: док је Кина већ остварила глобални утицај као друга економија света, њене војне способности су у значајном успону, али још увек не достижу ниво структуралне и пројекционе моћи какву поседују Сједињене Америчке Државе.

Према Годишњем извештају Конгресу (*Annual Report to Congress*), који је Министарство одбране САД објавило 2023, кинеска војска спроводи широк спектар мера у региону ИП ради унапређења оперативних способности и повећања ефикасности у потенцијалним конфликтним сценаријима. Извештај указује да Пекинг приоритетно развија способности за „вођење ратова и победу у њима” против „јаког непријатеља”, што се у стратешким анализама најчешће повезује са САД и њиховим савезницима. Паралелно с тим, Кина убрзава развој концепата за одвраћање и спречавање интервенције трећих страна у војним сукобима у блиском регионалном окружењу, посебно у зонама високог ризика попут Тајвана, Јужног и Источног кинеског мора. Извештај додатно наглашава да кинеска војска настоји да изгради способности за глобалну пројекцију моћи,

што подразумева ширење логистичких капацитета, прелазак са регионалне на океанску морнарицу, као и развој далекоменних офанзивних система. Истовремено, уочено је да Пекинг све чешће одбија, одлаже или игнорише иницијативе за билатералне војне контакте и комуникационе механизме са САД, укључујући и више пута поновљене предлоге Пентагона за успостављање дијалога на оперативном и стратешком нивоу. Такав приступ се у Извештају тумачи као намерно смањивање транспарентности, што повећава ризик од погрешних процена и нежељене ескалације у кризним ситуацијама (U. S. Department of Defense, 2023).

Кинеска војска спроводи дубоку реформу засновану на развоју способности у свим ратним доменима, с крајњим циљем формирања високо интегрисане, заједничке снаге способне за спровођење копнених, ваздушних, поморских, нуклеарних, свемирских, противсвемирских, електронских и сајбер операција. Очекивања Пентагона указују да ће током наредне деценије Кина наставити убрзан процес војне модернизације, са посебним нагласком на проширење и диверзификацију нуклеарног арсенала. Кинеска војска повећава број платформи за нуклеарно одвраћање на копну, мору и у ваздуху, паралелно инвестирајући у развој инфраструктуре неопходне за одржавање већег и технолошки напреднијег нуклеарног капацитета. Кина све интензивније гради способности за пројекцију моћи ван својих граница и традиционалне сфере утицаја. Тај процес укључује јачање поморске логистике, ширење војнодипломатских капацитета, извоз одбрамбених технологија и успостављање инфраструктурних пунктова у иностранству. Циљ је обезбеђивање и заштита растућих кинеских економских, енергетских и безбедносних интереса у иностранству, као и креирање међународног амбијента који подржава дугорочне геополитичке и спољнополитичке циљеве Кине (U. S. Department of Defense, 2023).

Национална стратегија Кине темељи се на дугорочном и политички утемељеном циљу постизања „великог подмлађивања кинеске нације” до 2049, у години стогодишњице оснивања НР Кине. Ова визија обухвата свеобухватну модернизацију државе, укључујући политичку консолидацију, друштвену трансформацију, војнотехнолошки напредак и повећање укупне националне моћи. У суштини, реч је о пројекту јачања капацитета државе, где су унапређење управљања, стратешко вођење и реформа институција једнако важни као и изградња материјалне моћи. Циљ је да се дугорочним акумулирањем капацитета Кина позиционира

као водећа сила у трајној глобалној конкуренцији, са способношћу да утиче на обликовање међународних норми, механизма управљања и правца развоја светског система (U. S. Department of Defense, 2023).

Динамичан економски успон Кине почетком 21. века значајно је утицао на промену перцепција у међународној теорији и стратешкој анализи, при чему се све чешће указује да ће кинески раст дугорочно изменити распоред моћи у међународном систему (Рејић, 2024, стр. 96). У последњој деценији посебно је уочљив заокрет ка асертивнијем и самоуверенијем наступу Пекинга, који се огледа у јаснијем артикулисању стратешких интереса, спремности на заштиту територијалних претензија и активнијем ангажовању у дипломатским и безбедносним форматима. Слика Кине као државе која у глобалној политици избегава употребу војне силе више није доминантна. Она се све чешће посматра као актер спреман да сопствену моћ, укључујући и војну, користи ради очувања и ширења националних интереса (Рејић, 2022). Слични наративи присутни су и у кинеским стратешким документима, где се наглашава да заштита прекоморских интереса постаје један од приоритетних задатака војне политике. Посебан фокус усмерен је на Јужно кинеско море, Источно кинеско море и Жуто море, али се истовремено истиче и потреба за развојем поморских капацитета који омогућавају деловање у ширем индо-пацифичком и глобалном простору. Даљи развој поморских способности у том контексту не представља само проширење војног домета већ и инструмент спољнополитичког утицаја, што одражава трансформацију Кине из регионалне у потенцијално глобалну стратешку силу (Рејић, 2022, стр. 19).

Кина у својим стратешким документима настоји да себе прикаже као „глобалну силу новог типа” која не тежи хегемонији нити стварању сфере утицаја. У званичној књизи о одбрани Кине – Национална одбрана Кине у новој ери – експлицитно се наглашава да Кина никада неће тежити хегемонији и да је експанзија супротна њеним интересима, као и да се залаже за фер и правичан међународни политички и економски поредак, заснован на једнакости, инклузивности цивилизација и визији „заједничке, свеобухватне, кооперативне и одрживе безбедности” (China's National Defense in the New Era, 2019, p. 5, 8). У истом документу наглашава се да Кина, као одбрамбена цивилизација, историјски није започинјала ратове и да је од 1978. смањила бројно стање оружаних снага за више од четири милиона људи, што се користи као аргумент у прилог наративу о мирољубивом успону (China's National Defense in the New Era,

2019, p. 5; Cordesman, 2019). Ова реторика има двоструку функцију: да ублажи забринутост држава које се осећају угрожено растом кинеске моћи и да истовремено легитимише активно учешће Кине у обликовању новог међународног поретка.

Међутим, паралелно са овим мирољубивим дискурсом, кинеско руководство недвосмислено истиче да је даље јачање војне моћи неопходан услов да би се обезбедила позиција која одговара међународном статусу земље. Снажна и модернизована војска треба да обезбеди стратешки утицај у непосредном и ширем окружењу, као и капацитет за суочавање са потенцијалним будућим конфликтима, пре свега са САД (Cordesman, 2019; Stojanović i Šaranović, 2021, str. 117). У том контексту, развој морнарице, балистичких ракета средњег домета, морнаричке авијације, носача авиона, као и способности за надметање у сајбер простору и космосу посматра се као суштински део изградње моћне кинеске војске (Wijk, 2015; Cordesman, 2016). Посебно се истиче интегрисани развој механизације, информатизације и тзв. интелектуалних способности, с циљем стварања „интелигентне” војске способне за брзо и прилагодљиво реаговање на изазове нове ере. Нарасли и модернизовани војни ефективи омогућили су Кини да се профилише као регионална војна сила која одлучније промовише своје интересе, нарочито у вези са Тајваном и статусом Источног и Јужног кинеског мора као кључних стратешких простора њене спољне и безбедносне политике (Wijk, 2015).

Реформа војске спроводи се у складу са геополитичким амбицијама које подразумевају развој прекоокеанске флоте, модерно ратно ваздухопловство и стварање способности за извођење здружених операција. Реформе су обухватиле трансформацију седам војних области у пет борбених зона, увођење западног модела заједничког командовања и смањење доминације копнене војске у корист морнарице и ваздухопловства. Ратна морнарица постављена је као главни носилац пројекције моћи ван сопствених обала, док се развој копнених снага креће ка мобилним, модуларним и мултифункционалним јединицама способним за ангажовање у иностранству. Ваздухопловство се трансформише по моделу рата у високотехнолошком окружењу, са наглашеном улогом у дефанзивним и офанзивним операцијама. Целина реформи показује да војна модернизација представља темељ кинеске амбиције да постане сила способна за деловање ван региона и обликовање баланса моћи у Индо-Пацифику (Рејић, 2024).

Модернизација кинеске војске отворила је дилему у погледу праве природе кинеске стратегије одвраћања, јер је све теже раздвојити дефанзивне и офанзивне капацитете. Развој ратног ваздухопловства и поморских снага, као кључних инструмената контроле простора и пројекције моћи, изазвао је забринутост у региону и подстакao сумње да Кина одвраћање не схвата искључиво као средство очувања стабилности, већ и као потенцијални инструмент принуде (Рејић, 2022, стр. 25). Ратно ваздухопловство више се не третира искључиво као средство дефанзивне заштите територије, већ као инструмент погодан за офанзивне операције, дугометно деловање ван граница државе. Циљ је постепена трансформација кинеске армије у интероперабилну и вишедимензионалну силу способну за спровођење комплексних мисија у заједничком домену – морском, ваздушном, свемирском и сајбер простору.

Почетком августа 2022. године кинеска војска извела је опсежне морнаричке и ваздухопловне вежбе у зонама северно, југозападно и источно од Тајвана, као директан одговор на посету Ненси Пелоси, тадашње председавајуће Представничког дома Сједињених Америчких Држава. Након ових активности авиони кинеске војске су више пута нарушили „средњу линију” у Тајванском мореузу, што је представљало значајан преседан у односу на раније оперативне праксе. Паралелно са демонстрацијом војне силе око Тајвана, 2022. настављене су испоруке најсавременијих борбених авиона J-20, као и распоређивање балистичких ракета JL-3 (CX-SS-N-20) на кинеским подморницама. Према наводима Пентагона, JL-3 представља квалитативни скок у домету кинеских подморничких нуклеарних способности, будући да нови систем омогућава погађање циљева на територији континенталних делова САД из западнопацифичког акваторијума (IISS, 2023, pp. 208–209).

Кинеска војска је 2022. започела имплементацију програма којим се предвиђа изградња у потпуности модернизованих оружаних снага до 2027, док се завршетак потпуне трансформације и достигнуће пуне модернизације очекује до 2035. године. Након говора Си Ђинпинга исте године потписана је наредба о мобилизацији за војну обуку, а војска је добила задатак да убрза процес јачања борбене готовости, технолошког развоја и обучавања елитних састава способних да „се боре и победе у ратовима”. У марту 2022. године кинески председник додатно је нагласио значај да војска функционише у складу са законским оквирима, позивајући на унапређење војног законодавства, строже спровођење про-

писа и јачање институционалног надзора над оружаним снагама (IISS, 2023, p. 220).

Индо-Пацифик представља простор најинтензивнијег судара интереса САД и Кине. Вашингтон отворено полази од претпоставке да Пекинг настоји да га потисне из тог простора, ширећи државноцентрични економски модел и истовремено настојећи да реорганизује регионални поредак у складу са сопственим геополитичким амбицијама. Иако САД не сматрају извесним да Пекинг може да универзализује сопствени развојни модел, доминација Кине у западном Пацифику већ сада представља стратешки изазов, нарочито због убрзаног јачања кинеске војне моћи и способности кинеске војске да пројектује силу у Јужном кинеском мору, једном од кључних глобалних трговинских коридора од значаја не само за САД већ и за ЕУ и регионалне партнере.

ПИТАЊЕ ТАЈВАНА И ХОНГКОНГА

Пекинг доследно инсистира на поштовању политике јединствене Кине (*One-China policy*) и Пет принципа мирољубиве коегзистенције, формулисаних 1954. године (поштовање територијалног интегритета и суверенитета, ненападање, немешање у унутрашње ствари, једнакост и узајамна корист, те мирољубива коегзистенција), што представља темељ савремене кинеске дипломатије (Muni, 2016). Поред тога, концепт „хармоније без униформности“ (*harmony without uniformity*) наглашава могућност сарадње са државама различитог политичког уређења. На темељу ових принципа Кина је успела да успостави дипломатске односе са преко 170 држава света, укључујући и Србију (Liu, 2020), чиме гради слику одговорне силе која користи меку моћ, институционалну дипломатију и глобално развојно партнерство као инструменте утицаја. Иако је теоријски модел кинеског мира заснован на ненаметању и равноправности, његова практична примена суочава се са бројним отпорима. Кључни изазови произлазе из стратешког ривалитета са САД, из унутрашњих питања везаних за Тајван, Тибет и Синђанг, као и из територијалних спорова у Јужном кинеском и Источном кинеском (Mahbubani, 2020). Пекинг тежи да ове принципе пројектује као основ новог глобалног поретка, али истовремено настоји да сузбије претње националним интересима и обезбеди приступ ресурсима и поморским рутама (Chen, 2021).

Стратешки посматрано, Тајван представља „велики зид“ који Кина настоји да пређе, јер његов географски положај условљава степен

„отворености” или „затворености” кинеског копна према Пацифику (Zarić, 2018). Пекинг би стављањем Тајвана под своју контролу први пут у потпуности могао да пробије први ланац острва и изађе на отворени западни Пацифик, чиме би обезбедио слободнији маневар поморских и ваздушних снага и значајно проширен оперативни утицај северног обода Јужног кинеског мора (Malik, 2018). Овај исход не би био само регионална промена, већ дубоки системски помак који би омогућио Кини да ремети кључне правце јапанског безбедносног деловања, врши притисак на јужноазијске приобалне државе и значајно промени односе моћи у индо-пацифичком простору. Кинеска контрола над Тајваном омогућила би лакши надзор активности јапанске флоте и америчке морнарице, укључујући и могућност утицаја на безбедност пловидбе кроз Тајвански мореуз. Из тог разлога многи аутори процењују да би припајање Тајвана представљало тектонску промену у геостратешкој структури Индо-Пацифика у 21. веку (Scott, 2012).

Иако Пекинг наглашава да нема амбиције територијалне експанзије, очување суверенитета и национална обнова представљају темељне државне приоритете, због чега је питање Тајвана дефинисано као кључни геополитички задатак Кине. У кинеском политичком наративу „национални сан” подразумева коначну територијалну интеграцију, те се седам деценија дуг спор са Тајпејом сматра историјском неправдом која мора бити окончана (Cordesman, 2019, р. 12). Пекинг доследно тврди да је Тајван неодвојиви део Кине и да је његово присаједињење искључиво унутрашње државно питање. Иако Кина формално заступа политику мирног уједињења, она истовремено задржава право на употребу силе ради „потпуне националне реинтеграције”, не остављајући простор за подржавање тајванског сепаратизма. У том контексту, америчка подршка Тајвану тумачи се као директно мешање у унутрашње ствари Кине и као претња њеном суверенитету и територијалном интегритету. Безбедносни аранжмани Тајван–САД, посебно испоруке наоружања и војне опреме Тајпеју, сматрају се неприхватљивим, будући да угрожавају кинеску позицију и ометају реализацију стратешког циља поновног уједињења (Stojanović i Šaranović, 2021, str. 118).

Иако је најважнији билатерални однос данашњице однос између Кине и Тајвана, постоји реална претња да питање Тајвана изазове рат између две нуклеарне велесиле – Кине и САД (Goldstein, 2023). Пекинг је показао своју одлучност током августа 2022, када је лансирао балистичке про-

јектиле над острвом, као сигнал да је уједињење са Тајваном и даље приоритет. Истовремено, рат у Украјини појачао је решеност Вашингтона да се супротстави кинеској агресији, што додатно увећава вероватноћу ескалације кризе. Димензије кризе око статуса Тајвана су многобројне (територијалне, војне, дипломатске...). У вези са тим, неки аналитичари тврде да је најмудрија политика САД заправо политика реализма и уздржаности, како би се избегла катастрофа глобалних размера (Goldstein, 2023). Тајван је за САД витална тачка у систему савезништва, центар производње чипова (компанија *TSMC* доминира глобалном производњом најнапреднијих полупроводничких чипова) и геополитички штит против кинеског ширења. Међутим, растуће америчко-кинеско надметање у западном Пацифику све више поприма војну димензију, са реалном претњом да конкуренција прерасте у отворени сукоб ако обе силе покушају да остваре своје геополитичке циљеве. У том контексту, положај Тајвана само добија на значају. Одређени аутори сматрају да Кина до сада није успела да обезбеди довољно капацитета у ваздуху и мору, те би напад на Тајван представљао операцију високог ризика у погледу трошкова и неизвесности (Goldstein, 2023; Foulon and Meibauer, 2024).

Неуралгичну тачку по кинеске националне интересе представља и питање Хонгконга, које илуструје кинеску тежњу ка контроли унутрашњих политичких простора.

Након протеста 2019. године Кина уводи Закон о националној безбедности (2020), значајно редефинишући степен политичке аутономије гарантоване принципом „једна земља – два система”. Пекинг доследно наглашава да је законодавство о националној безбедности у Хонгконгу унутрашње питање Кине и у складу са Уставом и Основним законом Специјалне административне области. Усвајање овог законског оквира одлагано је више од две деценије услед отпора локалних антикинеских група и утицаја страних фактора, што је 2019. довело Хонгконг у најдубљу политичку кризу од повратка под суверенитет Кине. У Пекингу се стога сматра да је хитно успостављање интегрисаног правног и институционалног механизма за спровођење Закона о националној безбедности предуслов за очување стабилности и заштиту политичког, друштвеног и државног поретка (Chen, 2020, стр. 4).

Кинеско становиште полази од претпоставке да законодавање у области безбедности није усмерено против становништва Хонгконга, већ против малог броја актера који се залажу за сецесију, подривање државног

суверенитета, терористичке активности или делују у корист страних структура. Пекинг тврди да закон не умањује висок ниво аутономије нити нарушава принцип „једна земља – два система”, већ управо супротно – обезбеђује услове за његово дугорочно функционисање. Из тог разлога кинеска влада истиче да ниједна страна држава нема право да интервенише у овој области, јер је реч о питању које спада у домен суверених надлежности Кине (Chen, 2020, str. 15).

ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ СУБЈЕКТИ У ИНДО-ПАЦИФИКУ

На почетку друге деценије 21. века многе државе Источне и Југоисточне Азије, услед страха од растуће кинеске доминантности, оклевале су да подрже безбедносне формате сарадње. Од средине 2010-их та колебљивост је све више замењена перцепцијом ризика, пре свега услед модернизације кинеских поморских капацитета и наглашеног настојања да се ојача контрола мора (Pejić i Blagojević, 2022, str. 103–106). Као одговор, Јапан, Јужна Кореја, Индија и Аустралија, уз индиректну подршку САД, јачају одбрамбене капацитете и активирају институционалне платформе сарадње. Ипак, Индо-Пацифик није искључиво поприште америчко-кинеског ривалитета, већ полицентричан простор у којем „сређе силе” значајно обликују стратешки баланс.

Иако се Индо-Пацифик често представља кроз призму биполарног ривалитета између САД и Кине, динамика у региону далеко је сложенија. Стратешки поредак све више поприма полицентричан карактер, у којем значајну улогу имају „сређе силе” – државе које не поседују статус суперсила, али располажу комбинацијом економске снаге, војних капацитета, географског положаја и политичке амбиције која им омогућава да утичу на регионалну равнотежу. У том смислу, безбедносну архитектуру Индо-Пацифика све више обликују копнено-поморска моћ Индије, технолошки и војно напредан Јапан, Аустралија као кључни јужни ослонац америчке стратегије, као и државе Југоисточне Азије, које, иако мање

по укупној моћи, имају критичан значај због свог положаја у Јужном кинеском мору. Овом корпусу придружују се и Јужна Кореја као високо-технолошки и војно способан актер, Русија са ограниченим, али стратешки релевантним пацифичким присуством, као и екстерни актери попут Европске уније и НАТО-а, чији ангажман додатно усложњава регионалну безбедносну матрицу.

ИНДИЈА – ЦИВИЛИЗАЦИЈСКА СИЛА И НАЈВАЖНИЈИ БАЛАНС У АЗИЈИ

Индија се сврстава међу значајније регионалне актере који, захваљујући комбинацији демографског потенцијала, економског раста и војних капацитета, поседују потенцијал да дугорочно утичу на равнотежу снага у односу на Кину. Са популацијом већом од 1,4 милијарде становника, Индија располаже великим унутрашњим тржиштем, развијеним ИТ сектором, нуклеарним капацитетима и географским положајем који јој омогућава значајан утицај на кључне поморске правце Индијског океана. За разлику од Јапана или Аустралије, Индија одбија да буде део формалних војних блокова. Она настоји да ограничи кинески утицај у Јужној Азији и да очува водећу позицију у Индијском океану. Њена позиција произлази из независног геополитичког идентитета и историје несврстаности. Индија одбија да се сврста на страну САД у активностима против Кине, држећи се формуле: „блиска са САД, али не против Кине”.

Индијски океан представља кључну артерију светског економског система, јер заплускује обале неких од најбрже растућих економија света и повезује их са Атлантским океаном и азијско-пацифичким простором, чиме ИП добија статус региона од изузетног геостратешког значаја. Током протекле деценије Кина је значајно проширила своје поморско присуство у Индијском океану и ширем окружењу Индо-Пацифика. Лансирањем иницијативе „Појас и пут” 2013, растом тензија у односима са Тајваном, територијалним претензијама и изградњом вештачких острва у Јужном кинеском мору, регионална безбедносна динамика постала је знатно сложенија (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 1). Индија је на ове процесе реаговала са видљивом забринутости, нарочито због кинеског продора у Индијски океан и стратешког приближавања Пекинга Пакистану. Као одговор, Њу Делхи је појачао деловање у Квадрилатералном безбедносном дијалогу (*QUAD*), у коме су осим Индије и САД и Јапан и Аустралија, као и у регионалној организацији *IORA* (*Indian Ocean Rim*

Association)¹². Индија је усвојила поморску стратегију усмерену на очување и јачање своје улоге кључне поморске силе у Индијском океану (*Indian Navy, Directorate of Strategy, Concepts and Transformation, 2015*).

Ривалитет Кине и Индије испољава се у три међусобно повезане равни. Прва је копнена, јер нерешени гранични спорови и кризе попут сукоба у Ладаку показују да Хималајски појас остаје трајна врела тачка, у којој обе стране повећавају војно присуство и инфраструктуру. Друга раван је поморско-геополитичка: кинеско ширење логистичких и инфраструктурних упоришта дуж Индијског океана Индија чита као покушај стратешког окружења, док Њу Делхи одговара сопственим програмима поморског развоја, јачањем позиција на Андаманима и продубљивањем партнерстава са кључним поморским актерима. Трећа раван односи се на утицај у Јужној Азији, где Индија настоји да очува примат у непосредном суседству, док Кина економским инструментима и иницијативама повезивања постепено проширује свој политички и инфраструктурни домет (*Verma, 2024*).

Војно ривалство Кине и Индије првенствено произилази из нерешених граничних спорова на копну, али Индија све израженије посматра и кинеско поморско присуство у Индијском океану као угрожавање њене традиционалне сфере утицаја. Истовремено, активнија индијска политика према басену западног Пацифика, укључујући појачане поморске капацитете, заједничке вежбе и безбедносну сарадњу са државама региона, довела је до све већег преклапања интересних зона две силе (*Mohan, 2012; Medcalf, 2020*). Ова растућа интеракција на морском простору постала је један од кључних фактора који је убрзао концептуално обликовање региона ИП као војностратешке целине, а процес је додатно ојачан америчким настојањем да укључи Индију у ширу стратегију балансирања Кине (*Bisley and Phillips, 2013; Basu, 2021*).

12 *IORA* је регионална организација која окупља земље које имају обалу на Индијском океану. Основана је 1997. године с циљем да промовише сарадњу међу државама у областима економије, трговине, безбедности, културе и одрживог развоја у региону Индијског океана. Њене чланице су углавном земље које се налазе на Индијском океану или у његовој близини, а тренутно организација има 23 чланице, укључујући државе попут Индије, Аустралије, Јужноафричке Републике, Египта, Индонезије, Малезије, Кеније, Сингапура, Саудијске Арабије и других. Поред чланица, *IORA* има и више партнера у дијалогу, као и посматрача. *IORA* представља кључну платформу за повезивање држава са различитим интересима и потребама, али које деле заједнички циљ: очување стабилности и просперитета Индијског океана, који представља виталну трговачку руту и стратешки изузетно важан регион. Званична интернет страница <https://www.iora.int> (приступљено 2. фебруара 2026).

У геостратешкој парадигми ИП концепта Индија заузима централно место. Као растућа војна, економска и политичка сила, она представља један од кључних конкурената кинеским геоекономским и геополитичким амбицијама, због чега је препозната као стратешки партнер САД, али и Јапана и Аустралије, у настојању да се ограничи кинески утицај у региону. Ипак, за разлику од америчке доктрине „слободног и отвореног ИП”, која је изразитије конфронтациона и усмерена на задржавање кинеског успона, Индија негује стратегију мултилатерализма, дипломатског балансирања и политику добросуседских односа са актерима обе стране (Panda, 2019). За разлику од САД и Јапана, који имају институционализоване стратегије везано за ИП, Индија своје приоритете дефинише у формату „визија слободног, отвореног и инклузивног Индо-Пацифика”, као концепта који не служи продужетку интереса других држава, већ очувању стратешке аутономије Индије у сопственој спољној политици (Panda, 2019; Malik, 2018).

Последњих година односи Индије и Кине убрзано попримају карактер стратешког надметања, у којем обе државе настоје да пројектују моћ и ограниче маневарски простор супарника у Индо-Пацифику. Кина своје присуство шири пре свега распоредом у упоришта дуж Индијског океана и преко иницијативе „Појас и пут”, што дугорочно умањује стратешку дубину и утицај Индије у сопственом морском окружењу. Овај процес ствара притисак на Њу Делхи да формулише сопствене контрастратегије (дипломатске, економске и војнопоморске) како би очувао позиције у Јужној Азији и ограничио кинеско ширење у Јужном кинеском мору. У таквом безбедносном амбијенту долази до приближавања интереса Индије и САД, јер обе државе Кину посматрају као ревизионистичког актера чији успон може нарушити постојећи стратешки баланс. Сарадња Њу Делхија и Вашингтона посебно се интензивира у домену поморске безбедности, логистичке подршке, заједничких вежби и размене обавештајних података, с циљем очувања постојеће равнотеже у Индо-Пацифику. Ова конвергенција интереса представља кључни елемент америчко-индијског партнерства, чији развој подстиче управо кинеска експанзија (Lobo, 2021).

Поморски простор постао је кључна оса америчко-индијске стратешке сарадње, пре свега као механизам одговора на кинеску модернизацију и све израженију асертивност у Јужном кинеском мору и дуж кључних морских праваца Индо-Пацифика. Погоршање односа између Њу Делхија и Пекинга, условљено борбом за утицај у Индијском океану, натерало

је Индију да ревидира своју регионалну позицију и реструктурира стратегије према Кини као примарном безбедносном изазову. Оваква динамика показује да Кина више није перципирана у Индији само као економски конкурент већ као сила чије поморске активности мењају регионални баланс моћи. Природни геостратешки положај Индије у простору Индијског океана омогућава јој да буде не само централни ослонац америчког поморског присуства већ и самосталан носилац стратешке пројекције моћи у ширем Индо-Пацифику. Потписивање кључних оснивачких војних споразума са САД ојачало је поморску сарадњу, уз истовремено продубљивање безбедносних веза Индије са Јапаном и Аустралијом у оквиру *QUAD* формата. Малабарске поморске вежбе 2020. године представљају практичну демонстрацију овог процеса, јер се тумаче као део шире стратегије балансирања, одржавање постојећег међународног поретка и очување слободе пловидбе у Јужном кинеском мору и Индијском океану (Lobo, 2021).

Растући безбедносни изазови у ИП подстакли су Индију да напусти традиционално стратешко суздржавање и развије флексибилнији, прагматичан приступ спољној политици. Иако се Њу Делхи и даље формално уздржава од уласка у класичне војне савезе, он активно учествује у механизмима „меког балансирања“, који не нарушавају стратешку аутономију, али обезбеђују заштиту виталних интереса. Инциденти у Ладаку и кинеске провокације уз границу покренули су продубљивање регуларних и мултилатералних војних вежби са САД и партнерима. Овакве мере показале су се као ефикасни инструменти одвраћања, макар у делимичном обуздавању кинеског притиска (Lobo, 2021). Кина својим понашањем према Тајвану, милитаризацијом Јужног кинеског мора и ескалацијом граничних сукоба са Индијом интензивира безбедносну несигурност међу државама региона, што води јачању координације и колективног одговора. Појачано деловање Индије додатно је учврстило *QUAD*¹³, док су споразуми о логистичкој подршци међу чланицама повећали оперативну интероперабилност. Све чешћи билатерални дијалози, *QUAD* иницијативе и заједничке поморске активности Вашингтона и Њу Делхија указују на стварање дубље, кохерентније архитектуре одвраћања Кине у Индо-Пацифику (Lobo, 2021). Индија, према појединим пројекцијама, до

¹³ *QUAD* је кључна платформа за повезивање Индије са САД, Јапаном и Аустралијом. Међутим, Индија инсистира да *QUAD* не буде војни блок, да остане флексибилан, да не изазива Кину директно. Индија *QUAD* види као средство за ограничену сарадњу, а не као формалну одбрамбену архитектуру.

2035. може постати трећа економија света. За САД, Индија је неопходна противтежа Кини. За Кину, Индија је највећи стратешки изазов после Сједињених Америчких Држава.

Надметање Индије и Кине има изражену безбедносну димензију која је додатно условљена блиским стратешким партнерством Пекинга и Исламабада. Кина представља кључног војног и економског партнера Пакистана, што у индијској стратешкој перцепцији продубљује забринутост због могућности истовременог притиска на више праваца. У делу индијске аналитичке литературе кинеско-пакистанска сарадња тумачи се као елемент шире кинеске стратегије ограничавања индијског регионалног утицаја (Мохан 2012). Иако Пакистан делује у складу са сопственим интересима, интензивирање сарадње са Пекингом значајно утиче на индијске безбедносне процене и обликује стратешке одлуке Њу Делхија.

ЈАПАН – СТАБИЛНА ДЕМОКРАТИЈА, ТЕХНОЛОШКИ КОЛОС И ПОМОРСКИ ЧУВАР СЕВЕРОИСТОЧНЕ АЗИЈЕ

Јапан представља једног од кључних актера у Североисточној Азији, чија комбинација економске снаге, технолошких капацитета и поморске оријентације омогућава значајан утицај на регионалну равнотежу у условима раста кинеске моћи. За разлику од већине регионалних држава, Токио истовремено располаже капацитетом да подржи операције и планирање у оквиру савезништва са САД, да утиче на нормативни и институционални оквир регионалних политика, као и да кроз високе технологије и индустријске ланце снабдевања делује као важан чвор економске безбедности. У том смислу, улога Јапана не исцрпљује се у војној димензији, већ укључује и „структурну моћ”, која произилази из технолошке базе и способност да се економски инструменти користе као део шире стратегије.

У последњој деценији уочљив је постепени помак ка активнијем одбрамбеном профилу, што се огледа у расту издвајања за одбрану, модернизацији поморских и противракетних капацитета, као и у развоју способности које повећавају домет и флексибилност одвраћања. Овај тренд је институционално артикулисан и у јапанским стратешким документима који као један од приоритета истичу развој *counterstrike* способности у контексту савремених ракетних претњи. У безбедносном смислу, Јапан је посебно осетљив на динамику у поморском домену будући да се кључни спор са Кином концентрише око острва Сенкаку/Диаоу и шире динамике у Источном кинеском мору, где се спор око суверенитета преплиће

са питањима слободе маневра, демонстрације присуства и ризика од инцидента. Током мандата премијера Шинзоа Абеа јапанска стратегија добила је израженију проактивну димензију, укључујући настојање да се продуби институционална сарадња демократских држава Индо-Пацифика. Такав приступ поједини аналитичари тумачили су као корак ка чвршћој безбедносној архитектури региона, коју су метафорички описивали као потенцијални „азијски НАТО”.

Поред безбедносне димензије, Јапан је значајан и као промотер регионалног оквира „слободног и отвореног Индо-Пацифика”. Упоредна анализа јапанске и америчке концепције показује да јапански приступ у већој мери настоји да повеже безбедносне циљеве са економским инструментима – инфраструктурним повезивањем, квалитетним инвестицијама и развојем транспортних и дигиталних коридора – чиме се утицај гради и кроз „позитивну агенду”, а не искључиво кроз одвраћање. Из те перспективе, јапанска политика у Индо-Пацифику настоји да комбинује безбедносну и развојну димензију, чиме се утицај гради кроз институционално повезивање и економску интердепендентност, а не искључиво кроз одвраћање (Prasad, 2019).

АУСТРАЛИЈА

Стратешка позиција Аустралије у великој мери је обликована комбинацијом географске дистанце, снажне економске повезаности са Кином и безбедносне сложености на Сједињене Америчке Државе. Односи између Аустралије и Кине обележени су снажном економском међузависношћу, али и растућим стратешким неповерењем (Parliament of Australia, 2024). Кина је највећи трговински партнер Аустралије, нарочито у области извоза руде гвожђа, угља и пољопривредних производа, што је дуго представљало један од темеља аустралијског економског раста (Export Finance Australia, 2024). Паралелно са јачањем кинеског утицаја у Индо-Пацифику, Аустралија је све отвореније изражавала забринутост у погледу националне безбедности, страних утицаја и заштите критичне инфраструктуре, што је резултирало увођењем рестриктивних мера у областима телекомуникација, страних инвестиција и универзитетске сарадње. На безбедносном плану, односи између Аустралије и Кине додатно су погоршани након јасног сврставања Канбере уз стратегију САД у Индо-Пацифику, укључујући активно учешће у оквиру QUAD и формирање безбедносног партнерства AUKUS (Australian Government

Department of Defence, 2021). Кина ове потезе тумачи као део шире политике обуздавања, док Аустралија своју позицију оправдава потребом за очувањем регионалне стабилности и одрживог безбедносног поретка. Иако су последњих година предузети ограничени дипломатски кораци ка стабилизацији односа и обнови економског дијалога, аустралијско-кинески односи остају структурно оптерећени дубоким разликама у домену безбедности, геополитике и визије будућег уређења Индо-Пацифика.

Иницијатива *AUKUS* представља један од кључних фактора који мењају безбедносну и геополитичку архитектуру Индо-Пацифика. Овим партнерством Аустралија значајно унапређује интероперабилност са САД и Великом Британијом и јача сопствене способности у домену надзора, одвраћања и подводног ратовања. Посебно је важна могућност ефикаснијег праћења кинеских подморничких активности у Индијском и Тихом океану, што *AUKUS* позиционира као дугорочни инструмент војностратешког балансирања кинеске поморске моћи. С друге стране, Кина *AUKUS* тумачи као покушај институционализације безбедносног блока налик азијском НАТО-у, усмереног на њено обуздавање. Ова перцепција додатно оптерећује односе Пекинга и Канбере, упркос чињеници да је Кина и даље највећи трговински партнер Аустралије. Безбедносне претње које произилазе из кинеских активности у Јужном кинеском мору, као и политички и економски притисци које је Пекинг примењивао у периоду 2018–2022. године, подстакли су Аустралију да приоритет да стратешком ослањању на САД и њихове савезнике. На тај начин, аустралијска спољна и безбедносна политика све јасније поприма обресе избора у корист безбедности, чак и по цену дугорочних тензија у економским односима са Кином.

РУСИЈА – СТРАТЕШКИ ПАРТНЕР КИНЕ

Однос Кине и Руске Федерације након избијања рата у Украјини 2022. године све више поприма карактер асиметричног стратешког партнерства, у којем Русија услед међународних санкција, економске изолације и политичке маргинализације постаје све зависнија од кинеског тржишта, финансијских токова и технолошких капацитета (Lo, 2023; Wishnick, 2023). Пекинг, са своје стране, настоји да одржи политичку подршку Москви у међународним форумима и да искористи повољан однос снага у билатералним економским односима, али без формалног савезништва које би га директно увукло у сукоб са Западом. Концепт

„партнерства без ограничења”, прокламован у заједничкој кинеско-руској декларацији из фебруара 2022, представља пре свега политичку поруку о заједничком отпору западној хегемонији, а мање правно или институционално обавезујући оквир савезништва (Blank, 2022).

Војнобезбедносна димензија односа Кине и Русије посебно је видљива у порасту заједничких поморских вежби и патрола, нарочито у западном Пацифику и Јапанском мору, које имају функцију демонстрације силе и сигнализирања стратешке координације према САД и њиховим савезницима (Erickson and Collins, 2023). Русија на Далеком истоку располаже снажном Пацифичком флотом и значајним нуклеарним арсеналом, који и даље представља основу њене стратегије одвраћања, док Кина кроз заједничке активности стиче оперативна искуства и унапређује интероперабилност у поморском домену. Ипак, упркос све учесталијој сарадњи, између две државе и даље постоји извесно међусобно неповерење, што се огледа у одсуству заједничког командног система и формалних обавеза колективне одбране (SIPRI, 2024).

Арктик представља важан, један од значајних стубова кинеско-руских односа, у којем се преплићу геополитички, економски и безбедносни интереси. Русија, Арктик и Северни морски пут добијају додатни значај као алтернатива традиционалним трговинским и енергетским коридорима у условима санкција, док Кина регион посматра као део своје дугорочне стратегије диверсификације снабдевања и пројекције глобалног утицаја (Humpert, 2022). Иако Москва задржава формалну контролу над арктичком војном инфраструктуром и територијом, све израженија економска зависност од кинеских инвестиција и технологија постепено помера равнотежу у корист Пекинга. Стога се арктичка сарадња може посматрати као простор прагматичне конвергенције интереса, али и као индикатор растуће асиметрије у корист Кине у ширем оквиру билатералних односа (Wishnick, 2023).

Сукоб Русије и Украјине оснажио је и безбедносну повезаност Москве и Пекинга, са акцентом на војнотехнолошкој сарадњи. Русија остаје релевантан снабдевач Кине критичним системима, као што су Су-35, С-400 и технологија раног упозоравања на балистичке ракете, али је у последњој деценији уочљив и супротан ток сарадње, јер Кина све више постаје извор компоненти до којих Русија не може доћи због западних санкција. Ово партнерство се надограђује кроз заједнички развој система противваздушне одбране и мотора за борбене авионе, као и кроз растућу динамику

заједничких маневара. Број војних вежби се значајно повећао након 2015. године, а 2022. обележило је интензивирање заједничких ваздушних и поморских патрола, често у осетљивим зонама (у близини Јапана, у Арапском мору и на простору Пацифика). Иако ова сарадња има снажан политички сигнални карактер према трећим актерима, она уједно доприноси реалном унапређењу интероперабилности и способности оружаних снага обе државе (IISS, 2023, p. 211).

У оквиру односа Кине и Русије, БРИКС представља једну од кључних институционалних платформи за артикулацију заједничких ставова у погледу реформе глобалног поретка. Иако БРИКС није формализован као безбедносни савез, његов значај превазилази економску димензију, јер омогућава координацију позиција у оквиру међународних организација и алтернативних финансијских механизма. За Пекинг и Москву овај формат служи као инструмент симболичког и практичног оспоравања западноцентричних институционалних структура, пре свега у домену финансијског и глобалног економског управљања. Истовремено, БРИКС делује као простор за унапређење билатералне сарадње Кине и Русије у областима енергетике, инвестиција и технолошке размене, при чему се нагласак ставља на развој алтернативних канала финансирања и смањење зависности од западних тржишта и валутних система. На тај начин БРИКС доприноси институционализацији руско-кинеског партнерства у ширем геоекономском контексту, повезујући њихову сарадњу са ширим кругом држава које деле интерес за мултиполарни међународни поредак.

За разлику од БРИКС-а, који је пре свега усмерен на економску и политичку координацију, Шангајска организација за сарадњу представља институционални оквир у коме се односи Кине и Русије артикулишу у домену регионалне безбедности. Она омогућава Пекингу и Москви да координишу приступе у борби против тероризма, екстремизма и сепаратизма, али и да усклађују своје безбедносне интересе у Централној Азији, простору који обе државе доживљавају као зону од стратешког значаја. Иако Шангајска организација за сарадњу формално није војни савез, њена вредност за Кину и Русију лежи у могућности изградње институционализованог поверења, редовне безбедносне комуникације и координације војних вежби. Овај механизам омогућава двома силама да стабилизују своје периферије, ограниче утицај спољних актера и истовремено демонстрирају капацитет за заједничко деловање у оквиру регионалне безбедносне архитектуре која је независна од западних савеза.

ОДНОС КИНЕ И ДРУГИХ ДРЖАВА РЕГИОНА (ВИЈЕТНАМ, ЈУЖНА КОРЕЈА, ИНДОНЕЗИЈА, СИНГАПУР)

Понашање Вијетнама, Јужне Кореје, Индонезије и Сингапура према Кини илуструје шире обрасце стратегијског прилагођавања мањих и средњих држава у условима интензивiranог ривалитета великих сила у Индо-Пацифику. Заједничка карактеристика ових држава везано за однос према Кини јесте настојање да се избегне директна конфронтација, уз истовремено тражење начина да се ограничи негативни ефекти њене растуће војне, економске и политичке моћи. Разлике међу њима проистичу из географског положаја, историјског искуства, степена економске зависности и специфичних безбедносних изазова. Заједнички именитељ ових стратегија није избор између балансирања и приклањања, већ настојање да се управља асиметријом моћи без губитка аутономије.

Однос Кине и Вијетнама носи снажан историјски терет и трајну стратешку сумњу, али је истовремено обележен високим степеном економске међузависности и постојањем развијених партијско-државних канала комуникације. Иако су обе земље једнопартијске социјалистичке државе које одржавају редовне контакте партијских елита, структурално спорно питање остаје Јужно кинеско море, где Вијетнам кинеско ширење контроле доживљава као директно угрожавање суверених права и поморске безбедности (International Crisis Group, 2021). Вијетнам настоји да своје позиције легитимише ослањањем на међународно право, док у пракси истовремено гради одвраћајуће капацитете и повећава оперативну присутност у спорним зонама (Ministry of National Defence, Socialist Republic of Viet Nam, 2019). У том контексту, Вијетнам спроводи стратегију „дипломатског баланса”, у оквиру које економски сарађује са Кином, посебно у доменима трговине, ланаца снабдевања и граничне размене, али истовремено продубљује безбедносну и војнотехничку сарадњу са САД, Јапаном и Индијом како би умањио асиметрију моћи у односу на Пекинг (International Crisis Group, 2021). Модернизација морнарице, укључујући увођење малих подморница, обалских ракетних система и унапређење надзора и поморске доменске свести, функционише као инструмент ограниченог одвраћања, док званична политичка позиција остаје да Вијетнам не тежи формалном савезу усмереном против Кине, већ очувању маневарског простора у променљивој регионалној равнотежи (Ministry of National Defence, Socialist Republic of Viet Nam, 2019).

У теоријској равни, спољнополитичко позиционирање Вијетнама може се концептуализовати као стратегија хеџинга (*hedging*), која подразумева истовремену комбинацију економске интердепендентности са доминантном силом и постепене диверзификације безбедносних опција ради управљања стратешком неизвесношћу. Уместо класичног балансирања или приклањања, Ханој одржава високу економску повезаност са Кином, док паралелно развија ограничене одвраћајуће капацитете и проширује безбедносну сарадњу са САД и другим партнерима. Такав приступ омогућава очување маневарског простора и смањење асиметријског притиска у условима растућег надметања великих сила (Nedić, 2022).

Однос Кине и Јужне Кореје карактерише парадокс „економске блискости и безбедносне дистанце”. Кина је један од најважнијих економских партнера Јужне Кореје, али се корејска безбедносна архитектура ослања на савез са САД и на управљање егзистенцијалном претњом са севера. Питање Северне Кореје додатно компликује однос са Кином. Сеул види Кину као неопходног актера за било какву деескалацију, док Пекинг настоји да избегне сценарио колапса Пјонгјанга и ширења америчког утицаја до своје границе (International Crisis Group, 2022). У последњој деценији технолошко-економска димензија постаје централна оса односа. Компаније као што су *Samsung* и *SK Hynix* позиционирају Јужну Кореју као кључни чвор глобалних ланаца полупроводника, што Сеул доводи у ситуацију да балансира између америчких безбедносних захтева (технолошка контрола, индустријска политика) и кинеских економских притисака (тржиште, инвестиције, извозне зависности). Због тога корејска политика према Кини све више поприма обресе „селективног усклађивања”: сарадња тамо где су економски трошкови раздвајања превисоки, уз истовремено јачање одбрамбене везаности за САД и мере за смањење стратешких рањивости (Congressional Research Service, 2023).

Однос Кине и Индонезије је превасходно прагматичан и заснован на економским интересима, али га истовремено оптерећују питања суверенитета и поморских права у ширем акваторијуму око острва Натуна, која Индонезија третира као део своје искључиве економске зоне. Џакарта формално избегава да се позиционира као страна у великим блоковским надметањима и наглашава принцип „стратешке аутономије”, али кинеске активности у зонама које Индонезија сматра својим периодично производе безбедносне тензије и захтевају демонстрацију државне контроле и оперативног присуства (Gindarsah, 2017). Истовремено, Кина

представља значајан извор инвестиција и инфраструктурне сарадње, што подстиче Индонезију да конфликтне елементе односа држи у „контролисаном регистру” и да избегава ескалацију која би угрозила националне развојне приоритете (RSIS, 2025). У том оквиру, Индонезија комбинује јачање поморских капацитета, патролирање и „опрезну економску кооперацију” са Пекингом. У геополитичком смислу, њена тежина додатно произилази из контроле кључних поморских теснаца (Малачког, Сундског и Ломбочног) и способности да утиче на безбедност поморских линија комуникација, што јој даје потенцијал „тихог регулатора” регионалних динамика, укључујући и односе са Кином (RSIS, 2025).

Однос Кине и Сингапура спада међу најразвијеније у економском и финансијском смислу у Југоисточној Азији, али је истовремено пажљиво структуриран тако да не наруши стратешку равнотежу у којој Сингапур функционише као чвор логистике, трговине и дипломатије у региону. Сингапур одржава интензивне економске везе са Кином, укључујући инвестиције, финансијске услуге и трговину, ослањајући се на сопствену репутацију стабилног и предвидивог регулаторног окружења и статус регионалног чворишта као кључну компаративну предност (Goh, 2016). Истовремено, настоји да избегне идентификацију са било којим блоком и да свој међународни легитимитет гради на принципима отворености, поштовања међународног права и очувања стабилности поморских комуникација, што представља централни елемент његове стратегије односа са великим силама (Kuik, 2016). На безбедносном плану делује као неформални партнер САД, посебно у доменима приступа, логистичке подршке и интероперабилности, али без формализације савезништва које би било усмерено против Кине (Goh, 2016). Управо у тој двострукој улози, економској интеграцији са Кином и практичној безбедносној кооперацији са САД, налазе се и главне предности и структурни ризици сингапурске позиције у Индо-Пацифику (Goh, 2016; Kuik, 2016). Због тога се стратегија Сингапура може описати као облик „активне неутралности” усмерен на минимизовање политичке конфронтације, максимизовање институционалног утицаја и очување простора за посредничку дипломатију у условима интензивирања ривалитета великих сила у економској, технолошкој и безбедносној сфери (Kuik, 2016). У теоријском смислу, Сингапур представља један од најјаснијих примера стратегије хецинга у Југоисточној Азији. Његово позиционирање карактерише истовремено продубљивање економске интеграције са Кином и развој безбедносних

резервних опција кроз блиску сарадњу са САД, при чему ниједна од тих димензија не прелази праг формалног савезништва или отвореног балансирања (Nedić, 2022). Такав приступ омогућава очување аутономије и флексибилности у условима пораста стратешке неизвесности.

Упоредна анализа показује да, упркос различитим степенима изложености и зависности од Кине, све четири државе настоје да избегну бинарну логику великосилског надметања и да кроз варијанте хецинга, селективног усклађивања или стратешке аутономије очувају простор за сопствено маневрисање. Посебну димензију регионалне динамике представља Тајланд, чија географска позиција отвара могућност изградње канала преко земљоуза Кра¹⁴ као алтернативе Малачком мореузу. Иако пројекат није институционално реализован, иницијатива се периодично разматра у стратешкој литератури као потенцијални начин ублажавања кинеске зависности од Малачког мореуза и редефинисања токова поморске трговине (Storey, 2017). Истовремено, такав развој имао би значајне импликације по позицију Сингапура, Индонезије и стратегијске прорачуне САД у домену контроле поморских линија комуникација.

Иако се безбедносне и геостратешке позиције држава Индо-Пацифика према Кини знатно разликују, већина актера формално прихвата политику „једне Кине” као основу дипломатских односа са Пекингом. Међутим, иза те формалне сагласности крију се значајне разлике у тумачењу и практичној примени овог принципа, што га чини важним индикатором ширих геополитичких оријентација. Док неке државе доследно настоје да избегну сваки потез који би могао бити протумачен као подршка тајванској државности, друге задржавају простор за неформалну сарадњу са Тајпејом, посебно у доменима трговине, технологије и безбедности.

У том контексту, Индија и Јапан формално признају принцип „једне Кине”, али истовремено одржавају развијене, иако незваничне, односе са Тајваном, што одражава њихову тежњу да ограниче кинески утицај у региону без директне конфронтације. Аустралија такође задржава званичну подршку овом принципу, али све чешће усклађује своју политику са ставовима САД и савезника који истичу значај стабилности у Тајванском мореузу. Русија, насупрот томе, доследно подржава кинеско тумачење политике „једне Кине”, што је у складу са ширим стратешким партнер-

¹⁴ Земљоуз Кра (*Kra Isthmus*) представља најужи копнени појас Тајланда који повезује Малајско полуострво са остатком континенталне југоисточне Азије.

ством са Пекингом. Државе Југоисточне Азије, укључујући Вијетнам, Индонезију и Сингапур, формално поштују овај принцип, али настоје да задрже прагматичан приступ који им омогућава економску сарадњу са Кином, уз истовремено избегавање потпуне политичке зависности. Јужна Кореја се налази у сличној позицији, балансирајући између стратешког савезништва са САД и економске међузависности са Кином. На тај начин, политика „једне Кине” функционише не само као дипломатска норма већ и као средство индиректног стратешког позиционирања држава у ширем индопацифичком поретку. Разлике у начину на који се овај принцип тумачи и примењује одражавају дубље обрасце балансирања и ограниченог сврставања, који карактеришу савремену регионалну динамику.

ЕВРОПСКА УНИЈА И ИНДО-ПАЦИФИК

За разлику од САД, које су рано идентификовале Кину као примарни стратешки изазов, европским државама било је потребно више времена да прихвате чињеницу да и саме имају активну улогу у одговору на безбедносне ризике који произилазе из кинеске пројекције моћи. Како истиче Телис (Tellis, 2021), тек у последњој деценији долази до јаснијег усмеравања европских безбедносних политика ка Индо-Пацифику, делом као реакција на све израженију кинеску активност ван Источне Азије, а делом као последица стратешког заокрета САД ка Азији. Овај процес одвијао се постепено и често неуједначено, услед различитих националних интереса и нивоа зависности од кинеског тржишта унутар саме Европске уније. Упркос израженој економској и трговинској повезаности са Кином, ЕУ у последњој деценији све јасније артикулише забринутост због растуће кинеске асертивности у Индо-пацифичком региону. Та забринутост је институционално формулисана у документу *Strategic Compass* из 2022. године, у којем Кина бива препозната као актер чије понашање има потенцијално дестабилизујуће последице по међународни поредак заснован на правилима. У том контексту, Европска унија је 16. септембра 2021. представила своју прву свеобухватну Индо-пацифичку стратегију, чиме је формално признала да безбедносна динамика овог удаљеног региона има директне импликације по европске интересе (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 1; European Commission, 2021).

Кључну улогу у раном европском ангажовању у Индо-Пацифику имале су Француска и Велика Британија, које су већ од 2014. постале носиоци европске поморске дипломатије у региону. Ослањајући се на

прекоморске територије, глобалне војне капацитете и дугогодишње стратешке везе са САД, ове две државе започеле су редовно учешће у заједничким војним вежбама, операцијама слободе пловидбе (*Freedom of Navigation Operations – FONOPs*) и споразумима о коришћењу логистичких и војних база у региону. Такве активности представљају покушај европских сила да симболички и практично одговоре на кинеске демонстрације силе на мору и да подрже принципе слободе пловидбе и поштовања међународног права (Odgaard, 2022).

Значајан институционални помак настаје након 2018, када се европско присуство у Индо-Пацифику постепено шири и диверзификује. Француска, као једина држава чланица ЕУ са сталним територијама у Пацифику (Нова Каледонија, Француска Полинезија и Валис и Футуна), заузима централно место у формулисању европске регионалне политике, док Немачка и Холандија први пут шаљу ратне бродове у мисије усмерене ка очувању слободе пловидбе и јачању партнерстава са државама региона. Усвајањем Индо-пацифичке стратегије 2021. године, Европска унија додатно институционализује ове активности и најављује развој механизма за координацију безбедносне, дипломатске и економске политике у региону (European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2021).

Иако Европска унија не располаже јединственим војним капацитетима упоредивим са великим силама, њен утицај у Индо-Пацифику проистиче из комбинације регулаторне, трговинске и нормативне моћи. Као један од највећих светских трговинских актера и носилац глобалних стандарда у областима трговине, технологије и заштите података, ЕУ настоји да своје присуство у региону гради кроз економске инструменте, партнерства и мултилатералне оквире. На тај начин, европски приступ Индо-Пацифику не представља директан облик војног обуздавања Кине, већ покушај да се очува стабилност и предвидивост међународног поретка у условима растућег геополитичког ривалитета.

НАТО И ИНДО-ПАЦИФИК – СЕЛЕКТИВНО АНГАЖОВАЊЕ

У стратегијским документима САД, нарочито *National Security Strategy* из октобра 2022, инсистира се на концепту „глобалног НАТО-а” и теснијем повезивању евроатлантске и индо-пацифичке безбедности, што додатно подстиче процес „азијско-пацифизације” НАТО-а (The White House, 2022b). У том контексту, разматрана је и могућност отварања

канцеларије НАТО-а за везу у Токију као симболичког и практичног чвора сарадње са Јапаном, Аустралијом, Јужном Корејом и Новим Зеландом, иако су неке чланице попут Француске изражавале резерве према том кораку. Паралелно с тим, Европска унија, Уједињено Краљевство, Француска и Немачка усвојили су сопствене стратегије везане за ИП и појачали безбедносни дијалог са САД и регионалним партнерима, укључујући и закључивање војних споразума са Јапаном, што практично олакшава продубљивање америчко-европског савезништва у Индо-Пацифику. Ова конвергенција политика указује да се безбедност више не посматра као искључиво регионална, већ као међусобно повезан систем у којем се евроатлантски и индо-пацифички театар све више преплићу (NATO, 2022; LSE IDEAS, 2023).

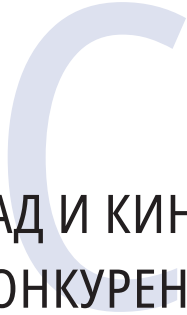
У Саопштењу са Самита Северноатлантског савета (*North Atlantic Treaty Organization – NATO*), објављеном 2021. године, истакнуто је да „кinesке амбиције и асертивно понашање представљају системске изазове за међународну заједницу и безбедност Алијансе”. Као кључне области безбедносне забринутости наведени су: политика принуде, растући нуклеарни арсенал, интензивна војна модернизација, развој стратешког партнерства са Русијом, недовољна транспарентност у доношењу и спровођењу политика, као и системска употреба дезинформација као инструмента геополитичког утицаја (NATO, 2021). Иако НАТО формално препознаје ове изазове, Алијанса још није развила целовиту стратегију за њихово управљање.

Објављивањем новог концепта НАТО-а у јуну 2022. године (*NATO 2022 Strategic Concept*), Алијанса је први пут експлицитно окарактерисала Кину као изазов својим интересима, безбедности и вредностима, наглашавајући да „декларисане амбиције и присилне политике Кине подривају наше интересе, безбедност и вредности”, као и да продубљено „стратешко партнерство” између Русије и Кине поткопава међународни поредак заснован на правилима (NATO, 2022). Паралелно с тим, документ предвиђа продубљивање сарадње са азијско-пацифичким партнерима у областима сајбер безбедности, поморске безбедности, нових технологија и борбе против дезинформација. У пракси, последњих година Јапан, Јужна Кореја, Аустралија и Нови Зеланд све чешће учествују на НАТО самитима и високим политичким форумима, што указује на поступену „азијско-пацифичку димензију” НАТО активности (NATO, 2021; Real Instituto Elcano, 2023).

Ова сарадња није искључиво *ad hoc* политичке природе, већ је институционално утемељена кроз статус такозваних партнера широм света (*partners across the globe*), који у оквиру НАТО оквира обухватају Јапан, Аустралију, Јужну Кореју и Нови Зеланд. Иако ове државе нису чланице Алијансе, оне редовно учествују у заједничким војним вежбама, обукама, консултацијама и програмима интероперабилности, као и у сарадњи у областима сајбер безбедности, нових технологија, отпорности и поморске безбедности. Њихово све чешће присуство на самитима НАТО-а након 2022. године указује на постепено институционално продубљивање сарадње и на трансрегионалну артикулацију безбедносних интереса. На тај начин, без формалног проширења чланства, Алијанса гради мрежни модел сарадње који повезује евроатлантски и индо-пацифички безбедносни простор.

Ипак, упркос растућем интересовању држава чланица, НАТО као алијанса остаје ограничено присутан у контексту одговора на кинеске изазове и шире америчко-кинеско конкуренцијско усмерење, што представља структурални раскорак између трансатлантске реторике и оперативне реалности. Оклевање НАТО-а да у пуној мери препозна и интегрише кинески фактор у своје дугорочне безбедносне пројекције није неочекивано, будући да Алијанса традиционално почива на претпоставци да су САД гарант безбедности европског континента у случају војне претње. Ова претпоставка је, међутим, била доведена у питање током администрације Доналда Трампа у првом мандату, када је Вашингтон отворено преиспитивао своју посвећеност принципу колективне одбране (члан 5), што је уздрмало поверење савезника у стабилност трансатлантског стуба безбедности (Odgaard, 2022).

Руска инвазија на Украјину 2022. године додатно је променила безбедносне приоритете Алијансе. Вашингтон се у све већој мери ослања на Европску унију, а не искључиво на НАТО, приликом обликовања будуће европске безбедносне архитектуре, посебно у области технолошких, сајбер и свемирских способности, где Алијанса показује извесни степен оперативног заостајања. Немачка је фебруара 2022. године најавила повећање одбрамбених издатака на преко 2% БДП-а, што представља стратешки заокрет и потенцијално сигнализира обновљену посвећеност европских савезника колективној безбедности. Уколико се овај тренд одржи, он може допринети јачању централне улоге НАТО-а у трансатлантској архитектури одвраћања и одбране (Odgaard, 2022).



САД И КИНА: ИЗМЕЂУ САРАДЊЕ, КОНКУРЕНЦИЈЕ И КОНФЛИКТА

Међусобни однос САД и Кине представља најважнију геополитичку релацију савременог света. У међународним односима ретко се јавља ривалитет чије последице захватају читаву планету (економски, технолошки, политички и безбедносно). Однос САД и Кине није нормална геополитичка конкуренција. Сједињене Америчке Државе и Кина нису само две највеће економије света. То су две силе са радикално различитим политичким системима, визијама глобалног поретка и приступима међународним институцијама, безбедности и регионалним аранжманима. У том контексту, ИП представља „гравитационо језгро” њихове конкуренције. Разлог за то није само географски, иако регион обухвата Тихи и Индијски океан, две најважније поморске артерије света, већ и економски, политички и технолошки.

Сједињене Америчке Државе желе да очувају међународни поредак, који им омогућава политичку, војну и економску доминацију још од 1945. године. Кина жели да га преобликује тако да буде компатибилан са њеним политичким моделом и дугорочним националним интересима. Ривалитет се стога одвија кроз поморску доминацију, технологије и стандарде, трговинске токове, геополитику и војно присуство, енергетске и инфраструктурне ланце, идеолошке наративе и институционалне норме. Сједињене Америчке Државе приписују Кини ревизионистичку природу, кршење међународног права, радикално ширење у Индо-Пацифику,

технолошки ауторитаризам. Кина види САД као силу која блокира њен просперитет.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ОДНОСА САД–КИНА: СТАБИЛНА КОНКУРЕНЦИЈА ИЛИ НЕСТАБИЛНО РИВАЛСТВО?

Односи САД и Кине у Индо-Пацифику данас представљају централну осу савремене системске конкуренције. Интензивирање кинеског економског, политичког и војног присуства у Индо-Пацифику убрзало је промене у регионалним односима моћи и подстакло реакције кључних актера, укључујући САД, Индију, Јапан и Аустралију. Током последње деценије регион је постао један од централних простора у којима се артикулишу глобалне геополитичке трансформације, што је мотивисало државе да формулишу сопствене стратегије, безбедносне концепте и облике партнерства. Индо-Пацифик се профилисао као кључно жариште савременог међународног система, у којем се преплићу безбедносна конкуренција, технолошко надметање и контрола поморских комуникација. У условима дубоких разлика у интересима и растуће неизвесности институционални оквири и механизми сарадње све више се посматрају као инструменти за управљање конкуренцијом и смањење ризика неконтролисане ескалације.

У академској литератури појављује се и концепт Индо-пацифичке повеље, по узору на Атлантску повељу,¹⁵ као флексибилног нормативног оквира координације држава региона (Paskal, 2021, pp. 4–6). Иако је реч о нормативној и још увек неформалној идеји, она указује на растућу потребу за артикулацијом заједничких принципа и правила понашања у простору који све више карактеришу стратешка конкуренција и институционална фрагментација. Повеља би у том смислу могла да функционише као симболички и практични оквир за стабилизацију односа, без претензије да замени постојеће безбедносне или економске аранжмане.

Све већи стратешки значај Индо-Пацифика тесно је повезан са перцепцијом раста кинеског утицаја, који обухвата истовремене процесе војне модернизације, ширења оперативног присуства и интензивирања

¹⁵ Атлантска повеља је заједничка декларација коју су 1941. усвојили лидери САД и Уједињеног Краљевства, Френклин Д. Рузвелт и Винстон Черчил. Њоме су утврђени основни принципи послератног међународног поретка, као што су право народа на самоопредељење, одбацивање територијалних освајања, слободна трговина и колективна безбедност. Атлантска повеља представљала је један од темеља каснијег оснивања Уједињених нација.

политичке реторике у вези са осетљивим територијалним питањима. Паралелно са тим, уочава се пораст активности и инцидената у више тачака регионалне нестабилности, укључујући граничне зоне и поморске просторе од високог стратешког значаја (Paskal, 2021, pp. 12–18). Ови процеси доприносе убрзавању безбедносних иницијатива и нових партнерских конфигурација, које се све чешће посматрају као механизми за ограничење регионалних дисбаланса и управљање ризицима. У таквим околностима идеја о заједничком нормативном оквиру попут Индо-пацифичке повеље добија на релевантности као потенцијални инструмент превенције конфликта и стабилизације ширег безбедносног окружења.

Ранији приступ САД према Источној Азији и Кини био је заснован на политици конструктивног ангажовања, која је добила систематски оквир у стратегијским разматрањима Џозефа Наја почетком две хиљадитих година. Полазна претпоставка овог приступа била је да укључивање Кине у глобалне економске и институционалне токове може допринети стабилности и смањењу вероватноће конфронтације (Nye, 2004). Према овом моделу, америчко присуство у региону имало је двоструку функцију: одвраћање од употребе силе и ограничавање безбедносних дилема међу регионалним актерима. Нај је истовремено указивао да алтернативе оваквом приступу, тј. ограничено повлачење или директно обуздавање Кине не би допринели дугорочној стабилности, већ би повећали ризике од дестабилизације (Nye, 2011).

Постепеним променама у глобалном распореду моћи и унутрашњој трансформацији Кине, овај модел почео је да губи кредибилитет у америчким стратешким круговима. Док су САД у дужем периоду настојале да подстакну интеграцију Кине у постојећи међународни поредак, доласком нових политичких елита у Пекингу уочљив је прелаз ка асертивнијем спољнополитичком наступу и интензивнијем ширењу економског и дипломатског утицаја. Ова промена била је праћена убрзаном модернизацијом војних капацитета, што је постепено довело до ревизије америчке процене о дугорочним ефектима ангажовања.

У том контексту, у стратешким документима САД након 2017. године долази до јаснијег формулисања конкурентског наратива, у којем се Кина све отвореније описује као актер који настоји да преобликује регионални и глобални поредак у складу са сопственим интересима (The White House, 2017). Са друге стране, кинески стратешки документи истичу да америчке политике технолошког, војног и институционалног

позиционирања подривају стратешку стабилност и легитимишу даље јачање Народноослободилачке армије (State Council Information Office of the PRC, 2019). На нивоу званичних наратива консолидовао се образац узајамног подозрења, који је постао основа за нову фазу стратешког надметања.

Према проценама америчких одбрамбених структура, током претходне деценије дошло је до значајних промена у кинеском војном потенцијалу, при чему је уочено убрзано унапређење готово свих сегмената Народноослободилачке армије. У тим анализама истиче се да се кинеска стратегија све више усмерава на смањење предности које САД имају у појединим доменима, уз истовремено јачање капацитета за деловање у сложеним, вишедимензионалним оперативним окружењима (U. S. Department of Defense, 2018). Тренд обухвата модернизацију конвенционалних и нуклеарних снага, као и развој свемирских и сајбер капацитета.

Истовремено, обе стране све чешће указују на опасност од ерозије постојећих режима одвраћања и контроле наоружања, наглашавајући да интеграција нуклеарних, конвенционалних, свемирских и сајбер средстава у јединствене стратегије може повећати ризик погрешних процена и нежељене ескалације (Heath *et al.*, 2016). Управо овај прелаз ка мултидоменском одвраћању представља један од кључних структурних фактора нестабилности, јер проширује простор у којем се могу јавити инциденти са потенцијално несразмерним последицама.

Додатну напетост у билатералне односе уноси и питање Тајвана, које у америчко-кинеским односима функционише као један од најосетљивијих политичко-безбедносних чворова. Либерализација смерница за контакте америчких званичника са тајванским представницима 2021. године допринела је перцепцији у Пекингу да се нарушавају постојећи дипломатски аранжмани, што је додатно интензивирало реторичке и војне сигнале обе стране (U. S. Department of State, 2021). Паралелно са тим, формирање кинеске војне логистичке базе у Цибутију означило је нову фазу у ширењу оперативног дometа Народноослободилачке армије ван непосредног окружења Источне Азије, чиме се геополитичка динамика додатно проширила на простор Африке и Индијског океана.

Јужно кинеско море представља централни простор у којем се највидљивије материјализује ривалитет између САД и Кине. За државе региона оно је извор енергетских ресурса и главни коридор поморске трговине, док је за Пекинг од кључног значаја јер омогућава контролу трговачких

токова ка Блиском истоку и Африци, као и директан приступ Индијском и Тихом океану. Кинеска настојања да прошире оперативну контролу над овим простором представљају део шире стратегије позиционирања Кине као поморске велике силе, док Вашингтон у томе препознаје дугорочни изазов сопственом утицају у Азији (Daly, 2022).

У америчком стратешком дискурсу све је присутнија процена да би локализована криза у Јужном кинеском мору могла ескалирати у шири сукоб са Кином. Овакве анализе не полазе од претпоставке о намерној конфронтацији, већ од ризика погрешне процене, нејасних сигнала и убрзане војне интеракције у зонама појачаног присуства (Cronin and Kaplan, 2021). У том контексту, САД настоје да прошире војнополитичке аранжмане који превазилазе класичне билатералне савезе и повезују државе са директним интересима у слободи пловидбе и територијалним споровима са Кином (Green, 2021).

Истовремено, кинеске активности у спорним рејонима, укључујући изградњу вештачких острва, постепено повећање војног присуства и употребу поморских платформи у „сивој зони”, омогућиле су Пекингу да унапреди свој стратешки положај без преласка прага отворене ескалације (Le Miere, 2011; Fravel, 2019). Као одговор, САД су интензивирале операције слободе пловидбе (*Freedom of Navigation Operations – FONOP*), наглашавајући непризнавање кинеских територијалних потраживања и настојећи да очувају принципе међународног поморског права (Wiegand and Ryoo-Ellison, 2020).

У настојању да прилагоди своју регионалну стратегију новој динамици односа са Кином, америчка политика све више напушта ослањање искључиво на класичне мултилатералне механизме и окреће се изградњи флексибилније, разгранате мреже партнерстава. Овај приступ подразумева повезивање постојећих савезништава са мањим, функционално усмереним форматима сарадње, који омогућавају бржу координацију и виши степен оперативне интероперабилности. Тако се безбедносна архитектура у Индо-Пацифику све више обликује као систем међусобно повезаних чворова, у којем САД задржавају улогу координатора и посредника између различитих актера.

Бајденова администрација је у значајној мери продубила овај приступ, посебно јачањем формата као што је *QUAD*, који је подигнут на највиши политички ниво и проширен сарадњом у областима климатске политике, напредних технологија, сајбер безбедности, свемира и изградњи

заједничких инфраструктура. Паралелно са тим, САД су прошириле дијалог и партнерства са ASEAN-ом, Јужном Корејом, Вијетнамом и острвским државама Пацифика, укључујући и иницијативе усмерене на заједнички надзор поморског простора и јачање свести о поморском домену.

Истовремено су успостављени и нови механизми дубље безбедносне и технолошке интеграције, међу којима се издваја партнерство AUKUS, као и формат I2U2¹⁶, који проширује мрежу безбедносних чворишта ка Блиском истоку. Ови аранжмани указују на постепено ширење америчке стратегије ка моделу „одвраћања кроз повезивање”, у којем се безбедносни, технолошки и индустријски капацитети партнера интегришу у шири оквир дугорочне конкуренције са Кином (Zhao, 2023, p. 16).

Према Стратегији националне одбране САД из 2026. године Кина је идентификована као централни стратешки конкурент, али се истовремено наглашава да сукоб „није ни неизбежан ни пожељан”. Уместо директне конфронтације, документ истиче потребу за јачањем одвраћања кроз комбинацију сопствених капацитета и блиске сарадње са савезницима, како би се спречила доминација било ког актера у кључним регионима Индо-Пацифика (U. S. Department of Defense, 2026). Посебан нагласак ставља се на већу улогу партнера у колективној безбедности и развој заједничких одбрамбених способности. У истом документу истиче се да САД први пут истовремено морају да одвраћају два нуклеарна конкурента, Кину и Русију, што значајно усложњава стратешко окружење и захтева интегрисани приступ безбедности. Партнерство Москве и Пекинга у том контексту се посматра као фактор који може утицати на регионалне и глобалне безбедносне динамике, без формализације савезничких обавеза (U. S. Department of Defense, 2026; CSIS, 2026). Овај развој подстиче САД да додатно интегришу савезничке и институционалне механизме у своју дугорочну стратегију.

Кина, са своје стране, настоји да умањи асиметрију у односу на САД ослањајући се на сарадњу са Русијом и другим државама у оквиру Шангајске организације за сарадњу, Евроазијске економске уније и БРИКС-а,

¹⁶ I2U2 је скраћеница која се односи на *India, Israel, United Arab Emirates, United States* (Индија, Израел, Уједињени Арапски Емирати и САД), што је стратешки савез или групација четири земље која се фокусира на сарадњу у области економије, безбедности и иновација, посебно у индијско-пацифичком региону. Ова иницијатива је званично покренута 2021. и има за циљ унапређење регионалне сарадње и глобалних изазова кроз заједничке пројекте и партнерства.

настојећи да преко ових формата ојача евроазијске везе и смањи зависност од западноцентричних институција (Heath *et al.*, 2016; Swaine, 2017). Истовремено, кинеска стратегија дугорочно наглашава унутрашњи развој и економску модернизацију као основу за ширење спољнополитичког утицаја, што је допринело постепеној консолидацији њене позиције у међународном систему (Wen, 2018). Растућа кинеска улагања у напредне војне и дуалне технологије, укључујући вештачку интелигенцију, аутономне системе и хиперсонично оружје, значајно су појачала динамику безбедносне дилеме у Индо-Пацифику. Унапређивањем својих *A2/AD* капацитета, Пекинг настоји да повећа трошкове деловања противницима у зонама које сматра виталним за сопствену безбедност, што се у Вашингтону тумачи као изазов постојећем балансу (Medeiros, 2019). Последица овог процеса јесте све израженији инструментализовани притисак на савезнике САД, који се манифестује кроз дипломатске мере, економске санкције и војне сигнале. Посебно илустративан пример представља реакција Пекинга на распоређивање америчког система противракетне одбране (*Terminal High Altitude Area Defense – THAAD*) у Јужној Кореји 2016, које је Кина посматрала као нарушавање сопственог стратешког окружења (Medeiros, 2019).

Паралелно са безбедносном димензијом, ривалитет САД и Кине све се израженије преноси у сферу економије и технологије, где се трговина, инвестиције и ланци снабдевања све чешће третирају као питања националне безбедности. Ова секјуритизација¹⁷ економских односа, односно трговине подстиче политику технолошког раздвајања, рестрикција извоза полупроводника и контроле трансфера критичних технологија, што продубљује структурну конкуренцију између две силе.

Поред енергетике, обе силе користе инструменте иностране помоћи и финансијске дипломатије као средства за унапређивање сопствених геостратешких и економских интереса. Кроз кредите, инвестиције и развојне пројекте, финансијска подршка често се трансформише у инструмент политичког утицаја на државе примаоце. Ове праксе представљају трајну карактеристику глобалног система у којем се економски ресурси све чешће користе као средство пројекције моћи (Regilme and Hodzi, 2021).

¹⁷ Секјуритизација трговине (*securitization of trade*) означава процес у коме се трговински и економски односи почињу тумачити и третирати као питања националне безбедности, а не искључиво као питања економске ефикасности, раста и међузависности.

Енергетска безбедност представља једну од важних, али често заповстављених димензија америчко-кинеског односа. Раст кинеске потражње за нафтом и гасом посматра се у Вашингтону као фактор који може утицати на стабилност глобалних тржишта и безбедност снабдевања. У том контексту, америчке анализе указују на ризик да би интензивирање кинеског присуства на енергетским тржиштима могло подстаћи геоекономску конкуренцију и повећати осетљивост међународног система на кризе (Liu, 2017).

У широј перспективи надметање САД и Кине представља дугорочан структурни процес, чији ће исход зависити од способности сваке стране да одржи економску, технолошку и институционалну предност. Ова динамика обликује не само билатералне односе већ и шири међународни поредак, чинећи Индо-Пацифик кључним простором у којем се одвијају савремене глобалне трансформације.

У савременом периоду односи САД и Кине одвијају се у оквиру паралелних процеса сарадње и ривалитета, чија равнотежа зависи од стратешких приоритета и одлука политичких елита у обе земље. Поред војне и економске конкуренције, спорне тачке остају и у области трговине, технологије и заштите интелектуалне својине, што продубљује напетости у међусобним односима. Истовремено, сарадња у областима као што су контрола наоружања и сузбијање транснационалних претњи показује да и даље постоји ограничен, али реалан простор за прагматично и функционално уређене односе.

Растућа асертивност обе стране, уз убрзану војну модернизацију и ширење операција у „сивој зони“, повећавају ризик од погрешних процена и нежељене ескалације. Посебно забрињавајуће постаје ширење ривалитета на нове домene, пре свега свемир, где недостатак транспарентности и јасних норми понашања додатно усложњава управљање кризама. У таквом окружењу чак и ограничени инциденти могу попримити шири стратешки значај. Сходно томе, карактер односа САД и Кине у Индо-Пацифику све више поприма обележја структурно осетљиве конкуренције, у којој ниједна страна није спремна да одустане од стратешких циљева, али настоји да избегне директан сукоб.

Укупно посматрано, однос САД и Кине у Индо-Пацифику не може да се сведе ни на модел стабилне равнотеже ни на линеарни пут ка конфронтацији. Реч је о односу у коме се истовремено одвијају процеси ограничене сарадње и системске конкуренције, при чему тежиште све

више прелази на управљање ризицима и контролу кризних ситуација. Кључни извор осетљивости није само број војних платформи или учесталост инцидената већ чињеница да се ривалитет шири на више домена (поморски простор, технологија, сајбер и свемир), што повећава сложеност сигнализације и отежава процену намера. У таквом окружењу стабилност зависи од способности обе стране да одвоје одвраћање од провокације и да, без одустајања од стратешких циљева, одрже минимални сет правила понашања у зонама контакта. Полазећи од тога, наредне целине разматрају кључне механизме који формирају овај однос: инструменте одвраћања, архитектуру партнерстава, економско-технолошке полуге и управљање жаришним тачкама ризика.

НУКЛЕАРНА КОМПОНЕНТА РИВАЛСТВА САД И КИНЕ

Нуклеарна димензија америчко-кинеског ривалства постаје један од кључних фактора будуће глобалне стабилности. Проширење кинеског нуклеарног арсенала у последњој деценији мења безбедносну архитектуру Источне Азије, подижући питање стратешке стабилности унутар окружења у којем се већ преплићу америчке, кинеске и регионалне моћи. Иако је вероватноћа нуклеарног рата и даље мала, ризик од кризне ескалације, погрешне процене или намерног упућивања нуклеарних сигнала постао је већи у односу на период постхладноратовске доминације Сједињених Америчких Држава. Форд (Ford, 2023) истиче да раст кинеског арсенала не подразумева непосредну претњу по глобалну нуклеарну безбедност, али раст кинеских капацитета прати интензивније нуклеарно сигнализације у кризним ситуацијама. Овај процес, посматран у ширем стратешком контексту, указује на појаву нове карактеристике односа, у којој нуклеарни арсенали не служе само за одвраћање већ и за преговарачку предност, демонстрацију моћи и ограничену употребљивост у кризним ситуацијама. Како Форд наводи, уместо класичне бинарне равнотеже као у Хладном рату, данашњи систем све више тежи мултиполарном нуклеарном окружењу, у којем свака промена капацитета једне државе ствара домино-ефекат у стратегијама одговора осталих. То не чини рат вероватним, али га чини ризичнијим него у претходним фазама међународног поретка.

Америчка глобална позиција, дуго перципирана као институционализована доминација, улази у фазу стратешког преиспитивања услед успона Кине као глобалног конкурента. Сједињене Америчке Државе

нису прва велика сила која верује да њена надмоћ омогућава апсорпцију ривала у сопствени поредак. Историјска искуства показују да велике силе у периоду доминације често потцењују дугорочну динамику успона конкурената. Питање да ли САД треба да прихвате однос стратешке стабилности са Кином дуго је било предмет расправе у Вашингтону, нарочито у Обаиној администрацији. Суштина дилеме лежи у процени да би формално признање таквог односа значило да Кина поседује капацитет да ефективно одвраћа САД, што би јој отворило простор за самосталније деловање у домену спољне, одбрамбене и безбедносне политике. Савезници САД, посебно Јапан, Јужна Кореја и Вијетнам, овакво исходите виде као ризик, јер би оно САД приближило паритету са Кином, а тиме и смањило њихову способност да гарантују регионалну безбедност. Због тога, прихватање стратешке стабилности повећава страх од парадокса стабилност – нестабилност. Док би на глобалном нивоу вероватноћа нуклеарног рата опала, Пекинг би на регионалном нивоу могао постати асертивнији. Јапански став то јасно илуструје. Јапанска јавност могла би да изгуби поверење у америчке безбедносне гаранције уколико би комбиновани кинеско-руски нуклеарни потенцијал премашио амерички (Kostić, 2020).

Под овим околностима администрација Барака Обаме одбила је 2016. да званично призна однос узајамне рањивости и стратешке стабилности са Кином, као и да усвоји политику државе да неће прва употребити (*no-first-use*) нуклеарно оружје. Континуитет те политике настављен је и под Доналдом Трампом, уз образложење да САД „не могу прихватити ситуацију у којој Кина достиже нуклеарни паритет и затим то користи као инструмент принуде” (Kostić, 2020). Увећање кинеског нуклеарног арсенала након 2020. представља један од кључних фактора који ће обликовати стратешку стабилност у 21. веку (Center for Global Security Research, 2023). Истовремено расту забринутости да би ограничени нуклеарни удар у оквиру регионалног сукоба, нарочито у ИП, могао постати вероватнији сценарио уколико се политике одвраћања не прилагоде. У том контексту, питање *no-first-use* доктрине постаје централно у процени ризика нуклеарне ескалације између САД и Кине. Први формални разговори САД и Кине о нуклеарним питањима одржани су 2023, али је већ наредне године Пекинг одбио наставак дијалога, што указује на дубоку стратешку неповерљивост и различите визије будућег режима контроле наоружања (Mount, 2024).

Вашингтон са све већом забринутости прати убрзано ширење кинеског нуклеарног арсенала. Према извештају Пентагона из 2022. године (*China Military Power Report – CMPR*), Кина већ поседује преко 400 оперативних бојевих глава, а процене указују да би до 2035. могла достићи до 1.500 (U. S. Department of Defense, 2022). Истовремено се проширују комплекси за интерконтиненталне балистичке ракете на северозападу земље, модернизују се стратешке подморнице кроз режим „патрола одвраћања“ (*deterrence patrols*), а очекује се и пораст капацитета у производњи далекометних бомбардера. Снажни индикатори указују и на убрзан развој кинеске противракетне одбране и хиперсоничних капацитета, области које директно могу угрозити америчку стратешку предност.

Знаци да би нуклеарна компонента могла постати централна оса америчко-кинеског ривалства посебно су видљиви од 2019, када је Пекинг на војној паради поводом 70 година победе комуниста и стварања Народне Републике Кине представио нову генерацију стратешких пројектила (Goldstein, 2023). Вашингтон је 2020. затражио да Кина приступи трилатералним нуклеарним преговорима са Русијом, али је Пекинг тај захтев одбацио уз образложење да не поседује арсенал упоредив са америчким или руским. Канингам (Cunningham, 2021) истиче да је одбијање Кине рационално са становишта „асиметричног одвраћања“ (*asymmetric deterrence*), али да паралелно повећава ризике погрешне процене и ескалације у будућим кризама попут оне око Тајвана.

Према ставу Ли Бина (*Li Bin*), суштина америчке предности у нуклеарним капацитетима има три кључна стуба: одвраћање нуклеарног удара, могућност победе у нуклеарном рату и очување хегемоније у међународном систему. Он сматра да огромна разлика у нуклеарним арсеналима САД и Кине не произилази само из логике одвраћања већ из чињенице да САД одржавају нуклеарну политику засновану на супериорности и способности првог удара, док је кинески приступ дефанзиван, минималан и заснован на способности другог удара (Li, 2012; Kostić, 2020). Сличан став износи и Пан Џенђијанг (*Pan Zhenqiang*), наглашавајући да је америчка стратегија нуклеарног одвраћања уједно и кључни инструмент глобалне моћи, јер омогућава САД да држе савезнике под заштитом „нуклеарног кишобрана“ и тиме спречавају њихово самостално нуклеарно наоружавање. За разлику од САД и Русије, које своје арсенале одржавају у сталној борбеној готовости и разматрају превентивну употребу, Кина нуклеарно оружје посматра искључиво као

средство одвраћања, а не као политички инструмент утицаја (Pan, 2016; Kostić, 2020).

Контрола наоружања између САД и Русије ослабљена је у претходној деценији – прекинут је Споразум о нуклеарним снагама средњег домета (*Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty – INF Treaty*), а САД су се повукле из уговора „Отворено небо“, што је додатно појачало кинеску сумњу у билатералне нуклеарне обавезе Вашингтона. Иницијатива за укључивање Кине у трилатералну контролу наоружања није резултирала договором, пре свега због огромне разлике у нуклеарним капацитетима у односу на САД и Русију, као и због недостатка конкретног америчког предлога (Zhao, 2019). Питање укључивања Кине у будуће механизме који се односе на продужетак или замену споразума „Нови СТАРТ“¹⁸ остаје нерешено и представља једну од кључних стратешких спорних тачака.

И САД и Кина спроводе дубоку модернизацију својих нуклеарних арсенала. Сједињене Америчке Државе су још почетком 2010-их започеле програм вредан 1,2 трилиона долара, јачајући капацитете за ограничене нуклеарне ударе, проширујући одбрану од балистичких ракета и унапређујући подморничке платформе (Office of the Under Secretary of State, 2020). Кинески аналитичари ове потезе тумаче као настојање САД да очувају нуклеарну супериорност, што подстиче Пекинг да повећава размере и софистицираност свог арсенала (Cunningham and Fravel, 2015; Santoro and Gromoll, 2020). Због паралелних модернизација, ризици од ескалације, погрешних процена и нуклеарне употребе у регионалним кризама остају реална и растућа опасност.

Асиметрије у односима нуклеарних сила САД–Кина представљају један од најтежих изазова за дугорочну стабилност. Према Голдстину (Goldstein, 2023), постоји *пет стубова асиметричности* који обликују ризик кризе и нуклеарне ескалације: савези, географија, конвенционална војна моћ, нуклеарни став доктрине и ненуклеарно стратешко оружје. Разлике у структури савеза стварају неравнотежу у политичким и безбедносним улозима сукоба – док САД поседују широку мрежу војних савезника у простору ИП, Кина делује самосталније, што при кризи повећава ризик принуде, демонстрације силе и превентивних мера. Географија

¹⁸ СТАРТ (*Strategic Arms Reduction Treaty – START*) јесте скраћени назив за серију споразума о ограничењу и смањењу стратешког нуклеарног наоружања између САД и Совјетског Савеза, односно касније Руске Федерације.

додатно ојачава овај јаз. Америчке снаге делују далеко од матичне територије, док се потенцијално жариште сукоба налази у непосредном кинеском окружењу, што повећава улоге, нервозу и кратке ланце ескалације. Фактори моћи и доктринарне разлике појачавају ову нестабилност. Асиметрије у војним способностима производе *различите ескалационе погословице*: САД настоје да очувају предност и капацитет првог одговора, док Кина тежи очувању способног другог удара и постепено убрзава модернизацију свог арсенала како би избегла стратешку потчињеност. Асиметрије у нуклеарном стратешком наоружању (сајбер способности, хиперсонично оружје и слично) додатно умањују предвидљивост, стварају амбијент за трку у технолошкој доминацији и повећавају шансу за погрешну процену намере. Искуства Хладног рата сугеришу да када асиметричне нуклеарне силе делују у атмосфери високог поверења у сопствену технолошку предност, расте ризик да се *криза претвори у ескалацију* пре него у преговарачку стабилизацију (Cunningham, 2021).

Уколико би дошло до конвенционалног сукоба између САД и Кине, просторна димензија рата постала би један од пресудних фактора у стицању стратегијске предности над противником. Будући да би САД морале да пројектују војну моћ преко Тихог океана, ратујући хиљадама километара од сопственог тла, Пекинг би у старту располагао супериорнијом геостратешком позицијом јер би се потенцијални сукоб одвијао у његовом непосредном окружењу. Географска близина потенцијалних жаришта (Тајвански мореуз, Корејско полуострво, Јужно и Источно кинеско море) омогућила би Кини оперативну дубину, бржу логистику, краће линије снабдевања и већу еластичност у ангажовању снага. Ипак, иста близина значи да би кинеска територија сносила тежу цену евентуалног рата. Напади би се неизбежно прелили на тло Кине, док би амерички континент био инфраструктурно далеко мање изложен директном удару.

У америчкој стратешкој заједници постоји бојазан да би се Кина могла ослонити на нуклеарну претњу „прве употребе” у екстремном сценарију, уколико би трпела тежак конвенционални пораз, нарочито ако је у питању Тајван, питање које Пекинг третира као фундаментално државно и национално. Пекинг формално остаје при политици *no-first-use*, али више студија указује да би лидери у реалној кризи могли ревидирати став ако би проценили да је пораз егзистенцијалан (Fravel, 2019, pp. 238–247; Cunningham and Fravel, 2020). Уместо директне нуклеарне претње, Кина тренутно више компензује слабости кроз развој нуклеарних стратегијских

капацитета – хиперсоничне ударне системе, A2/AD домет ракетних платформи, противсателитске способности и офанзивни сајбер потенцијал, који могу угрозити америчку инфраструктуру и одложити интервенцију у раној фази сукоба. Америчка војна доктрина у будућем сукобу тежи да неутралише овај структурни недостатак. Концепти попут „Ваздушно-поморска битка” (*Air Sea Battle*) и „Јединствене контроле и командовања у свим доменима” (*Joint All-Domain Command and Control – JADC2*) ослањају се на стратегију разоружавања и дезинтеграције кинеске A2/AD структуре односно удара на радарске системе, командна места, логистичке коридоре и системе за откривање и навођење, који већином почивају на територијалном простору Кине.

Процене RAND указују да би рат две нуклеарне силе представљао ризик системског поремећаја глобалне безбедности (Heim *et. al.*, 2024). Последица овог односа је двострука нестабилност: конвенционална асиметрија подстиче и Пекинг и Вашингтон да ескалирају превентивно, али на различитим нивоима – Кина потенцијално нуклеарним сигналом, САД ширењем доминације у конвенционалном ударном спектру. Та динамика повећава вероватноћу да би локална криза, као што је Тајван, могла брзо ескалирати у сукоб високог интензитета, за разлику од периода Хладног рата, у којем су супротстављени блокови били стабилније структурирани и предвидљивији у својим реакцијама (National Defense Strategy Commission, 2018).

Нуклеарни однос САД–Кина обележен је јасним диспаритетом у капацитетима. Процењује се да је Кина дуго располагала са приближно око 200 нуклеарних бојевих глава, распоређених на копненим интерконтиненталним балистичким ракетама (*Intercontinental Ballistic Missile – ICBM*), мобилним платформама дугог домета и балистичким средствима лансираним са подморница. Међутим, актуелне процене указују да би се тај број могао удвостручити у наредним деценијама, чиме би се смањио структурни јаз у односу на САД (Kristensen and Korda, 2020). Улога кинеског нуклеарног потенцијала и даље је превасходно одбрамбена, с циљем да се обезбеди способност другог удара и одврати нуклеарна принуда. Ипак, неодређеност у тумачењу *no-first-use* политике ствара простор за амбивалентност, посебно у случају конвенционалног напада на кинеске нуклеарне платформе, што амерички стратешки планери читају као потенцијалну основу за шири спектар сценарија употребе (Office of the Secretary of Defense, 2020; Missile Defense Review, 2019).

Иако кинески арсенал још није оптимизован за стратегију прве употребе, његов раст и структурне измене постају кључан елемент будуће нуклеарне стабилности у Индо-Пацифику.

Поред нуклеарног одвраћања, све већу улогу у америчко-кинеском односу имају ненуклеарне стратешке способности: сајбер напади на систем командовања и управљања, противсателитско оружје, хиперсонични системи, конвенционалне ракете дугог домета и комплекси противракетне одбране. Ови системи постају алат за постизање стратешких ефеката *без нуклеарне дејонације* – било директним ударом на циљеве високе вредности, било осујећивањем способности противника да употреби сопствене нуклеарне снаге (Cunningham and Fravel, 2015, pp. 24–26). Амерички документи одбране у више наврата упозоравају да би развој кинеских платформи за противсателитске, сајбер и ракетне операције могао угрожити архитектуру одвраћања САД и отворити простор за ескалацију кризе у домену између конвенционалног и нуклеарног конфликта (Office of the Secretary of Defense, 2020, pp. 85–86). Такво окружење повећава значај контроле ризика, као и потребу за комуникационим каналима и мерама транспарентности у кризним ситуацијама.

Нуклеарни односи САД и Кине остаће једно од кључних питања глобалне безбедности у деценијама које долазе. Повећање напетости између Вашингтона и Пекинга праћено је растом ризика од нуклеарне употребе, док је стабилност кризе и стабилност трке у наоружању већ дуже време нарушена због јасне асиметрије у корист САД (Cunningham, 2021). Иако би умањење нуклеарне конкуренције подстакло дугорочну стабилност, симетрија у арсеналима САД и Кине остаје мало вероватна, што упућује на потребу управљања ризицима уместо њиховог потпуног отклањања.

Укупна динамика америчко-кинеског нуклеарног односа указује да се центар тежишта помера са класичне трке у бројевима ка управљању сложеним ескалационим сценаријима. Диспаритет у арсеналима више није једини параметар стабилности; одлучујући постају транспарентност доктрина, сигнали намере и интеракција нуклеарних и ненуклеарних стратешких система. У таквом окружењу, стабилност није стање равнотеже, већ процес континуираног прилагођавања. Управо од способности обе стране да ограниче домете кризне ескалације зависиће да ли ће нуклеарна компонента остати инструмент одвраћања или постати фактор продубљене системске нестабилности.

ТРГОВИНСКО И ТЕХНОЛОШКО НАДМЕТАЊЕ САД И КИНЕ

Трговинско и технолошко надметање постало је један од главних механизма америчко-кинеског ривалства, јер повезује економску моћ са војним и безбедносним предностима. Поред класичне геополитичке конкуренције, све већу улогу има надметање за контролу кључних технологија, индустријских капацитета и стандарда који одређују будуће токове производње, комуникација и војне примене. Зато се конкуренција све чешће води кроз полуге трговинске политике, контролу ланаца снабдевања и ограничења трансфера критичних технологија. У систему међународних односа развој „тврдих” извора моћи, војних и економских, прати и стремљење држава ка доминацији у области технолошких иновација. Борба за глобални примат стога постаје двострука. Поред геополитичког и војноекономског надметања, паралелно се води и трка за „технохегемонију”, односно контролу над технологијама које обликују глобалну будућност. Почетком друге деценије 21. века Кина још увек није била недвосмислено перципирана као суперсила, али су је бројни аутори већ описивали као „нову врсту суперсиле” или државу која се налази на дугорочном историјском задатку да смени САД са позиције глобалног лидера (Pillsbury, 2015).

За САД, технолошко надметање са Кином има дубоку националну и безбедносну димензију. У Стратегији националне безбедности из 2017. први пут је формално артикулисан концепт Иновациона база за националну безбедност (*National Security Innovation Base – NSIB*), којим се обухватају компаније, институти и индустријски капацитети који развијају и производе кључне технологије критичне за будући економски и војни напредак Сједињених Америчких Држава. У документу се наглашава да је очување технолошке супериорности витално за националну безбедност и да је неопходно заштитити амерички иновациони екосистем од конкурената, пре свега Кине, која, како се истиче, користи и легалне и нелегалне механизме ради прибављања америчких технологија од стратегијског значаја. У овом контексту, „технохегемонија” означава способност државе да контролише критичне технологије, стандарде и инфраструктуру, чиме посредно обликује економску и безбедносну позицију других актера. Ова процена није ограничена само на државну администрацију. Значајан део америчке пословне и технолошке заједнице дели забринутост услед све интензивније трке у развоју и контроли напредних технологија као што су вештачка интелигенција, квантне ко-

муникације, војна роботика и напредни полупроводници. У том контексту, САД настоје да преко различитих механизма очувају лидерство у високотехнолошким секторима, спречавајући да Кина сустиже технолошки јаз и оспори америчку стратегијску предност у Индо-Пацифику (Medeiros, 2019).

Еволуција америчке стратегије показује да је технолошко ривалство постало централни безбедносни приоритет, при чему је полупроводничка индустрија препозната као кључ инфраструктуре националне моћи. Вашингтон је увео рестрикције Пекингу у домену напредних чипова, производне опреме и софтверских алата с циљем да успори технолошку модернизацију Кине и њену војну примену вештачке интелигенције и 5G система. Сједињене Америчке Државе настоје да контролом ланаца снабдевања успоре кинески технолошки пробој у стратешки осетљивим секторима јер се процењује да би технолошка паритетност могла угрожити доминацију САД у одвраћању, обавештајним капацитетима и војној пројекцији силе. С тим у вези, санкције полупроводничком сектору представљају не само економску већ пре свега стратешко-безбедносну меру (Peng, 2024).

Ескалација америчко-кинеских трговинских тензија у протеклој деценији додатно је појачала страховања да би трговински рат између две највеће економије света могао произвести дубоке поремећаје глобалне економске стабилности. Истраживања у области међународних односа указују да еволуцију економских односа САД и Кине треба посматрати у временској димензији. У том смислу, након периода изразите економске симбиозе (2001–2008), од глобалне финансијске кризе 2008. године односи постепено прелазе у конкурентски модел, који своје корене има у амбицији Пекинга да трансформише сопствену економску структуру и повећа утицај у међународном економском систему. Политичко-економски курс у време владавине председника Си Ђинпинга додатно је ојачао самопоуздање Кине у настојањима да активно учествује у глобалном управљању. То је у очима Вашингтона подстакло забринутост због растуће кинеске конкурентности у сектору напредних технологија и њених амбиција да преузме водећу позицију у глобалној економији.

Избор Доналда Трампа за председника САД у првом мандату 2017. године означио је заокрет ка економском национализму и оживљавању протекционизма у америчкој трговинској политици. Трампова администрација формулисала је став да се САД налазе у „новој ери глобалне

конкуренције”. Приоритети су били заштита америчке индустрије, приморавање савезника на већа одбрамбена издвајања и свеобухватно обуздавање Кине као главног геополитичког супарника. Трампова администрација оправдавала је увођење повећаних царина великим трговинским дефицитом САД, тврдњама о нефер трговинским праксама Пекинга, крађи интелектуалне својине и принудном трансферу технологије. Сједињене Америчке Државе су почетком 2018. започеле увођење царина на увоз соларних панела, веш-машина, челика и алуминијума, уз образложење да је неопходно заштитити домаћу индустрију. Кина је на то одговорила реципрочним мерама, након чега је уследила ескалација у облику узајамних тарифних пакета и претњи, што је финансијска тржишта учинило нестабилним и довело до пада вредности акција на глобалном нивоу. Последице трговинског рата биле су негативне за обе економије пошто је то довело до смањења обима међусобне трговине, раста увозних цена, пада куповне моћи становништва и последичног смањења потрошње, инвестиција и запослености. У тренутку почетка конфликта амерички увоз из Кине износио је 540 милијарди америчких долара, док је извоз био више него четири пута мањи (120 милијарди), што је створило рекордни дефицит од 419 милијарди (Lane, 2019). У Америци су поједине индустрије бележиле раст запослености, док су друге трпеле због скупљих сировина и компоненти. У Кини су повећане тарифе утицале на пад извоза и трговинског суфицита, што је условило успоравање економске активности. Увидевши да даља ескалација ствара двострану штету, Вашингтон и Пекинг су у јануару 2020. започели прву фазу преговора с циљем деескалације конфликта. Ипак, и након смене Трампове администрације (у првом мандату), основни приступ САД према Кини остао је непромењен, што указује на континуитет у стратегијском такмичењу великих сила у 21. веку (Vidović, 2022).

Бајденова администрација није напустила овај курс, већ је надограђен кроз концепт „новог вашингтонског консензуса”¹⁹, у којем „економска безбедност постаје национална безбедност”. Новом индустријском стратегијом САД планирана су велика улагања у полупроводнике, квантне технологије, чисту енергију и критичне минерале, уз најаву великих

¹⁹ „Нови вашингтонски консензус” означава савремени заокрет америчке економске и стратешке политике од класичног неолибералног модела ка активнијој, интервенционистичкој улози државе, посебно у условима стратешког ривалства са Кином.

јавних и приватних улагања у полупроводнике, квантне технологије, чисту енергију и критичне минерале током наредне деценије. Елементи стратегије укључују: јачање технолошке доминације, улагање у истраживање и развој и индустрију чипова, стварање техноиндустријских савезништава; ревитализацију Светске банке и подршку „Партнерству за глобалну инфраструктуру и инвестиције”²⁰; примену доктрине „мало двориште, висока ограда” (*small yard, high fence*), односно високе заштитне баријере за кључне технологије. Кина је у октобру 2022. формално означена као „најзначајнији геополитички изазов и једини конкурент са способношћу да обликује нови светски поредак” (The White House, 2022).

Успон Кине у Југоисточној Азији представља један од највидљивијих примера структурних промена у глобалној расподели моћи. Иако се та трансформација испољава у војној, дипломатској и технолошкој равни, њена најјача манифестација долази из сфере трговине. Поједини аутори истичу да је 2018. године чак 128 држава више трговало са Кином него са САД, док је 90 земаља имало више него двоструко већи обим трговине са Кином у односу на Вашингтон. За поређење, 2001. године, у тренутку приступања Кине Светској трговинској организацији, чак 152 државе биле су више повезане са америчким него са кинеским тржиштем (Khoo, 2022). Ови подаци најбоље илуструју динамику економског успона Кине и постепено смањење америчке трговинске доминације у глобалном систему. Та промена нарочито је уочљива у Југоисточној Азији, регији која постаје једно од главних попришта америчко-кинеског стратешког такмичења. Симболичан пример ерозије америчког утицаја јесте чињеница да је кинеска инвестиција вредна две милијарде долара планирана за реконструкцију некадашње стратешке америчке базе Кларк на Филипинима, као и да кинеске државне банке финансирају железничку везу између две бивше америчке базе у тој земљи (Khoo, 2022).

Технолошки успон Кине представља један од најзначајнијих изазова постојећој расподели глобалне моћи у савременом периоду. Паралелно са трговинским спором, САД и Кина улазе у дубоку конкуренцију у домену технологија следеће генерације, пре свега 5G инфраструктуре и

²⁰ „Партнерство за глобалну инфраструктуру и инвестиције” (*Partnership for Global Infrastructure and Investment* – PGI) представља иницијативу G7, покренуту 2022. године. Представља западну алтернативу кинеској иницијативи „Појас и пут”. Фокус PGI је на одрживој инфраструктури, зеленим и дигиталним пројектима, транспарентном финансирању, смањењу ризика од дужничке зависности.

вештачке интелигенције, што указује да се борба за политички примат све јасније претвара у борбу за „технохегемонију” (Nikolić i Petrović, 2020). Кључно питање 21. века постаје ко ће контролисати инфраструктуру, стандарде и проток информација у глобалном систему (Vuletić i Milenković, 2023; Vuletić, 2025).

Кина је 2015. године усвојила развојну стратегију „Made in China 2025” са амбицијом да модернизује домаћу производњу и постане глобални лидер у високотехнолошким секторима. Основни циљ документа је достизање 70% самодовољности у производњи стратешких технологија, укључујући роботизацију, биомедицину, полупроводнике, електро-мобилност и вештачку интелигенцију. Док је Кина убрзано јачала своју индустријску базу, САД су од 2009. године усвајале више политика реиндустријализације како би очувале конкурентност у кључним секторима производње (OECD, 2020; Kostić, 2020). На основу упоредних показатеља, учешће Кине у високој технологији укупне производње веће је од удела Немачке (21,2%) и САД (17,6%), што је позиционира као водећег актера светске индустријске трансформације. Пекинг је масовно инвестирао у истраживање и развој, научну продукцију и образовни систем. Само 2018. године у иностранство је послато више од 662.000 студената, а Кина је 2019. достигла треће место по квалитету универзитета у свету (Nikolić i Petrović, 2020). По броју научних радова она је 2017. престигла САД, иако Вашингтон још увек задржава предност у најцитиранијим публикацијама (OECD, 2020).

Економска и технолошка подела (*decoupling*)²¹ представља реалан ризик за Кину, али и глобалну економију. Међутим, Кина и даље остварује историјски висок раст улагања у истраживање и развој (443 милијарде америчких долара у 2022, односно 2,55% БДП-а) – што је чини највећим светским инвеститором у истраживањима и развоју после САД (Yu and Meidong, 2023). Потпуна изолација Кине је неизводљива због величине њеног производног комплекса и улоге у глобалним ланцима снабдевања. Стога аналитичари предвиђају модел комбиноване конкуренције и селективне сарадње – ривалство у AI, нанотехнологијама и полупроводницима, али и заједничко деловање у климатској политици, пандемијама и финансијској стабилности (Moldicz, 2022). Највећи ризик остаје неконтро-

²¹ Смањивање или прекидање међусобне економске, технолошке и финансијске зависности између држава

лисано „техноекономско раздвајање”, које би могло довести до распада глобалних ланаца снабдевања и потенцијално нове светске рецесије.

Стратешко ривалство САД и Кине све више поприма облик надметања за доминацију у темељним технологијама које одређују будуће економске и безбедносне токове. Креатори политика и корпоративни лидери у обе државе идентификују полупроводнике, суперкомпјутере, квантно рачунарство, аутономне системе, вештачку интелигенцију, роботiku, 5G и комуникације нове генерације, биотехнологију и генетичке иновације као критичне секторе. Заједничко разумевање да ове технологије представљају основу иновација, продуктивности и националне безбедности, доприноси трансформацији ривалства у борбу за контролу најдинамичнијих сегмената глобалне економије 21. века. Управо због тога технолошка димензија ривалитета постаје један од централних елемената савременог америчко-кinesког стратешког надметања, са импликацијама које превазилазе регионални оквир и обликују саму архитектуру међународног поретка.

Подаци Међународног монетарног фонда (*World Economic Outlook*, 2025) показују да САД и даље задржавају предност у погледу номиналног бруто домаћег производа, али да Кина постепено сужава тај јаз. Према проценама за 2025, номинални БДП САД износи око 30,6 билиона америчких долара, док БДП Кине достиже приближно 19,4 билиона долара. Истовремено, ММФ пројектује реални раст БДП-а од око 2,0% за САД и 4,8% за Кину у 2025, што значи да се kinesка економија и даље креће знатно већом динамиком раста од америчке, упркос структурним изазовима и успоравању у односу на претходне деценије. Међутим, када се посматра БДП по паритету куповне моћи (*Purchasing Power Parity – PPP*), слика глобалне економске моћи постаје повољнија за Кину. На основу најновијих ММФ података које синтетизују и секундарне базе, Кина у 2025. достиже око 41 билион међународних долара²² БДП-а према *PPP*, док САД имају око 30,6 билиона америчких долара, што значи да је Кина по овом критеријуму већ надмашила Сједињене Америчке Државе. Ови показатељи потврђују да САД и даље имају већу номиналну економију и знатно већи БДП по становнику, али Кина има већи укупан економски обим (мерен *PPP*) и већу стопу раста, те представља главног изазивача америчке економске хегемоније.

²² Међународни долар није стварна валута, већ рачунска јединица.

Јачање тема одбране, безбедности и обавештајног надметања између великих сила убрзало је поларизацију у међународној политици и подстакло формирање нових безбедносних блокова и партнерстава. Велика Британија је, упркос снажним резервама Вашингтона, дозволила употребу *Huawei* опреме у националној телекомуникационој инфраструктури, тражећи баланс између економских интереса и безбедносних ризика. Истовремено, Лондон је предложио концепт савеза Д10 демократија (чланице Г7 уз Индију, Јужну Кореју и Аустралију) са идејом развоја алтернативне 5G архитектуре независне од кинеског система (Paskal, 2021). Сједињене Америчке Државе су 2020. године јавно позвале савезнике да оформе „нову коалицију демократија” усмерену на заустављање експанзије кинеског технолошког утицаја (Romero, 2020). Паралелно, Немачка и Кина продубљују сарадњу у домену Индустрије 4.0, али Берлин истовремено показује растућу забринутост да би трансфер технологија могао угрозити сопствене стратешке капацитете, па уводи регулаторне баријере за заштиту критичних сектора. Односи Немачке и САД додатно су оптерећени *значајним америчким трговинским дефицитом* и спорним питањима око вредности евра и тарифне политике, иако Немачка остаје највећи европски партнер САД (Kostić, 2020).

Технолошка димензија је постала централно поље америчко-кинеског надметања. Постоје два значајна фронта сукобљавања, трговински и технолошки, при чему је други стратешки опаснији јер утиче на глобалне финансије, снабдевачке ланце и дигиталну инфраструктуру, чија вредност премашује девет трилиона долара дневно. Управо зато је спор око технологије важнији од царина: зато што контрола критичних технологија директно утиче на расподелу економске и безбедносне моћи (Chhabra *et al.*, 2020). Убрзана дигитализација, раст капацитета у области роботике, медицине и ваздухопловства, као и експанзија интернет-тржишта чине кинеску економију изузетно резистентном и способном за дугорочни технолошки раст. С друге стране, ово изазива забринутост у САД и ЕУ, које настоје да ограниче кинески продор кроз захтеве за реципроцитет, реструктурирање ланаца снабдевања, повратак производње и строжу заштиту интелектуалне својине. Технолошки успон Кине постао је кључна осовина глобалног ривалства са Сједињеним Америчким Државама. Борба за примат више није војна, већ технолошка, ко контролише стандарде, контролише систем. Кина је институционализовала научни развој, едукацију кадра и индустријску самосталност. Последица

овог процеса је дуготрајна, продубљена „техно-конкуренија”, не само трговински спор.

Глобалним сајбер управљањем више деценија доминирале су САД, постављајући стандарде, норме и институционалну архитектуру дигиталног простора. Међутим, пост-Сноуденова ера, праћена кризом поверења у амерички модел надзора и дигиталне доминације, отворила је простор за преусмеравање утицаја ка другим центрима моћи (Vuletić i Đorđević, 2021; Vuletić i Đorđević, 2022). Убрзана геополитизација сајбер простора резултирала је порастом конкуренције великих сила, у мери да аналитичари све чешће говоре о феномену „дигиталног хладног рата” између САД и Кине. Кина је у овом контексту израсла у најзначајнијег конкурентског актера, ослањајући се на највећу интернет популацију на свету (898 милиона корисника) и динамичан ИКТ сектор, који је током последње деценије постао покретач иновација и сајбер моћи (CNNIC, 2021). Пекинг није настојао само да сустигне западне стандарде већ и да формира сопствени нормативни приступ сајбер простору – модел који инсистира на дигиталном суверенитету, државној контроли платформске инфраструктуре и посебној регулацији кретања података. Кроз дипломатске иницијативе, мултилатералне форуме и пројекат „Дигиталног пута свиле” Кина активно ради на нормативној пројекцији моћи, позиционирајући се као алтернатива западном либералном интернет моделу (Gao, 2023). Иако се уобичајено представља бинарна подела између кинеског модела сајбер управљања, заснованог на дигиталном суверенитету и државној контроли, и западног модела, који наглашава отвореност и слободу интернета, савремене тенденције показују да је та дихотомија мање оштра него што се чини. Више држава, укључујући и поједине западне, све интензивније промовише концепт суверенитета података, настојећи да ограниче доминацију америчких и кинеских технолошких корпорација и заштите своја дигитална тржишта.

Међутим, упркос постојању заједничког интереса за ограничење спољног технолошког утицаја и заштиту дигиталне инфраструктуре, ЕУ и Кина концептуално различито тумаче дигитални суверенитет. За Кину, он је пре свега инструмент државне безбедности, контроле информационих токова и идеолошке стабилности, док је за ЕУ заснован на заштити права грађана, приватности података и развоју конкурентног јединственог дигиталног тржишта (Gao, 2023). Уз то, док Кина промовише мултилатерализам са доминантном улогом државе, ЕУ инсистира на

мултистејкхолдерском моделу, који укључује владе, компаније, академију и цивилно друштво.

Велике силе са напредним сајбер капацитетима истовремено поседују структуралну предност и системску рањивост у дигиталном окружењу (Vuletić, 2011; Vuletić, 2012; Vuletić *et al.*, 2021; Vuletić i Stanojević, 2022). Како истичу Фулон и Мајбауер (Foulon and Meibauer, 2024), државе које контролишу критичну информациону инфраструктуру могу да обликују услове функционисања других актера у сајбер простору, што им даје политичку и безбедносну предност у потенцијалним конфликтима. Уколико САД или Кина постављају или снабдевају 5G мрежну инфраструктуру другим државама, ствара се однос зависности – корисничке државе постају делом архитектонски уписане у туђу технолошку основу, а самим тим и у њене рањивости. Та врста технолошке доминације делује као структурални модификатор међународних односа, јер омогућава контролу протока података, стандардизацију комуникационих оквира и потенцијал за принуду у кризним условима (Foulon and Meibauer, 2024).

Кина у све већој мери артикулише намеру да активно учествује у глобалном управљању вештачком интелигенцијом. Званичне стратешке изјаве истичу обавезу да се ојача међународно проучавање кључних изазова као што су „отуђење робота”, ризици од алгоритамског надзора и безбедносни аспекти развоја AI технологија. Кина настоји да продуби сарадњу у домену креирања међународних закона, стандарда и регулативе у области вештачке интелигенције, сматрајући да глобални изазови захтевају колективне механизме управљања (Cheng and Zeng, 2023).

Ипак, како наглашавају и сами заговорници интензивнијег кинеског ангажовања, Пекинг ће морати да преузме већу одговорност у глобалним расправама и процесима доношења одлука. Уколико један од највећих светских технолошких актера остане пасиван, постоји ризик да глобални режим AI управљања постане фрагментисан, што може довести до нових нестабилности или чак глобалних криза. Стога расте прихватање става да Кина мора активније да учествује у глобалним институцијама како би очувала повољно међународно окружење и обезбедила да се њени интереси рефлектују у будућим нормама.

Иако дебата о томе да ли Кина треба да напусти дугогодишњи принцип „држи се прикривено, не тражи лидерство” и да ли да преузме већу глобалну улогу и даље траје, у академским и политичким круговима појављује се постепени консензус: Кина не би требало само да се прилагођава

постојећим режимима глобалног управљања, већ и да проактивно учествује у обликовању нових правила. Кинески научници све чешће истичу да Пекинг, као водећи AI актер, мора да промовише институционалне иновације, гради сопствене моделе и допринесе постављању глобалних стандарда за одговорну и безбедну употребу вештачке интелигенције (Cheng and Zeng, 2023).

На основу података базе Светског интегрисаног трговинског решења (*World Integrated Trade Solution – WITS*), Кина и САД су највећи актери у светској трговини. Према агрегираним показатељима у 2023. години САД се позиционирају као највећи увозник на свету, са укупним увозом од приближно 3,03 трилиона USD (13,45% глобалног увоза), док је Кина на другом месту са око 1,93 трилиона USD (8,56%). Истовремено, Кина је глобално водећи извозник са вредношћу извоза од око 3,27 трилиона USD (14,15% светског извоза), док су САД на другом месту са 1,95 трилиона USD (8,44%) (WITS, 2024a). WITS наводи да су најзначајнији партнер по обиму кинеског робног извоза управо САД, са уделом од приближно 501 милијарде америчких долара, односно 14,83% укупног кинеског извоза. У истом прегледу наводи се и снажан трговински суфицит Кине услед значајно већег извоза у односу на увоз (WITS, 2024a; WITS, 2024b).

Сумирано, трговинско и технолошко надметање показује да се америчко-кинески однос све мање води искључиво у домену класичне војне равнотеже, а све више кроз контролу индустријских капацитета, стандарда и инфраструктура које омогућавају дугорочну предност. Због дубоке међузависности исход није нужно „раздвајање”, већ постепено преобликовање глобалних ланаца снабдевања и селективно ограничење критичних технологија. Управо у тој комбинацији – конкуренције у кључним секторима и ограничене сарадње у областима где постоји заједнички интерес – налази се једна од централних карактеристика савременог америчко-кинеског ривалства.

МОГУЋИ СЦЕНАРИЈИ ОДНОСА САД И КИНЕ У БУДУЋНОСТИ

У савременим америчко-кинеским односима раст војне конкуренције прати осетљивија и мање предвидљива дипломатска динамика. Проблем није само интензитет ривалитета, већ и то што се комуникација и механизми за управљање кризама периодично прекидају, па простор за погрешно тумачење сигнала постаје већи. Када директни канали ослабе, обе стране се више ослањају на јавну реторику, демонстративне потезе и

индиректно сигнализирање, што у кризним тачкама (Тајван, Јужно кинеско море) може убрзати ескалацију. Зато је за процену будућих праваца односа кључно пратити не само „распоред моћи” већ и степен функционалности дипломатских канала и правила понашања у зонама контакта (Blackwill and Zelikow, 2021; Stojadinović, 2021).

Сценарији у наставку су условне аналитичке пројекције засноване на уоченим трендовима и структурним ограничењима, а не предвиђања у строгом смислу. Будући развој односа између САД и Кине највероватније ће се кретати унутар спектра који обухвата три структурно различита, али међусобно повезана обрасца. На једном крају тог спектра налази се облик стабилизоване, али трајне конкуренције, у којем ривалитет остаје интензиван, али се одвија у оквирима јасно дефинисаних ограничења, механизма за управљање кризама и прећутно прихваћених „црвених линија”. У средишњем делу спектра налази се продубљена системска поларизација, обележена постепеним раздвајањем технолошких, финансијских и безбедносних структура, што води ка формирању паралелних, слабо повезаних институционалних и тржишних оквира. На супротном крају налази се могућност отворене војне конфронтације, која би могла проистећи из ескалације локалних криза, погрешних процена или слома дипломатских канала, са потенцијално катастрофалним глобалним последицама. Заједнички именитељ различитих сценарија будућих односа САД и Кине јесте чињеница да ће ти односи остати структурно обележени конкуренцијом и високим степеном неизвесности.

Сједињене Америчке Државе и даље имају предност у домену пројекције војне моћи и у развоју одређених високотехнолошких војних система, али све већи број анализа указује на убрзани технолошки напредак Кине. Према проценама више стручњака, иновациони капацитети Пекинга, удружени са економском снагом и еволуираном стратегијом „Појас и пут”, постепено јачају његову позицију као значајног безбедносног чиниоца у Индо-Пацифику. Истовремено, Азијски индекс моћи показује да Кина можда никада неће достићи или надмашити статус суперсиле САД, али и да за оспоравање америчке доминације у Азији није неопходна формална хегемонија, већ довољно снажан раст војних способности. Иако је укупни војни капацитет Кине и даље инфериоран у односу на амерички, он већ премашује капацитете већине суседних држава, што Пекингу омогућава све ефикасније деловање и утицај у региону (Jochheim and Barbosa, 2023, p. 10).

Рат Русије против Украјине представља значајан фактор који додатно усложњава стратегијски приступ САД према Индо-Пацифику. Уколико се руска војска дугорочно исцрпљује у украјинском рату, перцепција руске моћи у међународном систему може бити трајно умањена, што утиче на процене Вашингтона о ограничености Русије као озбиљног стратешког изазова у будућности. Истовремено, стратешки фокус САД све се непосредније преусмерава ка Кини, пре свега услед интензивирања кинеског политичког и војног притиска на Тајван, простор који се све чешће описује као кључна тачка потенцијалне кризе у Индо-пацифичком региону. Поједини аутори указују да постоји концептуална повезаност између руске агресије у Украјини и све израженије кинеске асертивно-сти према Тајвану: оба феномена тумаче се као пројекције моћи ауторитарних држава које настоје да ревидирају постојећи међународни поредак (Cooper, 2022; Cooper and Young Carr, 2023, p. 300). Ипак, настојања САД да мобилишу демократске савезнике и партнере показала су се знатно ефикаснијим у Европи него у Индо-Пацифику, где је политичка разноликост актера и различитост безбедносних приоритета дубље изражена (Cooper, 2022).

Кључни изазов у оквиру глобалног управљања и будућег усмеравања односа Пекинга и Вашингтона јесте чињеница да су и САД и Кина истовремено селективни ревизионисти међународног поретка, али не на истој основи нити у истом обиму. Кина тежи ревизији због незадовољства структуром постојећег система у којем доминација САД ограничава њен економски, политички и безбедносни простор за пројекцију моћи. Сједињене Америчке Државе, насупрот томе, нису ревизионистички оријентисане због перцепције неправде, већ зато што њихова спољна политика природно прати динамику промена у сопственим капацитетима и глобалним интересима. Како упозорава Кејган (*Kagan*), Америка је историјски склона редизајнирању међународних норми онда када процени да је потребно очување сопствене предности, што значи да ревизија није израз слабости, већ уверења да постојећи поредак није коначан, него инструменталан (*Kagan*, 2012).

Други структурни ризик лежи у могућности да се ослаби најважнији стабилизациони механизам односа, економска међузависност САД и Кине, која је више од две деценије ублажавала безбедносне тензије и деловала као антикризни балансирајући фактор. Како указује Медеирос (*Medeiros*), ако дође до даљег раздвајања економских ланаца снабдевања,

технолошког расцепа и секјуритизације трговине, односи би могли ући у фазу дубље конфронтације, јер би нестала кључна тачка заједничког интереса која је до сада одлагала отворен стратешки сукоб. У том сценарију ривалитет би постао мање регулисан, а више заснован на голој процени моћи, што би дугорочно смањило простор за компромис и дипломатско управљање кризама. Некада су главне димензије надметања биле безбедност и економија, данас се томе придружују технологија, сајбер инфраструктура, вештачка интелигенција и контрола ланаца снабдевања, што у коначном мења динамику моћи и сужава простор за компромис (Medeiros, 2019). Ове трансформације указују да су темељи билатералне стабилности, економска повезаност и трговинска међузависност, ослабљени, што умањује улогу „економског амортизера“, који је деценијама спречавао геополитичку конфронтацију.

У стручно-теоријском дискурсу присутна су и разилажења у погледу капацитета САД да дугорочно одрже позицију примарне силе у Индо-Пацифику. Збигњев Бжежински (*Zbigniew Brzezinski*) указује на ограничену могућност Вашингтона да самостално обликује „нови Исток“, те заступа концепт шире коалиционе архитектуре засноване на савезништвима, напредној војној присутности и продубљеном економском ангажману (Brzezinski, 2012). Насупрот њему, Бари Позен (*Barry Posen*) сматра да Кина може постати превише моћан актер да би је САД могле самостално обуздавати, те предлаже да Вашингтон искористи постојећу равнотежу моћи како би подстакао савезнике на веће преузимање одговорности за сопствену одбрану (Posen, 2014). У том контексту, Индо-Пацифик све више постаје простор тестирања одрживости америчке глобалне стратегије, као и способности да се одговори на вишеслојне ревизионистичке изазове у источноазијском безбедносном комплексу. Јоичи Като (*Yoichi Kato*) идентификује четири могућа сценарија будућег регионалног поретка у Индо-Пацифику: континуирани примат САД; подела власти између САД и Кине; паралелни поредак у којем две силе егзистирају без међусобног интегрисања и доминација Кине као водеће силе у региону (Kato, 2020, p. 27).

Ова теоријска разматрања добијају своју институционалну артикулацију у најновијој Стратегији националне безбедности САД (The White House, 2025), у којој се Кина дефинише као централни дугорочни стратешки ривал са капацитетом да системски оспори америчке интересе и постојећи међународни поредак. Документ односе САД и Кине концептуализује као

облик свеобухватног стратешког такмичења које обухвата безбедносну, технолошку, економску и нормативну димензију, уз истовремено задржавање ограниченог простора за селективну сарадњу у глобалним областима од заједничког интереса. На тај начин америчка стратегија формално потврђује да ће ривалство са Кином представљати структурну одредницу спољне и безбедносне политике САД у наредном периоду.

Стратејско присуство САД у ИП остаје чврсто утемељено, јер Вашингтон овај простор посматра као зону у којој има улогу доминантног актера и гаранта стабилности. Продубљивање савезништва са приобалним државама Јужног кинеског мора представља део шире стратегије обуздавања Кине и спречавања њене регионалне хегемоније. Циљ САД је да ограниче кинеско продирање ка отвореном Пацифику и очувају сопствену ексклузивну позицију у региону. С друге стране, Кина се позиционира као сила у успону која располаже капацитетима да изазове постхладноратовски поредак у којем доминирају Сједињене Америчке Државе. Прокламација кинеског суверенитета над спорним острвима и морским зонама може представљати окидач за опасну интернационализацију сукоба уколико би се укључиле САД, што би озбиљно уздрмало међународни поредак. У том смислу, будућност светске безбедности у великој мери биће условљена развојем односа у Индо-Пацифику, док статус Јужног кинеског мора остаје један од кључних фактора глобалне неизвесности (Stanković, 2023).

Кинеско-амерички односи улазе у фазу структурне сложености, где се конкуренција и сарадња развијају паралелно, а обе силе ће морати да прилагоде своју политику једна другој. Како наводи Ву Синбо (Wu Xinbo, 2023), стабилна будућност односа подразумева три предуслова: да Кина прихвати трајно присуство САД у Азији, да САД прихвате кинески политички систем као унутрашњу ствар Пекинга и да обе стране схвате да је сарадња неопходна, док су супротстављене политике скупе и неефикасне. Након сусрета Си–Бајден 2022. и самита у Сан Франциску 2023. дошло је до умерене нормализације односа. Сједињене Америчке Државе су омекшале приступ Кини у области трговине и инвестиција, док је Пекинг одговорио управљањем билатералним каналима без одступања у питањима Тајвана и Јужног кинеског мора (Wu, 2023). Ипак, период стабилизације остаје кратког домета пошто је од 2024. видљив наставак комуникације и дипломатских механизма, али и да негативне варијабле нису отклоњене. Си Ђинпинг је у сусретима са америчким делегацијама

у марту и априлу 2024. нагласио да постоји напредак у економији, климатској политици и безбедности, али и да односи остају крхки и осетљиви на промене у Вашингтону. Ако се САД задрже на политици надметања, ризик ескалације расте. Ако обе стране каналишу конкуренцију у економију и технологију, а не у безбедност, могућ је модел *умерене стабилности* и обостране користи (Wu, 2023).

Дугорочна динамика односа Кине и САД указује да висока међузависност обе економије производи значајне подстицаје за сарадњу, чак и у условима интензивне конкуренције. У кооперативном моделу Пекинг добија стабилније спољно окружење за економски развој, док Вашингтон задржава приступ кинеском тржишту, производним ланцима и инвестиционим токовима. Истовремено, глобални изазови попут климатских промена, сајбер претњи, пандемијских ризика и финансијске нестабилности превазилазе капацитете појединачних држава, што повећава значај минималне координације између две највеће светске економије. Иако су политичке и институционалне разлике изражене, структурна економска повезаност делује као фактор који подстиче одржавање дијалога и ограничава потпуну ескалацију ривалитета.

Иако тренутно постоји јасна предност САД, посебно у погледу контроле над стратешким тачкама и пловним правцима у Пацифику, растућа моћ Кине постепено мења регионалну равнотежу. Пекинг све отвореније оспорава амерички примат, а динамика његовог економског, војног и политичког деловања указује на вероватноћу да ће та тенденција у наредним деценијама бити још израженија. У том контексту, ИП постаје простор у којем се најуспореније одвија процес глобалног прерасподељивања моћи и стварања нових структурних односа између водећих сила (Osiewicz, 2020). Да би се смањио ризик од ескалације и грешака у процени, неопходно је избегавати поступке који иритирају другу страну, попут непромишљених војних активности у међународним водама и ваздушном простору, агресивне реторике, јавног приписивања кривице и политички мотивисаних провокација. У контексту укупне дистрибуције моћи, САД и Кина представљају два најутицајнија глобална актера који ће, уз све разлике и ривалство, вероватно дефинисати геостратешку архитектуру 21. века (Fingar and Lampton, 2023). Европа, посматрана као целина, остаје значајан пол моћи заснован на демократским вредностима и економском капацитету, док се Русија вратила као фактор безбедносног утицаја, а Индија постепено прелази у ранг великих сила (CSIS, 2020).

По укупној економској и војној моћи само САД и Кина делују као пуноправне суперсиле и та констелација ће се, према проценама, задржати деценијама (Mc Faul, 2020; Medeiros, 2019). Међутим, како се кинеска економија трансформише из модела базираног на масовној производњи у модел усмерен на високотехнолошке индустрије, комуникационе системе, роботизацију, квантно рачунарство и зелене технологије, однос САД–Кина постаје мање кооперативан, а више конкурентан. Главна стратешка тачка будућности неће бити само класична војна снага, већ доминација у доменима вештачке интелигенције, полупроводника и дигиталне инфраструктуре, областима у којима обе државе већ надмашују остатак света (Fingar and Lampton, 2023). Иако су реалне шансе за директан, широки оружани сукоб између САД и Кине данас релативно мале, то не искључује могућност наставка конфронтације у облику сукоба ниског интензитета (трговинских, технолошких, сајбер, дипломатских и информатичких). Однос две силе има сва обележја класичне безбедносне дилеме. Сваки покушај једне стране да ојача сопствену безбедност повећава несигурност друге, што затим генерише контрамере и производи циклус ескалације (Paul и Overhaus, 2020). Војни конфликт имао би огромне глобалне последице, те и Вашингтон и Пекинг зато инсистирају да је њихово деловање дефанзивно по природи, иако реторички и оперативно оптужују ону другу страну за ревизионизам и агресивност.

Највећа и најосетљивија тачка потенцијалне ескалације остаје Тајван, простор са највећим ризиком стратешког неспоразума и војне грешке. Вероватнији сценарио није отворени рат, већ дуготрајни ривалитет. Као што историја односа показује, снажна међузависност две економије чини исходе тешким за дугорочно прогнозирање, али трендови указују да ће глобални поредак бити подједнако дефинисан конкуренцијом и ограниченом сарадњом. Динамика поморске моћи посебно осликава померање баланса: у годинама које долазе могућ је, први пут у модерној историји, сценарио у којем Кина по броју ратних бродова прстиже Сједињене Америчке Државе. Иако број платформи сам по себи не значи и стратегијску надмоћ, он указује на структурну промену која ће дефинисати безбедност ИП у деценијама које следе (Zarić, 2018, str. 225–234).

Ако САД или Кина желе да стекну трајну лидерску позицију и пуну легитимност у Југоисточној Азији, није довољно само да располажу војном и економском надмоћи, већ је неопходна валидација од малих и средњих држава региона. Без њиховог пристанка, поверења и политичког

простора за сарадњу, ниједна велика сила не може успоставити стабилан примат. Кључни фактор постаје разумевање домаћих политика, националних приоритета и унутрашњеполитичких ограничења земаља региона, јер управо та унутрашња структура обликује њихове спољнополитичке изборе, ставове према великим силама и границе њихове сарадње. Југоисточна Азија није геополитичка пасивна сцена, већ самосталан политички актер – када Вашингтон или Пекинг игноришу унутрашњу динамику Сингапура, Вијетнама, Малезије, Индонезије или Филипина, капацитет за пројекцију моћи драматично опада. Зато се успех великих сила не мери само војном присутношћу, БДП-ом или инфраструктурним пројектима, већ и тиме колико ефикасно умеју да читају и обликују публичка расположења, партијску конкуренцију, национализам и економске приоритете држава региона (Huang and Ho, 2024).

Пројекције дугорочне динамике моћи показују да је вероватни процес релативног прелажења снаге у корист Кине већ у току. Према истраживању заснованом на моделирању 29 различитих глобалних сценарија, Кина ће превазићи САД у 26 њих, највероватније током 2040-их, а готово сигурно пре 2060. године (Moyer *et. al.*, 2023, p. 191). Уколико се тај тренд оствари, однос Вашингтон–Пекинг ће карактерисати продужена транзиција, а Јужна и Југоисточна Азија остаће њено централно бојиште – дипломатско, економско, дигитално и безбедносно. Једини сценарио у коме САД задржавају супериорност јесте онај у коме би Вашингтон морао да остварује раст од најмање 4% годишње до 2040. и преко 2% до 2060, уз истовремено повећање удела војне потрошње у БДП-у, раст фертилитета, смањење тарифних баријера, ширење дипломатске инфраструктуре и повећање нуклеарних капацитета. Ово су услови који премашују реалистичне пројекције америчког развоја, што чини дугорочни релативни успон Кине структурно вероватнијим (Moyer *et. al.*, 2023, pp. 191–206).

Рат у Украјини консолидовао је трансатлантску координацију и ојачао безбедносну кохезију унутар НАТО-а, али је истовремено нагласио сложеност кинеског позиционирања у глобалном систему (Odgaard, 2022). Пекинг се налази између формалне подршке принципима суверенитета и прагматичног интереса да одржи стратешко партнерство са Москвом. Како истиче Одгор, без обзира на исход рата, Кина ће наставити да представља системски изазов за САД и Европу у економском, технолошком и безбедносном домену, што подразумева да ће трансатлантски актери мо-

рати паралелно да управљају европским и индо-пацифичким приоритетима (Odgaard, 2022).

Рат у Украјини је такође учврстио уверење да се структура моћи више не може описати једноставном формулом стабилне америчке униполарности. Анализа савремене расподеле моћи показује да САД и даље задржавају најширу комбинацију војних, економских и институционалних ресурса, али да је њихова релативна предност све више оспорена, посебно од Кине, док друге државе (нпр. Индија, Русија, неке средње силе) имају ограничен, али не занемарљив потенцијал да делују као додатни полови у појединим доменима (Zvezdanović, Lobanova, Nikolić, 2024). Аутори истичу да погрешна дијагноза – посматрање света као стабилно униполарног или, обрнуто, као већ консолидовано мултиполарног – може довести до озбиљно погрешних политика и високих економских и безбедносних трошкова, посебно за Вашингтон, који истовремено мора да се носи са нуклеарно наоружаном Русијом и економски и технолошки све напреднијом Кином. У том смислу, све израженији тренд је ка „неуравнотеженој мултиполарности“, у којој САД и даље имају предност, али је гравитациона моћ једног центра очигледно мања него деведесетих година прошлог века.

Потенцијални сукоб између САД и Кине представља сценарио са високим ризиком од брзе и неконтролисане ескалације, што захтева радикално другачији приступ америчког војног планирања у односу на претходне конфликтне моделе. Традиционалне стратегије победе нису одрживе у контексту велике силе са нуклеарним капацитетом, те је неопходно преиспитати начин на који САД замишљају, воде и окончавају потенцијални рат (Heim *et. al.*, 2024). У том оквиру, аутори истичу „теорију порицања победе“ (*Denial Theory of Victory*)²³, као концепт који пружа најбољу

²³ Теорија порицања победе (*Denial Theory of Victory*) односи се на социјалне, политичке и психолошке механизме које људи или групе користе да одбију да прихвате победу или успех који су постигле супарничке стране. Ова теорија може се примењивати у различитим контекстима, као што су избори, ратови, спортски догађаји, или чак у свакодневним ситуацијама када једна страна одбија да прихвати успех друге стране. У политичким или друштвеним контекстима, теорија порицања победе може значити одбијање да се прихвати резултат избора или других догађаја који су довели до победе супарничке стране, чак и када су ти резултати објективно валидни. То може довести до стварања теорија завере, дестабилизације друштва и пораста конфликта. У психолошком контексту, порицање победе може бити механизам одбране који појединци користе како би се изборили са губитком или поразом, што им омогућава да избегну суочавање са стварношћу и емоционалним последицама пораза.

равнотежу између две кључне променљиве: максимизирања вероватноће америчког успеха и контроле ризика ескалације, нарочито нуклеарне. Циљ теорије није да обезбеди тоталну победу, већ да убеди кинеске доносиоце одлука да би рат био неприхватљиво скуп, те да би наставак операција подразумевао непропорционалне трошкове у односу на стратешке добити. У идеалном сценарију ово би Пекинг навело да одустане од офанзиве на Тајван како би очувао друге кључне интересе државе. Иако је теорија порицања победе мање ескалационо ризична у односу на стратегије које подразумевају директну офанзиву, то не значи да носи ниске ризике у апсолутном смислу. Напротив, успешна примена захтева пажљиво војно планирање како би се обезбедила оптимална тачка између оперативне ефикасности и избегавања нуклеарне или регионално проширене ескалације. Када Пентагон процени да стратегија порицања победе може бити изведена доследно и поуздано, предлаже се да се укаже и на могућност изградње комплементарне „теорије принуде“ (*Compellence Theory*), која би обезбедила шири спектар опција за будуће америчке доносиоце одлука (Heim *et. al.*, 2024).

Практично искуство последњих година показује да Вашингтон и Пекинг могу истовремено да сарађују по појединим глобалним питањима, пре свега у области климатске агенде, док остају оштри конкуренти у сфери високе технологије, индустријских политика и војног позиционирања у Индо-Пацифику (Erickson and Collins, 2021). Светски поредак се стога све мање може описати као чиста униполарност или класична биполарност, а све више као динамичан, хибридни режим у којем доминантна америчка моћ коегзистира са растућим утицајем Кине и другим регионалним центрима моћи. Управо из тог разлога, део литературе наглашава потребу за „одрживом међузависношћу“, моделом у којем се ризици од претеране економске и технолошке зависности смањују, али се канали сарадње не затварају у потпуности, како би се очували минимални елементи функционалног поретка (Leonard, 2023; Zvezdanović Lobanova, Nikolić, 2024).

Будућност мултилатерализма и институционалног балансирања у региону ИП биће динамичнија него икада раније. Полазећи од тезе да државе све интензивније користе међународне институције као инструмент стратешког надметања, Каи Хе (He, 2018) истиче да институционално балансирање може произвести важну „ненамерну последицу“ – релативно мирнију транзицију међународног поретка. Док ће се државе и даље

такмичити кроз разне организације, форуме и режиме, овај вид конкуренције носи мањи ризик од директне војне конфронтације, јер је мања вероватноћа да ће институционални сукоби довести до ескалације засноване на погрешним проценама и погрешним перцепцијама намера друге стране. У том оквиру, сложено институционално балансирање, које обухвата умножавање форума, структура и правила у којима се преплићу утицаји САД, Кине и других регионалних актера, може допринети стварању мирнијег стратешког окружења и ублажавању ризика од Тукидидове замке. Уместо да транзиција поретка у ИП поприми облик директног војног судара сила у успону и сила у опадању, конкуренција се у знатној мери преноси у домен норми, процедура и институционалних аранжмана. На тај начин институције постају не само арена такмичења већ и механизам контроле ескалације и управљања транзицијом поретка.

Амерички аутори који заступају тезу о „посустајању” Кине углавном аргументе групишу у четири категорије: демографску, економску, институционалну и структуралну. Прва категорија истиче последице дуготрајне политике једног детета, која је произвела пад укупне популације и значајан дисбаланс између радноспособног и издржаваног становништва. Друга наглашава успоравање економског раста Кине и растући терет социјалних расхода, који, по мишљењу ових аутора, умањују способност државе и грађана да одрже досадашњу динамику развоја. Трећа категорија позива се на институционалне недостатке, полазећи од тезе да „лоше институције” успоравају дугорочни напредак државе. Најређа, али све присутнија, јесте четврта категорија, која успоравање кинеског успона види као последицу постепеног краха глобализације, будући да је кинески раст деведесетих и двехиљадитих у великој мери био заснован на извозу и дубокој интеграцији у глобалне тржишне токове. Ипак, иако ови аргументи указују на реалне изазове, Цветковић и Копања (2024) наглашавају да се већина њих може применити и на друге високоразвијене државе, што упућује на два важна закључка: прво, да је успоравање кинеског раста делом природна последица достигнутог развојног нивоа, и друго, да се Кина у многим сегментима боље носи са изазовима него остале велике силе. Америчко-кинеско ривалство несумњиво ће обликовати међународну безбедност у деценијама које долазе, али се кључно питање не тиче тога да ли ће Кина посустати, већ како обезбедити да то ривалство остане управљиво и да не ескалира у хегемонски сукоб. У том смислу, аутори истичу да будућа динамика неће

зависити само од Вашингтона и Пекинга, већ и од ширег међународног окружења, које утиче на могућности и ограничења оба актера.

Однос САД и Кине све више функционише као централна осовина савременог међународног поретка. Његову динамику истовремено обликују дубљи структурни услови, као што су распоред моћи и степен економске и технолошке међузависности, али и политичке одлуке кључних актера у међународној заједници. У таквом окружењу истовремено су присутни супротстављени притисци: са једне стране, тенденције које подстичу ескалацију и продубљују ривалитет, а са друге, фактори који могу деловати стабилизујуће кроз заједничке глобалне изазове и међусобну економску повезаност. Ипак, преовлађујући правац кретања међународног система све више наглашава конкуренцију, док простор за сарадњу постаје ужи.

Укупно посматрано, највероватнији развој односа САД и Кине није „мир или рат”, већ спектар између регулисане конкуренције и продубљене поларизације, у којем стабилност зависи од управљања кризним тачкама и очувања функционалних канала комуникације. Ризик ескалације остаје највећи тамо где се војне интеракције спајају са политичким симболизмом и питањима суверенитета, пре свега око Тајвана и у Јужном кинеском мору. Зато ће исход мање зависити од једног „преломног догађаја”, а више од тога да ли ће обе стране развити правила понашања која ограничавају опасне сценарије, чак и када је стратешко надметање трајно.

Ривалитет САД и Кине данас представља кључну покретачку снагу трансформације глобалног поретка, при чему Индо-Пацифик функционише као његов централни геополитички простор. Комбинација војне, економске и технолошке конкуренције чини овај однос једним од најзначајнијих фактора савремене међународне политике. Иако ривалитет не води нужно ка оружаном сукобу, његов развој је снажно условљен структурним карактеристикама међународног система, у којем динамика моћи и настојање за очувањем или променом равнотеже генеришу трајне притиске ка конфронтацији. У таквом окружењу дипломатски напори, управљање кризама и међународне норме могу деловати стабилизујуће, али не могу у потпуности елиминисати ризик од ескалације, нарочито у осетљивим регионима као што су Тајвански мореуз и Јужно кинеско море.

3

ЗАКЉУЧАК

Ривалитет између САД и Кине представља централну структурну осовину савременог међународног система и примарни покретач његове дубоке трансформације. Оно што је некада било ограничено на геополитичку конкуренцију великих сила данас је прерасло у сложени, вишеслојни процес који истовремено обухвата безбедносну, економску, технолошку, институционалну и нормативну димензију глобалног поретка. У том смислу, однос САД и Кине више не функционише као један од бројних фактора у међународним односима, већ као кључни фактор који утиче на расподелу моћи, структуру савезништава и облике глобалне интеграције. Ова анализа показује да се савремено америчко-кинеско ривалство не може разумети искључиво као класична биполарност, већ као сложен облик структурне конкуренције у условима високе међузависности и институционалне фрагментације.

Током последње две деценије, посебно након глобалне финансијске кризе 2008, убрзана је трансформација глобалне равнотеже моћи. Кина је од регионалног актера прерасла у глобалну силу са израженим системским амбицијама, док су САД ушле у фазу прилагођавања новим структурним околностима. Геополитичка тежишта постепено се померају ка Азији, а Индо-Пацифик постаје кључни простор у којем се овај процес највидљивије испољава. Због своје геоекономске тежине, контроле виталних поморских комуникационих линија и густе мреже савезништава

и безбедносних механизма, регион представља централну арену америчко-кинеског ривалитета, у којој локалне кризе носе потенцијал шире ескалације.

Амерички приступ Индо-Пацифику развијао се кроз неколико фаза које одражавају и континуитет и промене у стратешком промишљању Вашингтона. Од Обаминог доктринарног заокрета и политике ребаланса, преко Трамповог конфронтационог наратива и трговинског притиска, до интегрисаног приступа Бајденове администрације и селективног мултилатерализма у другом Трамповом мандату, САД су настојале да комбинују војно одвраћање, савезничку координацију и технолошку конкурентност као одговор на структурни изазов који представља Кина. Иако су се инструменти и реторика мењали, основна логика америчке стратегије остала је доследна, а то је спречавање појаве регионалне хегемоније у Индо-Пацифику и очување сопствене способности да обликује кључне норме и правила међународног система.

С друге стране, кинески приступ глобалном поретку и Индо-Пацифику представља дугорочни пројекат системског позиционирања. Кина више не делује само као економски актер, већ као свеобухватна геостратешка сила која настоји да изгради сопствени безбедносни и економски простор. У основи кинеског стратешког размишљања налази се уверење да је међународни систем у процесу дубоких трансформација у којима долази до постепеног слабљења постојеће западноцентричне архитектуре и успона нових центара моћи. У том контексту, ривалитет са САД не посматра се искључиво као геополитичка конкуренција, већ и као системско такмичење различитих политичких и друштвених модела.

Пекинг своју стратегију не заснива само на реактивном одговору на америчке потезе, већ на дугорочној визији позиционирања Кине као водеће глобалне силе до средине 21. века. Та визија подразумева истовремено јачање економског, дипломатског и војног потенцијала, као и стратешку реализацију кроз глобалне инфраструктурне, инвестиционе и технолошке пројекте. Иницијатива „Појас и пут” у том смислу функционише као инструмент геоекономског и геополитичког утицаја, кроз који се граде инфраструктурне мреже, политичке везе и економске зависности у различитим деловима света.

Геостратешко окружење Кине обележено је комбинацијом структурних предности и озбиљних ограничења. С једне стране, Кина располаже унутрашњом стратегијском дубином, великим демографским и економ-

ским потенцијалом и растућим технолошким капацитетима. С друге стране, њен приступ отвореним океанима условљен је присуством америчких савезника у острвским ланцима западног Пацифика. Истовремено, јачање регионалних балансирајућих актера и продубљивање безбедносних дилема у Јужном кинеском мору и Тајванском мореузу стварају окружење високе неизвесности и потенцијала за ескалацију.

Поред војнобезбедносне димензије, ривалитет САД и Кине све интензивније се преноси у технолошку и економску сферу. Контрола над напредним технологијама постаје кључни показатељ системске моћи и централни ресурс стратешке предности. Полупроводници, вештачка интелигенција, квантне технологије и свемирски капацитети више нису само економски ресурси, већ и критичне компоненте националне безбедности. Истовремено, преобликовање глобалних ланаца снабдевања и селективно раздвајање у стратешким секторима доводе до фрагментације светске економије и продубљивања системских подела.

Иако су САД и Кина економски дубоко међузависне, та међузависност више не делује као гаранција стабилности, већ као амбивалентан фактор који истовремено ограничава и подстиче конкуренцију. Управо та дуалност, сарадња у појединим областима и оштро надметање у другим, чини овај однос структурно нестабилним, али истовремено управљивим кроз институционалне механизме и дипломатске канале.

Отворени сукоб није неизбежан, али је однос снажно условљен динамиком расподеле моћи и структурним факторима који повећавају ризик периодичних криза. Ови фактори повећавају вероватноћу појаве криза, периода заоштравања и тактичких деескалација, које могу постати учестала одлика овог односа, иако не морају нужно водити отвореном сукобу. Истовремено, управо у тој условљености налази се и простор за политичко деловање. Будућност није унапред одређена, већ зависи од начина на који ће обе силе управљати ризицима, обликовати перцепције и институционализовати механизме контроле ескалације. Посебно осетљиве тачке ривалитета, попут Тајванског мореуза и Јужног кинеског мора, представљају потенцијалне жаришне тачке ширих криза. У тим просторима се укрштају витални економски и безбедносни интереси, што повећава ризик од погрешних процена и нежељене ескалације. Управо зато управљање кризама, директни комуникациони канали између војних структура и јасно дефинисани механизми деескалације остају кључни инструменти за очување минималне стабилности у односу две силе.

Нуклеарна димензија ривалитета делује као фактор одвраћања, али и као елемент који усложњава управљање кризама. Развој нових технологија (хиперсоничних система, противсателитских капацитета и сајбер средстава) додатно мења параметре стратешке стабилности.

У ширем системском контексту, начин на који ће САД и Кина управљати својим ривалитетом имаће далекосежне последице по треће актере и по целокупну структуру међународног система. Средње и мале државе биће суочене са све сложенијим изборима између безбедносних, економских и технолошких приоритета. Многе од њих настојаће да избегну ригидне блоковске поделе и да задрже стратешку аутономију, што ће додатно повећати флуидност и непредвидивост међународних односа. Регионалне и мултилатералне институције биће под притиском да се прилагоде новој системској реалности. Њихова улога више неће бити само посредничка, већ и стабилизујућа, кроз развој норми, правила и механизма за управљање конфликтима. У том контексту, јачање мултилатерализма, транспарентности и међусобног поверења постаје не само пожељно већ и неопходно за очување глобалне стабилности.

Технолошка и економска конкуренција наставиће да обликују структуру будућег поретка. Селективно раздвајање у стратешким секторима, преобликовање ланаца снабдевања и борба за технолошке стандарде постају нове линије системске поделе. Иако ови процеси носе ризике, они истовремено отварају простор за иновације, нове облике сарадње и редефинисање глобалних правила. На крају, ривалитет САД и Кине не представља пролазну фазу, већ дугорочну структурну одредницу међународних односа у 21. веку. Начин на који ће овај однос бити управљан одредиће не само безбедносну динамику Индо-Пацифика већ и облик будућег глобалног поретка. У том смислу, кључни изазов савремене међународне политике није избор између конфронтације и сарадње, већ проналажење одрживих институционалних и политичких оквира који ће омогућити да се конкуренција држи под контролом и усмери ка стабилнијем и предвидивијем међународном систему.

Л ЛИТЕРАТУРА

- [1] Achcar, G. (2023). *The new Cold War: The United States, Russia and China from Kosovo to Ukraine*. Saqi Books.
- [2] Allison, G. (2017). *Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
- [3] Allison, G., & Glick-Unterman, J. (2021). *The great military rivalry: China vs. the U.S.* Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School.
- [4] Australian Government Department of Defence. (2021). *Joint media statement: Australia to pursue nuclear-powered submarines through new trilateral enhanced security partnership (AUKUS)*.
- [5] Australian Department of Defence. (2025). *U. S. Marines head home after six months in the Region*.
- [6] Bartels, F. (2020). *China's defense budget in context: How under-reporting and different standards and economies distort the picture* (Special Report No. 225). The Heritage Foundation.
- [7] Basu, P. (2021). *India's strategic choices in the Indo-Pacific*. Observer Research Foundation.
- [8] Beckley, M. (2018). *Unrivaled: Why America will remain the world's sole super-power*. Cornell University Press.
- [9] Beriša, H. A. (2024). The Indo-Pacific region as a geopolitical "pivot" of the 21st century. *Politička revija*, 79(1), 125–151. <https://doi.org/10.5937/pr79-45860>
- [10] Bisley, N., & Phillips, A. (2013). *Asia's security*. Routledge.

- [11] Blasko, D. J. (2015). The 2015 Chinese defense white paper on strategy in perspective: Maritime missions require a change in the PLA mindset. *China Brief*, 15(12), 1–21.
- [12] Blank, S. (2022). *Russia and China's partnership without limits: Illusion or reality?* Strategic Studies Institute.
- [13] Blackwill, R. D., & Zelikow, P. (2021). *The United States, China, and the struggle for global influence*. Council on Foreign Relations.
- [14] Blinken, A. (2022, May 26). *The administration's approach to the People's Republic of China* (Speech, George Washington University). U. S. Department of State. <https://www.state.gov/the-administrations-approach-to-the-peoples-republic-of-china/>
- [15] Brzezinski, Z. (2012). *Strategic vision: America and the crisis of global power*. Basic Books.
- [16] Campbell, K. M., & Ratner, E. (2018). The China reckoning: How Beijing defied American expectations. *Foreign Affairs*, 97(2), 60–70.
- [17] Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2016). *How much trade transits the South China Sea?* <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>
- [18] Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2020). *China Power Project*. <https://www.csis.org/programs/china-power-project>
- [19] Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2026). *Analysis of the 2026 National Defense Strategy: Key shifts and interpretations*. <https://www.csis.org/analysis/2026-national-defense-strategy-numbers-radical-changes-moderate-changes-and-some>
- [20] Chadha, A. (2022). *Strategic rivalries in the Indo-Pacific*. In B. Kratiuk, J. van den Bosch, A. Jaskólska, & Y. Sato (Eds.), *Handbook of Indo-Pacific studies* (1st ed., pp. 281–300). Routledge India. <https://doi.org/10.4324/9781003336143>
- [21] Chaudhuri, K. N. (1985). *Trade and civilisation in the Indian Ocean: An economic history from the rise of Islam to 1750*. Cambridge University Press.
- [22] Chhabra, T., Doshi, R., Hass, R., & Kimball, E. (2020). *Global China: Technology*. Brookings Institution.
- [23] Chen, B. (2020). Spoljna politika Kine. *Napredak*, 1(1), 9–16.
- [24] Chen, L. (2022). *Industrial transformation in early PRC: Economic planning and heavy industry*. Beijing University Press.
- [25] Chen, Y. (2021). China's peaceful development and UN Millennium Goals: Strategic outlook. *Journal of Contemporary China Studies*, 29(4), 112–130.
- [26] Cheng, J., & Zeng, J. (2023). Shaping AI's future? China in global AI governance. *Journal of Contemporary China*, 32(143), 794–810. <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2107391>

- [27] China's National Defense in the New Era. (2019). *State Council Information Office of the People's Republic of China*.
- [28] Christensen, T. J. (1999). China, the U. S.–Japan alliance, and the security dilemma in East Asia. *International Security*, 23(4), 49–80.
- [29] CNNIC. (2021). *Statistical report on Internet development in China*. <https://www.cnnic.com.cn/IDR/ReportDownloads/202111/P020211119394556095096.pdf>
- [30] Congressional Research Service. (2023). *South Korea's semiconductor industry and U. S.–China technology competition*. <https://crsreports.congress.gov/>
- [31] Congressional Research Service. (2025). *U. S.–South Korea Special Measures Agreements (SMAs)* (IF13050).
- [32] Cooper, Z. (2022). *America's Indo-Pacific military posture*. CSIS.
- [33] Cooper, Z., & Young Carr, E. (2023). U. S. perspectives on the power shift in the Indo-Pacific. *The Pacific Review*, 36(2), 284–304. <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2160793>
- [34] Cordesman, A. H. (2016). *China and the United States: Cooperation, competition and/or conflict*. Center for Strategic and International Studies.
- [35] Cordesman, A. H. (2019). *Evolving strategies in the U. S.–China military competition*. CSIS.
- [36] Cronin, P., & Kaplan, R. (2021). *Seas of trouble: The South China Sea and the new era of competition*. Center for a New American Security.
- [37] Cruz De Castro, R. (2016). The U. S. rebalance to Asia and the South China Sea dispute: The strategic interests of the Philippines and Vietnam. *Asian Politics and Policy*, 8(1), 42–58.
- [38] Cunningham, F. S. (2021). Cooperation under asymmetry? The future of U. S. – China nuclear relations. *The Washington Quarterly*, 44(2), 159–180. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2021.1934253>
- [39] Cunningham, F. S., & Fravel, M. T. (2015). Assuring assured retaliation: China's nuclear strategy and U. S.–China strategic stability. *International Security*, 40(2), 7–50. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00215
- [40] Cvetković, V., & Kopanja, M. (2024). *Da li Kina (stvarno) posustaje? (Američki argumenti protiv daljeg uspona Kine)*. Fondacija Nada i perspektive. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2683-6106/2024/2683-61062401105C.pdf>
- [41] Cybersecurity and Infrastructure Security Agency. (2020). *China's cyber espionage against COVID-19 research organizations*. U. S. Department of Homeland Security.
- [42] Daly, R. (2022). China and the United States: It's a Cold War, but don't panic. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 78(2), 59–64. <https://doi.org/10.1080/00963402.2022.2038881>

- [43] Demir, M. (2018). *The evolution of U. S. Indo-Pacific strategy: From pivot to FOIP*. Brookings Institution.
- [44] Department of Defense. (2022). *Annual report to Congress: Military and security developments involving the People's Republic of China*. U.S. Department of Defense.
- [45] Dimitrijević, D. (2018). Odnosi Srbije i Kine na početku 21. veka. *Međunarodni problemi*, 70(1), 49–67.
- [46] Dolven, B., & Vaughn, B. (2020). *Indo-Pacific partnerships and the challenge of China*. Congressional Research Service.
- [47] Đukić, I. (2023). *Gospodarski utjecaj NR Kine na izabrane zemlje jugoistočne Azije* (Master's thesis). University of Zagreb, Faculty of Economics and Business.
- [48] Eaglen, M. (2023). *10 ways the United States is falling behind China in national security*. American Enterprise Institute. <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2023/08/10-Ways-the-US-Is-Falling-Behind-China-in-National-Security.pdf>
- [49] Eikenberry, K. (2007). *The military balance in Asia*. National Bureau of Asian Research.
- [50] Erickson, A. (2017). *Chinese naval strategy in the South China Sea*. Naval War College Review.
- [51] Erickson, A. S., & Collins, G. (2021). Competition with China can save the planet: Pressure, not partnership, will spur progress on climate change. *Foreign Affairs*, 100(3), 136–149.
- [52] Erickson, A. S., & Collins, G. B. (2023). China–Russia maritime cooperation and strategic signaling in the Pacific. *Naval War College Review*, 76(2), 1–25.
- [53] Erickson, A. S., & Wuthnow, J. (2016). Barriers, springboards and benchmarks: China's island chain strategy. *Naval War College Review*, 69(1), 1–38.
- [54] European Commission. (2021). *The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-strategy-cooperation-indo-pacific_en
- [55] European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2021). *The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-strategy-cooperation-indo-pacific_en
- [56] Export Finance Australia. (2024). *China–Record imports from Australia, but economic headwinds mount*.
- [57] Fallon, T. (2015). The new Silk Road: Xi Jinping's grand strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 37(3), 140–147.
- [58] Fingar, T., & Lampton, D. M. (2023). China's America policy: Back to the future. *The Washington Quarterly*, 46(4), 43–63.

- [59] Ford, S. (2023). The new Cold War with China and Russia: Same as the old Cold War? *Case Western Reserve Journal of International Law*, 55(1), 422–478.
- [60] Foulon, M., & Meibauer, G. (2024). How cyberspace affects international relations: The promise of structural modifiers. *Contemporary Security Policy*, 45(3), 426–458.
- [61] Fravel, M. T. (2019). *Active defense: China's military strategy since 1949*. Princeton University Press.
- [62] Fravel, M. T. (2012). *Maritime security in the South China Sea and the competition over maritime rights*. In P. B. Cronin (Ed.), *Cooperation from strength: The United States, China and the South China Sea* (pp. 31–50). Center for a New American Security.
- [63] Friedberg, A. L. (2002). *In the shadow of the garrison state: America's anti-statism and its Cold War grand strategy*. Princeton University Press.
- [64] Friedberg, A. L. (2022). *Getting rivalry right: U. S.–China competition and the future of American strategy*. Oxford University Press.
- [65] Fuhrmann, M. (2021). *Global nuclear order*. Yale University Press.
- [66] Gao, X. (2022). An attractive alternative? China's approach to cyber governance and its implications for the Western model. *The International Spectator*, 57(3), 15–30. <https://doi.org/10.1080/03932729.2022.2074710>
- [67] Gill, B., & Medeiros, E. (2007). *Foreign and security policy of China*. RAND Corporation.
- [68] Gill, B., & O'Hanlon, M. (1999). *China's military: Facing the future*. Brookings Institution Press.
- [69] Gindarsah, I. (2017). *Indonesia's strategic hedging and the South China Sea* [Conference paper]. National Institute for Defense Studies (NIDS), Japan.
- [70] Goldstein, A. (1997). Great expectations: Interpreting China's arrival. *International Security*, 22(3), 36–73.
- [71] Goldstein, L. J. (2023). The trouble with Taiwan. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 79(2), 103–107. <https://doi.org/10.1080/00963402.2023.2178707>
- [72] Goh, E. (2016). Southeast Asian strategies toward the great powers: Still hedging after all these years? *The Pacific Review*, 29(1), 1–17. <https://doi.org/10.1080/09512748.2015.1022593>
- [73] Green, M. (2021). *By more than providence: Grand strategy and American power in the Asia Pacific since 1783*. Columbia University Press.
- [74] Green, M. J., & Szechenyi, N. (2020). *Shinzo Abe's decision to step down*. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/shinzo-abes-decision-step-down>
- [75] Grossman, D. (2021). *The Quad: From concept to collective defense?* RAND Corporation.

- [76] Harper, T. (2019). China's Eurasia: The Belt and Road Initiative and the creation of a new Eurasian power. *Chinese Journal of Global Governance*, 5(1), 89–112.
- [77] Hass, R. (2018). *The future of U. S.–China relations*. Brookings Institution.
- [78] Hayton, B. (2014). *The South China Sea: The struggle for power in Asia*. Yale University Press.
- [79] He, K. (2018). Institutional balancing and international relations theory. *The British Journal of Politics and International Relations*, 20(1), 109–127. <https://doi.org/10.1177/1369148117747470>
- [80] Heath, T. R., Gunness, K., & Cooper, C. A. (2016). *The PLA and China's rejuvenation: National security and military strategies, deterrence concepts, and combat capabilities* (RR-1402). RAND Corporation.
- [81] Heim, J. L., Burdette, Z., & Beauchamp-Mustafaga, N. (2024). *U. S. military theories of victory for a war with the People's Republic of China* (pp. 1–43). RAND Corporation.
- [82] Huang, C.-H., & Ho, S. (2024). Introduction: Domestic determinants of South-east Asia's relations with the United States and China. *Contemporary Southeast Asia*, 46(1), 1–18. <https://doi.org/10.1355/cs46-1>
- [83] Humpert, M. (2022). *The Arctic after Ukraine: Russia, China, and the new geopolitics of the Far North*. High North News.
- [84] Ibreljić, I. (2020). Sjedinjene Američke Države i Kina u vremenu pozicioniranja ka novom svjetskom poretku. *Znakovi vremena*, 23(87/88), 149–174.
- [85] Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal leviathan: The origins, crisis, and transformation of the American world order*. Princeton University Press.
- [86] Indian Navy, Directorate of Strategy, Concepts and Transformation. (2015). *Ensuring secure seas: Indian maritime security strategy* (Naval Strategic Publication 1.2). https://www.indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian_Maritime_Security_Strategy_Document_25Jan16.pdf
- [87] International Crisis Group. (2021). *Vietnam tacks between cooperation and struggle in the South China Sea* (Asia Report No. 318). International Crisis Group.
- [88] International Crisis Group. (2022). *South Korea between the United States and China* (Asia Report No. 322). International Crisis Group.
- [89] International Crisis Group. (2023). *Preventing war in the Taiwan Strait* (Asia Report No. 333). International Crisis Group.
- [90] International Institute for Strategic Studies (IISS). (2023). *The military balance 2023*. Routledge.
- [91] International Monetary Fund. (2025). *World economic outlook: October 2025*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/>
- [92] Janković, A. (2016). New Silk Road – New growth engine. *The Review of International Affairs*, 1161, 1–10.

- [93] Jochheim, U., & Barbosa, R. (2023). *Geopolitics in the Indo-Pacific: Major players' strategic perspectives* (PE 751.398). European Parliamentary Research Service.
- [94] Kagan, R. (2012). *The world America made*. Alfred A. Knopf.
- [95] Kaplan, R. D. (2010). *Monsoon: The Indian Ocean and the future of American power*. Random House.
- [96] Kaplan, R. D. (2014). *Asia's cauldron: The South China Sea and the end of a stable Pacific*. Random House.
- [97] Kato, Y. (2020). *Four scenarios for the Indo-Pacific regional order*. Japan Institute of International Affairs.
- [98] Kennedy, C. M., & Erickson, A. S. (2016). *Model maritime militia: Tanmen's leading role in the April 2012 Scarborough Shoal incident*. Center for International Maritime Security. <https://cimsec.org/model-maritime-militia-tanmens-leading-role-april-2012-scarborough-shoal-incident/>
- [99] Kennedy, P. (1987). *The rise and fall of the great powers: Economic change and military conflict from 1500 to 2000*. Random House.
- [100] Khoo, N. (2022). Great power rivalry and Southeast Asian agency: Southeast Asia in an era of U. S.–China strategic competition. *Political Science*, 74(2–3), 141–154.
- [101] Khurana, G. S. (2018). *The Indo-Pacific region: The emerging geopolitical and security environment*. Dictus Publishing.
- [102] Korb, L. (2021). *China is not outspending U. S. on defense; '22 budget is enough*. Breaking Defense.
- [103] Kostić, M. T. (2020). Strategic stability and the possibility of including China in arms control negotiations. *Međunarodni problemi*, 72(4), 678–708.
- [104] Kristensen, H. M., & Korda, M. (2020). Chinese nuclear forces, 2020. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 76(6), 443–457. <https://doi.org/10.1080/00963402.2020.1846432>
- [105] Kuik, C. C. (2016). How do weaker states hedge against great powers? *International Security*, 35(3), 159–185. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00051
- [106] Kupchan, C. (2020). *Isolationism*. Oxford University Press.
- [107] Lađevac, I., & Stekić, N. (2021). Assessing the political risks in Eurasia in the wake of the fifth China's "grand strategy". *Review of International Affairs*, LXXII (1183), 47–66.
- [108] Lane, P. R. (2019). *The retreat from globalisation* (CEPR Discussion Paper No. DP14081). Centre for Economic Policy Research.
- [109] Le Miere, C. (2011). Policing the waves: Maritime paramilitaries in the Asia-Pacific. *Survival*, 53(1), 133–146.

- [110] Lemke, D. (1997). The continuation of history: Power transition theory and the end of the Cold War. *Journal of Peace Research*, 34(1), 23–35.
- [111] Leonard, M. (2023). China is ready for a world of disorder. *European Council on Foreign Relations*.
- [112] Lieberthal, K. (2022). *Governance and political turbulence in Maoist China: A contemporary analysis*. Stanford University Press.
- [113] Li, B. (2012). U. S. nuclear policy and posture for deterrence and hegemony. *Journal of Strategic Studies*, 35(2), 213–236.
- [114] Liu, H. (2020). *One-China principle and modern foreign policy of the PRC*. Foreign Languages Press.
- [115] Liu, W. (2017). The Belt and Road Initiative: A pathway towards global leadership? *Journal of Contemporary China*, 26(105), 1–17.
- [116] Lo, B. (2023). *Russia and China: Axis of convenience or asymmetric partnership?* Chatham House.
- [117] Lobo, J. S. (2021). Balancing China: Indo–U. S. relations and convergence of their interests in the Indo-Pacific. *Maritime Affairs*, 17(1), 73–91. <https://doi.org/10.1080/09733159.2021.1934815>
- [118] LSE IDEAS. (2023). *NATO's 2022 strategic concept: One year on*. London School of Economics IDEAS.
- [119] Luttwak, E. (2012). *The rise of China vs. the logic of strategy*. Harvard University Press.
- [120] Macikenaite, V. (2020). China's economic statecraft: The use of economic power in an interdependent world. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 9(2), 108–126. <https://doi.org/10.1080/24761028.2020.1848381>
- [121] Mahbubani, K. (2020). *Has China won? The Chinese challenge to American primacy*. PublicAffairs.
- [122] Maizland, L. (2020). *China's modernizing military*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/background/chinas-modernizing-military>
- [123] Mahan, A. T. (2011). *The influence of sea power upon history, 1660–1783*. Dover Publications.
- [124] Malik, M. (2018). *India's strategic autonomy and the Indo-Pacific: Balancing China and the West*. ORF Publishing.
- [125] Manyin, M. E., Chanlett-Avery, E., Cooper, W. H., & Rinehart, I. E. (2019). *The U. S.–Japan Alliance* (CRS Report RL33740).
- [126] Mazarr, M. J., Frederick, B., & Crane, Y. K. (2022). *Understanding a new era of strategic competition*. RAND Corporation.
- [127] McFaul, M. (2020). Cold War lessons and fallacies for U. S.–China relations today. *The Washington Quarterly*, 43(4), 7–39.

- [128] Mearsheimer, J. J. (2014). *The tragedy of great power politics* (Updated ed.). W. W. Norton & Company.
- [129] Mearsheimer, J. J. (2021). The inevitable rivalry: America, China, and the tragedy of great-power politics. *Foreign Affairs*, 100(6), 48–58.
- [130] Medcalf, R. (2020). *Indo-Pacific empire: China, America and the contest for the world's pivotal region*. Manchester University Press.
- [131] Medeiros, E. S. (2019). *China's military modernization and U. S.–China security relations*. RAND Corporation.
- [132] Ministry of National Defence, Socialist Republic of Viet Nam. (2019). *Viet Nam national defence: 2019 national defence white paper*. National Political Publishing House. <https://s.rfi.fr/media/display/41558134–9451–11ea–b6c6–005056a98db9/2019VietnamNationalDefence.pdf>
- [133] Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2023. “Wang Yi: Asia-Pacific Cooperation Should Return to the Right Direction.” June 19, 2023. https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg_663340/bmdyzs_664814/xwlb_664816/202306/t20230624_11102961.html
- [134] Missile Defense Review. (2019). *U. S. Department of Defense*.
- [135] Miracola, S. (2019). *China's Belt and Road Initiative: Strategic and economic dimensions*. ISPI Commentary.
- [136] Mitrović, D., & Trailović, S. (2014). Kina kao globalni energetska potrošač. *Međunarodna politika*, (133).
- [137] Mohan, C. R. (2012). *Samudra manthan: Sino-Indian rivalry in the Indo-Pacific*. Carnegie Endowment for International Peace.
- [138] Moldicz, C. (2022). Strategic decoupling and technological rivalry: Can the U. S. and China coexist? *International Politics Review*, 9(2), 55–73.
- [139] Mount, A. (2024). No first use can still help to reduce U. S.–China nuclear risks. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 7(1), 131–142. <https://doi.org/10.1080/25751654.2024.2356333>
- [140] Moyer, J. D., Meisel, C. J., & Matthews, A. S. (2023). Measuring and forecasting the rise of China: Reality over image. *Journal of Contemporary China*, 32(140), 191–206. <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2071879>
- [141] Muni, S. D. (2016). The Panchsheel Agreement and peaceful coexistence in modern China's foreign affairs. *Asian Survey*, 56(3), 467–489.
- [142] National Defense Strategy Commission. (2018). *Providing for the common defense: The assessments and recommendations of the National Defense Strategy Commission*. United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2018/11/providing-common-defense>
- [143] National Security Council. (2020). *U. S. strategic approach to the People's Republic of China*. The White House.

- [144] National Security Strategy of the United States of America. (2017). *National security strategy of the United States of America*. The White House.
- [145] NATO. (2021). *Brussels Summit communiqué* (Press Release 086). https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
- [146] NATO. (2022). *NATO 2022 strategic concept*. North Atlantic Treaty Organization. <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- [147] Nedić, P.(2022). “Hedging Strategy as a Response to the United States–China Rivalry: The Case of Southeast Asia.” *The Review of International Affairs* 73 (1185): 91–112.
- [148] Nikolić, G., & Petrović, G. (2020). Економски и технолошки успон Кине као весник нове глобалне геополитичке констелације. *Nacionalni interes*, XVI(38), 121–144.
- [149] Nye, J. (2019). *China not trying to destroy American system*. *Global Times*. <http://www.globaltimes.cn/content/1168892.shtml>
- [150] Nye, J. S. (2017). *Is the American century over?* Polity Press.
- [151] Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.
- [152] Nye, J. S. (2011). *The future of power*. PublicAffairs.
- [153] Obama, B. (2016). *State of the Union address*. The White House, Office of the Press Secretary. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/01/12/remarks-president-barack-obama-prepared-delivery-state-union-address>
- [154] Odgaard, L. (2022). NATO’s China role: Defending cyber and outer space. *The Washington Quarterly*, 45(1), 167–183. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2022.2059145>
- [155] OECD. (2020). *Main science and technology indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- [156] Office of the Secretary of Defense. (2020). *Annual report to Congress on military and security developments involving the People’s Republic of China* (pp. 85–86). U. S. Department of Defense.
- [157] Office of the Under Secretary of State for Arms Control and International Security. (2020). *Strengthening deterrence and reducing nuclear risks: The supplemental low-yield U. S. submarine-launched warhead* (Arms Control and International Security Papers, 1[4], 1–12). U.S. Department of State. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/04/T-Paper-Series-4-W76.pdf>
- [158] Osiewicz, P. (2020). *International conflicts in the Indo-Pacific region*. Adam Mickiewicz University Press.
- [159] Pan, Z. (2016). A Chinese perspective on U. S. nuclear deterrence strategy and hegemony. *China International Studies*, 61, 45–60.

- [160] Panda, R. K. (2019). *India's Indo-Pacific vision: Inclusivity, multilateralism and strategic autonomy*. Institute for Defence Studies and Analyses.
- [161] Paskal, C. (2021). *Global security and the Indo-Pacific region*. Routledge.
- [162] Parliament of Australia. (2024). *Australia's trade and FTA landscape* (Joint Standing Committee on Trade and Investment Growth).
- [163] Paul, M., & Overhaus, M. (2020). *Security and security dilemmas in Sino-American relations*. In S. Berlin (Ed.), *Strategic rivalry between United States and China*. Stiftung Wissenschaft und Politik (German Institute for International and Security Affairs).
- [164] Pearson, M. N. (2003). *The Indian Ocean*. Routledge.
- [165] Pejić, I. M. (2021). Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje. *Međunarodni problemi*, 73(2), 310–336. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2102310P>
- [166] Pejić, I. M. (2022). Razvoj savremenog kineskog koncepta konvencionalnog odvracanja. *Vojno delo*, 74(4), 15–27. <https://doi.org/10.5937/vojdelo2204015P>
- [167] Pejić, I. M. (2024). *Strategija unutrašnjeg uravnotežavanja: Razvoj kineskih oružanih snaga i promene u opažanju kineske pretnje od strane Sjedinjenih Američkih Država posle 2011. godine* (Doktorska disertacija). Univerzitet u Beogradu.
- [168] Pejić, I., & Blagojević, S. (2022). Uspon savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: Izazovi produktivne analogije. *Međunarodna politika*, 75(1), 93–115. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2301093P>
- [169] Peng, Y. (2024). The relationship between U. S.–China semiconductor friction and U. S. national security: A realism perspective. *Obrana a strategije*, 24(1), 41–60. <https://doi.org/10.3849/1802-7199.24.2024.01.041-060>
- [170] Petri, P. A., & Plummer, M. G. (2020). *East Asia decouples from the United States: Trade war, COVID-19, and East Asia's new trade blocs*. Peterson Institute for International Economics.
- [171] Pillsbury, M. (2015). *The hundred-year marathon: China's secret strategy to replace America as the global superpower*. Henry Holt and Company.
- [172] Poling, G. B. (2021). *Pulling back the curtain on China's maritime militia*. Center for Strategic and International Studies. <https://amti.csis.org/pulling-back-the-curtain-on-chinas-maritime-militia/>
- [173] Pompeo, M. (2020, July 23). *Communist China and the Free World's future*. U. S. Department of State.
- [174] Posen, B. (2014). *Restraint: A new foundation for U. S. grand strategy*. Cornell University Press.
- [175] Prasad, S. (2019). *Japan's Free and Open Indo-Pacific Strategy: A new foreign policy paradigm?* Observer Research Foundation Issue Brief, No. 310.

- <https://www.orfonline.org/research/japans-free-and-open-indo-pacific-strategy-a-new-foreign-policy-paradigm-55312/>
- [176] Rajaratnam School of International Studies (RSIS). (2025). *Indonesia–China agreement and Jakarta’s inconsistency on the South China Sea issue*.
 - [177] Real Instituto Elcano. (2023, October 4). *South Korea–NATO cybersecurity cooperation: Learning to work together in the face of common threats*.
 - [178] Regilme, S. S. F., Jr., & Hodzi, O. (2021). Comparing U. S. and Chinese foreign aid in the era of rising powers. *The International Spectator*, 56(2), 114–131. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1855904>
 - [179] Rhodes, A. (2019). The second island cloud: A deeper and broader concept for American presence in the Pacific Islands. *Joint Force Quarterly*, 95, 46–53.
 - [180] Santoro, D., & Gromoll, R. (2020). *On the value of nuclear dialogue with China*. Pacific Forum.
 - [181] Schindler, S., Alami, I., DiCarlo, J., Jepson, N., Rolf, S., Bayırbağ, M. K., Cyuzu-zo, L., DeBoom, M., Farahani, A. F., & Liu, I. T. (2023). The second Cold War: U. S.–China competition for centrality in infrastructure, digital, production, and finance networks. *Geopolitics*, 1–38.
 - [182] Schottenhammer, A. (2023). *China and the Silk Roads (ca. 100 BCE to 1800 CE): Role and content of its historical access to the outside world*. Brill.
 - [183] Scott, D. (2008). *The rise of China and India in the Indo-Pacific*. Routledge.
 - [184] Scott, D. (2012). The rise of China and the future of the Western Pacific. *Security Challenges*, 8(3), 1–28.
 - [185] Sempa, F. P. (2019). *Geopolitics: From the Cold War to the 21st century*. Transaction Publishers.
 - [186] Shaheen, N., & Askari, M. U. (2020). The U.S. Asia-Pacific policy and regional response. *Pakistan Vision*, 21(2), 133–148.
 - [187] Shambaugh, D. (1999). The United States and China: A new Cold War? *Current History*, 98(634), 243–249.
 - [188] Shambaugh, D. (2013). *China goes global: The partial power*. Oxford University Press.
 - [189] Shiffrinson, J. R.I. (2018). *Rising titans, falling giants: How great powers exploit power shifts*. Cornell University Press.
 - [190] Singh, A. (2016). *From “near seas” defence to “far seas” protection: China’s evolving maritime strategy*. Observer Research Foundation.
 - [191] SIPRI. (2010). *China’s arms acquisitions from abroad: A quest for “superb and secret weapons”*. Stockholm International Peace Research Institute.
 - [192] SIPRI. (2024). *SIPRI yearbook 2024: Armaments, disarmament and international security*. Stockholm International Peace Research Institute.

- [193] SIPRI. (2025). *Trends in world military expenditure, 2024*. Stockholm International Peace Research Institute.
- [194] Smith, S. (2019). QUAD 2.0 and the strategic geometry of Asia. *Asia Policy*, 14(3), 45–67.
- [195] Stanković, Đ. (2023). Južno kinesko more kao zamrznuti konflikt u Indo-Pacifiku. *Politička revija*, 77(3), 217–232.
- [196] State Council Information Office of the People's Republic of China. 2019. *China's National Defense in the New Era*. July 2019.
- [197] Stepić, M. (2016). Geopolitika pomorskih sila i kineski pristup Indo-Pacifiku. *Srpska politička misao*, 22(2), 615–633.
- [198] Stojadinović, M. (2021). SAD i Kina – redefinisane odnose iz perspektive pobjede Bajdena. *Politička revija*, 68(2), 261–278.
- [199] Stojanović, S., Šaranović, J. (2021). Azijsko-pacifički region i američko-kinesko nadmetanje. *Srpska politička misao*, 28(1), 111–143.
- [200] Storey, I. (2017). *Kra Canal: Thailand's Dream of a Shortcut Between the Indian and Pacific Oceans*. ISEAS Perspective No. 2017/52. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- [201] Sundararaman, S. (2023). *Indo-Pacific: Concept, strategy and dynamics*. Routledge.
- [202] Summers, T. (2016). China's "New Silk Roads": Sub-regional corridors and domestic development. *International Affairs*, 92(6), 1487–1507.
- [203] Sullivan, J. (2021). The future of QUAD cooperation. *Foreign Affairs*, 100(4), 12–20.
- [204] Swaine, M. D. (2017). *The 19th Party Congress and Chinese foreign policy*. Carnegie Endowment for International Peace.
- [205] Šaranović, J., Stanojević, N., Vuletić, D. (2019, May 19–21). *Development opportunities for growing economies on the routes of New China's Silk Road: Case study of Serbia*. In *Project Management Conference: Challenges of Growing Economies* (str. 126–131). IPMA SENET. <https://doi.org/10.2991/senet-19>. 2019.39
- [206] Taffer, A. D., & Wallsh, D. (2023). *China's Indo-Pacific folly: Beijing's belligerence is revitalizing U.S. alliances*. *Foreign Affairs*.
- [207] Takahashi, N. (2022). Japan and the logic of QUAD militarization. *Journal of Asian Security*, 8(2), 201–224.
- [208] Tang, Y. (2013). *Foreign investment and economic liberalization in modern China*. Shanghai Academy of Social Sciences Press.
- [209] Tellis, A. J. (2021). Waylaid by contradictions: Evaluating Trump's Indo-Pacific strategy. *The Washington Quarterly*, 43(4), 123–142. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2020.1869986>
- [210] The White House. (2017). *National security strategy of the United States of America*. Washington, DC.

- [211] The White House. (2021). *Fact sheet: Executive Order addressing the threat from securities investments that finance certain companies of the People's Republic of China*.
- [212] The White House. (2022a). *Indo-Pacific strategy of the United States*. Washington, DC.
- [213] The White House. (2022b). *National security strategy of the United States of America*. Washington, DC.
- [214] The White House. (2025). *National Security Strategy*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>
- [215] Tran, T. N., & Nguyen, T. T. (2023). America and China in the Asia-Pacific: A new regional Cold War? *Cogent Arts and Humanities*, 10(1), 2220215. <https://doi.org/10.1080/23311983.2023.2220215>
- [216] Trapara, V. (2020). Ulazak u „neomahanovski” svet: Savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD. *Međunarodni problemi*, 72(3), 37–60. <https://doi.org/10.2298/MEDJP2003037T>
- [217] U. S. Congress. (2022). *CHIPS and Science Act of 2022*. Public Law 117–167.
- [218] U. S. Department of Defense. (2018). *Summary of the National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American military's competitive edge*. U. S. Department of Defense.
- [219] U. S. Department of Defense. (2019). *Indo-Pacific strategy report: Preparedness, partnerships, and promoting a networked region*. Office of the Secretary of Defense.
- [220] U. S. Department of Defense. (2021). *Military and security developments involving the People's Republic of China 2021: Annual report to Congress*. U. S. Department of Defense.
- [221] U. S. Department of Defense. (2022). *Military and security developments involving the People's Republic of China 2022: Annual report to Congress*. Office of the Secretary of Defense.
- [222] U. S. Department of Defense. (2023). *Military and security developments involving the People's Republic of China 2023: Annual report to Congress*. Office of the Secretary of Defense. <https://media.defense.gov/2023/Oct/19/2003323409/-1/-1/1/2023-military-and-security-developments-involving-the-peoples-republic-of-china.pdf>
- [223] U. S. Department of Defense. (2024). *Military and security developments involving the People's Republic of China 2024: Annual report to Congress*. U. S. Department of Defense.
- [224] U. S. Department of Defense. (2026). *2026 National Defense Strategy*. <https://media.defense.gov/2026/Jan/23/2003864773/-1/-1/0/2026-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY.PDF>

- [225] U. S. Department of the Treasury, Office of Foreign Assets Control. (2021). *Non-SDN Chinese Military-Industrial Complex Companies List (NS-CMIC)*.
- [226] Verma, R. (2024). India–China rivalry, border dispute, border standoffs, and strategic tensions. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 11(1), 1–21. <https://doi.org/10.1177/234779702412423996>
- [227] Vidović, I. (2022). *Analiza učinaka trgovinskog rata između SAD i Narodne Republike Kine* (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
- [228] Vuletić, D. (2011). *Odbrana od pretnji u sajber prostoru*. Beograd: Institut za strategijska istraživanja.
- [229] Vuletić, D. (2012). *Bezbednost u sajber prostoru*. Beograd: MC „Odbrana”.
- [230] Vuletić, D. (2025). Značaj informacije u savremenom informacionom društvu. U: M. Milenković, D. Vuletić, A. Pešić, D. Bojanić i A. Đukić (Ur.), *Fizionomija savremenih oružanih sukoba*. Beograd: Institut za strategijska istraživanja.
- [231] Vuletić, D., Đorđević, B. (2021). Problemi i izazovi upravljanja internetom na međunarodnom nivou. *Međunarodni problemi*, 73(2), 235–258.
- [232] Vuletić, D., Đorđević, B. (2022). Rivalry between the United States of America and Russia in cyberspace. *International Problems*, 74(1), 51–74.
- [233] Vuletić, D., Milenković, M. (2023). Information warfare as an introduction to Russia–Ukraine armed conflict. U M. Subotić and S. Cioculescu (Ur.), *Strategic intersections: The new architecture of international security* (str. 185–197). Bucharest and Beograd: Strategic Research Institute; Institute for Political Studies of Defense and Military History. https://doi.org/10.18485/isimod_strint.2023.ch11
- [234] Vuletić, D., Milenković, M., Đukić, A. (2021). Sajber prostor kao područje sukobljavanja: Slučaj SAD–Iran i Severna Koreja. *Vojno delo*, 73(1), 1–14.
- [235] Vuletić, D., Stanojević, P. (2022). Concepts of information warfare (operations) of the United States of America, China and Russia. *The Review of International Affairs*, 73(1185), 51–71.
- [236] Walt, S. M. (2018). *The hell of good intentions: America's foreign policy elite and the decline of U.S. primacy*. Farrar, Straus and Giroux.
- [237] Wang, H. (2017). *China's economic transformation and global financial integration*. Oxford University Press.
- [238] Wen, W. (2018). *Nothing will be impossible: The path China–U. S. relations will take in the coming 40 years*. Center for Strategic and International Studies.
- [239] Wisniewski, R. (2023). *Military power as an instrument of international politics in the Indo-Pacific*. In B. Kratiuk, J. van den Bosch, A. Jaskólska, & Y. Sato (Eds.), *Handbook of Indo-Pacific studies* (pp. 175–204). Routledge India. <https://doi.org/10.4324/9781003336143-13>

- [240] Wiegand, K., & Ryou-Ellison, H. J. (2020). U.S. and Chinese strategies, international law, and the South China Sea. *Journal of Peace and War Studies*, 2, 49–68.
- [241] Wijk, R. de. (2015). *The geopolitical shift: From Atlantic dominance to Asia-Pacific rivalry*. Hague Centre for Strategic Studies.
- [242] Wishnick, E. (2023). China–Russia relations and the war in Ukraine. *Asian Survey*, 63(3), 417–439.
- [243] Wong, D. (2023). The Indo-Pacific Economic Framework and the future of U. S. economic strategy in Asia. *Asian Affairs*, 54(2), 214–230.
- [244] World Bank. (2023a). *Economic indicators in East Asia and the Pacific*. World Bank.
- [245] World Bank. (2023b). *China – GDP (current US\$)*. World Bank Open Data. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>
- [246] World Integrated Trade Solution. (2024a). *World at a glance – Trade statistics by country (United States, China)*. World Bank. <https://wits.worldbank.org/>
- [247] World Integrated Trade Solution. (2024b). *China trade summary (Country profile: China)*. World Bank. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/LTST/Summary>
- [248] Wu, X. (2023). *China–U. S. relations: The general trend and short cycles*. Center for American Studies, Fudan University. https://cas.fudan.edu.cn/__local/8/53/9F/63968183957BDC3A2208D46DD5E_4B36CD52_6EBAD.pdf
- [249] Yoshihara, T. (2012). China's vision of its seascape: The first island chain and Chinese seapower. *Asian Politics and Policy*, 4(3), 293–314.
- [250] Yu, J., & Meidong, H. (2023). China's R&D expenditure and innovation growth: Trends and implications for global competition. *Journal of Science and Technology Policy*, 12(3), 210–228.
- [251] Yu, K. H. (2018). Energy cooperation in the Belt and Road Initiative: EU experience of the Trans-European Networks for Energy. *Asia Europe Journal*, 16(3), 251–265. <https://doi.org/10.1007/s10308-018-0512-y>
- [252] Zakić, K. (2021). New development paradigm within the Chinese 14th Five-Year Plan – Chinese vision of modern China. *Review of International Affairs (RIA)*, LXXII(1183), 67–87.
- [253] Zakić, K., & Šekarić, N. (2021). China's energy cooperation within the 17+1. *Međunarodni problemi*, 73(1), 7–38.
- [254] Zarić, I. M. (2018). *Talaskokratska dimenzija savremene kineske geopolitike* (Doktorska disertacija). Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.
- [255] Zhang, M. Y. (2024). *Cold War 2.0: Artificial intelligence in the new war between China, Russia, and America* by George S. Takach [Book review]. *Australian Journal of International Affairs*. <https://doi.org/10.1080/10357718.2024.2362142>

- [256] Zhang, M. Y., Dodgson, M., and Gann, D. (2022). *Demystifying China's innovation machine: Chaotic order*. Oxford University Press.
- [257] Zhang, M. Y. (2023). China's export restrictions on germanium and gallium shake up global order. *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/blog/techland/chinas-export-restrictions-germanium-and-gallium-shake-global-order-206647>
- [258] Zhao, M. (2023). The U.S. strategy to maintain hegemony and the future of China–U. S. relations. *Foreign Affairs Review*, (5), 1–22.
- [259] Zhao, T. (2019). *China in a world with no U. S.–Russia treaty-based arms control*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2019/04/01china-in-world-with-no-u.s.-russia-treaty-based-arms-control-pub-78894>
- [260] Zorko, M. (2016). China's artificial island strategy and its geopolitical implications. *Maritime Security Review*, 26–27, 1–15.
- [261] Zvezdanović Lobanova, J., Nikolić, G. (2024). Does the concept of multipolarity accurately reflect the current geopolitical reality? *The Review of International Affairs*, 75(1191), 261–277.

МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА”
Београд, Браће Југовића 19
e-mail: medijacentar@mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

ПРОДАЈА

011/3201–810, 3241–254
e-mail: komercijala@mod.gov.rs

КЊИЖАРА

Београд, Васе Чарапића 22
тел. 011/2184–925

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

911.3::327(73:550)(0.034.2)
327(73:510)(0.034.)

ВУЛЕТИЋ, Дејан, 1972–

Игра великих [Електронски извор] : кинеско-амерички односи и рефлексije /
Дејан Вулетић. – 1. изд. - Београд : Институт за стратегијска истраживања : Медија центар
„Одбрана”, 2026 (Београд : Војнофилмски центар „Застава филм”). – 1 електронски
оптички диск (CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. – Насл. са насловног екрана. – Тираж 100

ISBN 978-86-81121-51-1 (ИСИ)

ISBN 978-86-335-0956-5 (МЦО)

1. Гл. ств. насл.

а) Геополитика – САД

б) Геополитика – Кина

в) Сад – Спољна политика – Кина

COBISS.SR-ID 199246345



Ривалитет САД и Кине данас представља кључну покретачку снагу трансформације глобалног поретка, при чему Индо-Пацифик функционише као његов централни геополитички простор. Монографија „Игра великих: кинеско-амерички односи и рефлексије” анализира природу и динамику овог ривалитета, интересе и стратегије његових главних актера, као и улогу других значајних држава Индо-Пацифика. Посебна пажња посвећена је питању да ли растућа конкуренција САД и Кине води ка дуготрајном стратешком надметању или ствара услове у којима би конфронтација могла прерасти у оружани сукоб.